

Page Book
RS169
M66
1574

DE
SIMPLICIBVS
MEDICAMENTIS
EX OCCIDENTALI INDIA
DELATIS, QVORVM IN
MEDICINA VSVS EST.

Auctore D. NICOLAO MONARDIS
Hispalensi Medico;

Interprete CAROLO CLVSIO Atrebate.

*Le vignon chez
Paris*

ANTVERPIÆ
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.

M. D. LXXIIII

MISSOURI BOTANICAL
GARDEN LIBRARY

Philippus

SYMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI Regis Hispan. &c. Ducis Brab. &c.
*Privilegio cautum est, ne quis ante quadriennium citra
Christophori Plantini voluntatem, librum De Simplicibus
Medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum
in Medicina usus est, &c. imprimat, aut alibi im-
pressum importet, venalemve habeat, intra omnes di-
tioniis eius fines. qui secus faxit; confiscatione librorum, &
pœna fisco Regio exsoluenda, multabitur: vt latius patet
in ipso diplomate.*

Subfig.

I. de VVitte.

GENEROSO, VIRTUTE

ET ERVDITIONE PRAE-
STANTI VIRO, DN. THOMÆ
REDIGERO, DN. SVO FLVRRI-
MVM OBSERVANDO,
CAROLVS CLVSIVS.

DEO fecunda est omniparens
Natura, & ea humanæ mentis im-
becillitas, Generose Redigere, vt
ab vno homine recõditissima eius
arcana erui nõ potuerint: sed alios
atque alios exoriri necesse fuerit,
qui ex eius latebroso sinu nonnulla proferrent à
nemine antea observata.

HIC, reliquis sublimius volans, de cælestium
orbium motu & astris acutissimè disseruit: alter,
oceanum profundum petens, de piscibus & reliquis
aquatilibus sagacissimè disputavit: tertius, avium
& insectorum: quartus, quadrupedum & reliquo-
rum terrestrium animalium naturam edocuerunt:
alius, terræ penetralia recludens, lapidum, & alio-
rum quæ sub terra inveniuntur, generationem: ple-
rique, plantarum varietate illecti, earum formas &
facultates (quibus subinde ægri leuantur) in ho-
minum vsum describendas sumpserunt.

REI verò herbariæ studium adeò immensum
est, vt absolutam Plantarum historiam nemo ha-
ctenus euulgarit, sed aliqui duntaxat ignotas nobis
antea plantas interdum in lucem proferunt.

EX eorum numero est D. Nicolaus Monardis
Hispalensis Medicus, qui nuper aliquot plantas ex

America & nouo orbe delatas, Hispanico sermone duobus libris descripsit.

PORRO (vt eo studio mirificè semper delectatus sum) eius vtrumque librum Latinum feci: sed quoniam pleraque in altero repetit, de quibus in priore egit, & medicamenta similia per vtrumque librum dispersa sunt, vt concinniore ordine singula distribui possent, de duobus vnum feci, annotatiunculisq; aliquot & iconibus auctiorem reddidi, in eorum gratiam, qui Hispanicæ linguæ ignari sunt, meam operam plerisque non ingratham fore ratus.

TIBI autem, Generose Redigere, nuncupavi, vt aliqua saltem animi gratitudine declararem, multis me modis obstrictissimum esse, ob luculenta in me collata beneficia, quorum memoria animo meo nunquam excidet.

ET cùm Plantinus noster Aromatum historiã recudere vellet, eam auctiorem, & locupletioribus annotationibus, iconibusque insuper illustratam (quoniam eiusdem sunt argumenti) huic coniungendam tradidi.

Hoc igitur tenue meæ obseruantiaë testimonium boni consulas, & quo semper in me fuisti animo esse pergas. Vale, Machliniæ, Idib. Septembr. M. D. LXXIII.

SIMPLICIBVS MEDICA-
 MENTIS EX OCCIDENTALI
 INDIA DELATIS, QVORVM IN ME-
 DICINA VSVS EST.

Copal & Anime.

VO resinarum genera multum similia
 ex Hispania noua adferuntur, quorum v-
 num Copal vocatur, alterum Anime.

COPAL resina est admodum can- Copal
 dida, & lucida, & transparens, magnis
 fragmentis, Diacitri valde transparentis
 haud dissimilibus, satis odorata, sed non perinde vt Anime.
 Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco vtebantur, eamq;
 ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in vsu,
 adeo, vt cum Hispani nostri primum eò appellerent, huius-
 modi suffitibus naribus eorum admotis exciperentur.

VTILIS est ad frigidos capitis morbos, & Thuris,
 aut Anime vicem explet. Calida secundo gradu, humida
 primo. Resoluit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.

ANIME arboris est lacryma seu resina, alba, ad Thu- Anime
 ris colorem nonnihil vergens, verum Copali magis oleagi-
 nosa. Defertur granis Thuris, sed crassioribus, quae confracta
 luteum colorem ostendunt instar resinae: gratissimi ac sua-
 uissimi est odoris, & prunis imposita, facile consumitur.

DIFFERT ab Anime Orientali, quod neque tam Anime orien-
 candidum, neque tam lucidum sit. Orientale item magnis tale.
 fragmentis adfertur transparentibus, * ita vt nonnulli Cha-
 rabe seu Succini speciem esse suspicati sint, quam Ambarum
 colliquatum nuncupant, è quo spherulae precariae tornan- Ambarum c-
 liquatum.

trabe, &
natales.

cinum non
achryma.

ime Ameri-
na.

ime facul-
ta.

tur, cum nihil sit minus: nam Charabe Bitumen est, cuius magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruuntur, utpote quod è fontibus in ipso mari manat, Bituminis modo, atque aëri expositum, statim cogitur & densatur, ut conijcere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, quæ in fragmentis illis conspiciuntur. Unde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini esse putarunt. Hermolaus Barbarus vir doctissimus, ait Animæ Orientale colligi vicinis locis pago, in quo Thus nascitur, & ab illius pagi nomine, Animæ vocari.

NOVÆ Hispaniæ Anime colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, per incisionem, Thuris aut Masticiis modo.

HVIUS usus est in plerisque, sed Capitis præsertim morbis, à frigiditate prouerientibus, & defluxionibus purgationes subsequentibus, cubiculis per hyemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire sub noctem volentibus, suffitis, quinetiam ipso capite, si qui cephalæa & hemicrania laborant: nam eaput roborat.

MISCETVR emplastris & Ceratis, ubi roborare, & frigidos humores, flatuq; resolvere opus est. Thuris vicem supplet, cum in suffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplastri modo adhibitum, atque etiam ipsum ventriculum reliquasq; partes nervosas, Cerati modo, tertia parte cere admista, atque sic gestatū diutius, & subinde renouatum, frigiditatem è quacunque corporis parte elicit. Calida est secundo gradu, humida primo.

olohecopalli.
opalcahuicel.

Gomata in Mexicana Historia duo Copalis genera facit, alterum rugosum, quod Xolohecopalli vocati dicunt, molle, Thuri simile: alterum, multo præstantius, Copalcahuicel, quod plerique myrrham existimant. Vulnerata arbore guttaim stillat liquor albus, qui statim concrevit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat nostras annotationes in cap. 8 lib. 1. Historiæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Anime fragmento, quod aliquot uncias pendebat, donatus sum ante
bien-

biennium à doctissimo Hugone Morgano Pharmacopola Londi-
nensi.

Refert Fragosus, in India Occidentali arborem inueniri Toçot-
guebit, id est, lignum desiderij seu exoptatum, dictam, Populo simi-
lem, summi candoris, cuius materies, ob candorem læuorem, & splen-
dorem, summè expetebatur ad idola fabricanda. Sub cuius cortice
nascitur gummi seu Resina, Thuri nostro similis, sed candidior, &
minoribus fragmentis, quo istic vtuntur, vt nos Thure.

Toçot-guebit.

Tacamahaca.

DEFERTUR item ex Noua Hispania, aliud gum-
mi seu resinae genus, ab Indis Tacamahaca vocatum, quod
nomen apud Hispanos retinuit. Colligitur vulnerata arbore,
magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber
est, Peonia seminis modo.

Tacamahaca.

PLURIMVS huius vsus est apud Indos, præsertim in
tumoribus omnibus: nam eos mirabiliter resoluit, maturat,
& tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis &
flatulentis prouenientes.

Tacamahacæ
facultates.

COLORE est Galbani (nec desunt qui idem esse pu-
tent) vnguibus albis, vti Ammoniacum, odore graui, atque
etiam sapore, ita vt prunis iniecta, & naribus admota, mu-
lieres vteri suffocatione laborantes ilico liberet. Umbilico em-
plastri modo imposita, vterum suo loco retinet: atque huius
vsus adeo mulieribus est familiaris, vt ab eis maxima ex
parte absumatur, quandoquidem efficacia experiantur eius
remedia, cum in vteri suffocationibus, tum in roborando
ventriculo. Nonnulla deliciares ambarum & moschum
addunt. Maximè utilis est, ad resoluendos & tollendos om-
nes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis prouenien-
tes, emplastri modo adhibita: Eiusdem est efficacia in tu-
moribus frigidis, quoniam eos resoluit, maturat, & absu-
mit ilico. Non liquefcit, sed ita tenaciter semper adheret, vt
auferri, nisi opere absoluto, non possit.

EXPERIMENTO comprobatum est, qualescum-

que defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad utramque aurem, aut eam ad quam fit defluxio, adpositam. Temporibus imposita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq; faciei partes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus, etiam corruptis, imposita: atque si hac dens corruptus vstuletur, prohibet ne corruptio longius serpat. Pectori & humeris ut emplastrum imposita, dolores eorum finit.

Emplastrum
stomachicum.

Ex ea, styracis tertia parte, & ambari momento, fit emplastrum stomacho longè utilissimum: siquidem eum roborat, appetitum ciet, concoctionem iuuat, & flatus discutit. Eodem modo cerebro imposita, eum roborat, & dolores aufert. Magna est efficacia, in doloribus coxendicis, & omni articulorum morbo, praesertim si ab humoribus frigidis aut mixtis proueniant: quoniam eius resolutio adstrictionis particeps est, qua de causa mirum in modum partes roborat.

SOLEA, iuncturarum aut neruorum vulneribus imposita, ea curat: nam statim suppurat & spasmus prohibet. ego tertiam partem cerae admisceo, quoniam facilius inducitur.

IN summa, adeo celebris est eius vsus, ut plebs ad qualemcunque dolorem aliud remedium non norit, modò non sint inflammationes admodum calidae: sed & in his admodum utilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum qui supererat humorem. Calida est initio tertij gradus, multa adstrictionis particeps, & sicca in secundo.

Caraña.

Ex Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomē Dei, defertur resina colore Tacamahacae, sed splendidi-
dior, liquidior, ac densior, lingua Indica Caraña dicta, quod nomen etiam apud Hispanos retinuit, odore Tacamahacae, sed grauiore. Pinguis est & oleaginosa, ideoq; tenax sine
multa

Caraña.

multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentum nouum est, quod decem annis elapsis primùm huc illatum est.

EA vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eosdem morbos laudatur, quos Tacamahaca curare solet, & minore temporis spacio vires suas exerit: sic vt quos Tacamahaca non curarit, Caraña sanet. Exemplum vidi-
mus in eo, qui ob humeri cruciatus, iam multo tempore brachium mouere non poterat, tametsi Tacamahaca vsus esset: sed postquam Caraña vti cœpit, triduo sanitati restitutus est.

Caraña facultates.

MIRA est eius vis in iuncturarum doloribus: nam imposita, facile eos curat, modò nulla sit calidorum humorum influxio. Tumores inueteratos dissoluit, defluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosuis neruorum & cerebri dolores valde utilis: Vulneraq; recentia, neruorum præsertim & iuncturarum nullo alio admixto medicamento sanat. Defluxiones in oculos & alias partes re-
primit, ad aures atque temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.

SED ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos est Caraña quedã purior, & Balsami modo limpida, superiore multò præstantior, utilior, & odoratior.

Caraña purior

Oleum Cicinum.

GELISCO noue Hispanie prouincia, oleum seu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis Hispani nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cum fructu, tum foliis simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vbertatem, excrecente, elicitur.

Oleum ficus infernalis.

EADEM vero ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Diosc. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aqua cocto, postremùm oleo innatante cochlearibus excepto.

Oleorum eliciendorum ratio.

Hec eliciendorum oleorum ratio è seminibus & fructibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam expressionem norint: sed etiam hoc oleum eo modo quam expressione facilius elicitur.

Olei cicini
facultates.

MAGNIS viribus pollet istud oleum, veluti experientia, & multo eius vsu comprobatum est, cum in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis provenientes sanat: omnes tumores dissoluit, flatusq; discutit, præsertim ventris, eamq; ob causam non modo in Anasarca vtile, sed in omnibus hydropisis generibus, si venter eo inungatur, & aliquot guttae vino aut alio liquore commo- do exceptæ sorbeantur, etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clysteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, si partes affectæ eo inungantur, & aliquot guttulae sumantur. Efficacius subuenit Ileii doloribus, vt experientia nos docuit. Dolores iuncturarum, modo à causa non admodum calida proueniant, tollit, humorem euacuando, si aliquot huius olei guttae pingui iure gallinæ dissolutæ sumantur. Partes corporis contractas, si eo inungantur, curat, neruos emolliendo, & extendendo. Stomachum, vterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atq; ventris animalia pellit, maximè si eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinentur. Ad psoras & vlcera capitis manantia valet: prodest aurium doloribus, & omnibus cutis vitiis, varosq; mulieribus plerunque infestos illitu expurgat.

CALIDVM est initio tertij gradus, humidum secundo.

RICINVS AMERICVS.

*Jatropha Curcas L.**Ricinus communis.*

Hoc Ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua illa triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, ut in vulgari; sed lævis & cinerei coloris. Ipsum granum siue semen vulgari simile, nigrum tamen & non maculosum ut illud, mirifica (ut aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiamsi dimidia tantum vnius grani pars sumatur, valenter supernè & infernè purgare referebat qui mihi dabat, & Curcas istic ab incolis vocari.

Et quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre meminimus, dum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum, aliisque maritimis Beticæ locis, Ricini plantas crassitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissime sane conueniebant Diosc. descriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1. obseruat. cap. 18. magnas in Creta insula Ricini arbores se obseruasse. An vero his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, plane ignoro, cum is qui inde fructum eum attulisset, arboris formam describere non posset, & eum siccum, qualem hic exhibeo, duntaxat viderim.

Bitumen.

Bitumen.

*I*N Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum manantes, veluti pix, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hispanis seruit pican-*t*is nauibus quia pici nauali similis est, sed seuum admiscet, vt melius induci possit. Veterum Naphtham esse puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Posidonius refert, alba & nigra.

Naphtha.

Bituminis facultates.

*N*os eo Bitumine vtimur in vteri morbis, quòd eum suffocatione liberet, naribus admotum, aut vuluæ inditum.

*C*ALIDVM est in secundo gradu, & humidum in primo.

Ambarum.

Ambar griseū.

*N*UNc mittit nobis Florida noui orbis prouincia Ambar quod vocant Griseum, idq; in littus eiectum inuenitur à Canaual ad promontorium vsque D. Helenæ.

Ambar bitumen est.

*V*ARIA est circa eius originem opinio: sed verissimum est, Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expositum, ilico densatur, vt solent pleraque, quæ sub marinis aquis tenella & mollia sunt, at aqua exempta, durantur, vt Corallium, Succinum.

*S*OLVS Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminere, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus suis manare asserit, pessimūq; id esse quod à piscibus deuoretur.

Ambar nō est sperma Balenæ.

*I*NDE conuellitur eorum opinio, qui Balenarum sperma esse asserunt, ex eo decepti, quòd interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnunquam deuorant, alimentum esse existimantes.

*V*ERVM est, meo tempore Balenam circa Canarias quas fortunatas insulas putant, captam, in qua inuenta sunt plus quàm quatuor Ambari libræ: postea tamen infinitas Balenas cum suis catulis interfecerunt, sed nihil Ambari in eis inuentum est.

NON desunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus nascente fieri dicant, qui Aprili & Maio mensibus maturefcit, & odoratus est, quem decidentem vorant Balenæ, quasi fructus in alimentum cedens, aliud quàm sanguinem & carnem generare possit.

OPTIMI delectus est, vt nonnihil ad rubedinẽ ten- Ambari delectus.
dat, album non æquè bonum, nigrum deterrimum.

EXCALFACIT, resoluit, roborat, quocunque tandem modo applicetur: nam calidi est temperamenti & sicci, cum pinguedine quadam, quæ illi facultatem emolliendi tribuit.

VARIÆ sunt Ambari facultates: nam cum oleo florum mali Arantij siue Assyrij in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & neruos, & frigidos qui infarcti sunt humores resoluit: ad eadem efficax, emplastri modo cum Alipta muscata assiduè gestatum. Ambari facultates.

EIVS solius, aut cum moscho & ligno aloës permixtæ olfactu, cerebrum roboratur, memoria augetur, spiritus vigor & cordis vires reficiuntur: ideoq; in pestis contagiis eius odor adprime utilis est, nec minus his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, si capitis tegmina atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo suffiantur.

MAXIME prodest senibus, quod illorum spiritus vegetet, cor & cerebrum roboret, & crassos lentosq; humores quibus plurimum abundant, extenuet, siue cibus indatur, siue vestes suffiantur; siue cerebro cordisq; regioni applicetur, siue vino, quo sibi faciẽ & manus abluunt, permisceatur.

SCOBI magnetis, galbanoq; miscetur, & emplastri modo mulierum vmbilico impositum, vterum suo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat: eius autem assiduus odoratus prodest vteri procidentis, suffocationibus verò, in
Liquid-

Liquid-ambar dissolutum, & xylo exceptum, vteriq; ori-
inditum.

Catapotia pro
sterilibus.

STERILITATI à frigidis humoribus orta, hac cõ-
positione mederi soleo, qua recipit Ambari partes duas, ra-
suræ eboris tenuissimè trita vnã, pulueris ligni aloës par-
tem dimidiam, cum algaliæ momento fiunt catapotia, quo-
rum tria pendentia drachmam vnã singulis triduis dabun-
tur, & emplastrum vmbilico, pessum vteri colo imponetur,
purgatis tamen prius vti decet.

Emplastrum
ex ambaro.

Ex eo, alypta moschata, & styrace fit emplastrum scuti-
forma, quod stomacho adpositum, eum doloribus liberat
& excalfacit. Ex eadem massafacta pilule, & mane sum-
pta, flatu discutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam
excitant, idem præstat ex vino odorifero mane sumpta
hæc massa.

Catapotia alia.

TRITVM ambar & cera lutea exceptum, cordis re-
gioni vtilissimè imponitur, ad sedandos dolores à flatibus aut
alia quauis causa (modo calida non sit) prouenientes.

EADEM ratione qua senibus, melancholia laboranti-
bus etiam conuenit, & paralyticis, si eo aut eius mixtura
suffiantur, aut cerebrum, totaq; spina eo inungatur: etenim
Ambar præ cæteris medicamentis neruos & cerebrum ro-
borat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus,
conuenit, siquidem eos excitat, & si assiduè id odorentur,
non tam facilè, neque tam vehementer eo morbo corri-
piuntur.

ILLVD admiratione dignum, quod Simeon Sethi scri-
bit. Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum
veluti ebriu ferri, si verò iniiciatur vino, maximè inebriare.

Ambar inebriat.

Liquid-ambar, & eius oleum.

RESINA quam Liquid-ambar, & oleosum quid-
dam, quod oleum de Liquid-ambar vocamus, ad nos ex

Hispa-

LIQVID-AMBAR, ET EIVS OLEVUM. 13

Hispania noua adferuntur, vtrumque odoratissimum, praesertim oleum, quod delicatioris & suauioris est odoris.

EST verò Liquid-ambar resina collecta per incisionem Liquid-ambar.
ex arboribus vastae magnitudinis, pulchris & ramosis, cuius Ocoçol.
folia hederaceis similia sunt, Ocoçol Indi vocat, cortice crasso, cinereo, qui incisus aut vulneratus crassum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris causa admiscetur, vt scilicet suauius & diutius spiret in suffitibus.

VBI nascuntur eiusmodi arbores, fragrantissimus est aëris odor, adeo vt Hispani primum eò appellentes, istic aromata nasci, atque adeo eas aromatisferas esse arbores existimarent.

TANTA quantitate in Hispaniam infertur Liquid-ambar, vt mercium vicem suppleat, vtribus & doliis eo impletis: eo etenim hic vtimur in suffitibus, odoramentis, pastillis, Styracis liquida loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus est, vt celari, etiam suffitibus nõ additum, non possit, & totas aedes, si eius sit copia, atque adeò plateas suo odore impleat.

PLVRIMVS in medicina eius vsus est: nam calfacit, roborat, resoluit, & anodinum est. Cerebrum, per se illi Liquid-ambar facultates.
tum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosq; dolores à causa frigida, vt emplastrum impositum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, stomachici modo adhibitum: etenim ipsum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.

CVM Styracis, Ambari, & Moschi momento mixtum emplastri consistentia, & scuti forma super alutam extensum, omnibus praedictis morbis maxime prodest, eiusq; emplastri ob insignes facultates in hac vrbe laus est. Calidum in fine secundi gradus, humidum in primo.

EX eo recens collecto, & eo loco posito, vt per se tenuior
eius

Oleum de Li-
quid. ambar.

eius substantia stillare possit, oleum quod de Liquid-ambar nuncupant, elicitor, multo perfectissimum, eoque longè suauius. Sunt qui expressione etiam eliciant, vt maiorem quantitatem colligant: nam chirothecis imbuendis plurimum absumitur.

Eius facultates.

VTILE est medicamentum ad plerosque morbos frigidos; nam calfacit, resoluit, & omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, obstructionibus prodest, mensesque prouocat. Calidum ferè in tertio excessu.

SCIENDVM tamen est, plerosque hoc ex India inferre non perinde bonum, quoniam è ramis eius arboris comminutis & coctis, pinguedinem innatantem colligunt, venduntque pro legitimo.

EIVS arboris pampini & summitates in fasciculos collecti vestibus & stragulis, ab Indis inseruntur, odoris gratia, in eumque usum, Hispanis etiam vendunt.

Balsamum.

Balsamum.

LAUDATISSIMVS ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus, Balsamum, ad veri Balsami (quod in Aegypto nascebatur) imitationem, nuncupatur, in Hispania noua elicitor ex arbore Punica malo maiore, cuius folia urticae similia, serrata & tenuia sunt, Indi Xilo [Gomara Zilo] vocant.

Balsami extrahendi duplex ratio.
Prior.
Alter.

FIT autem duobus modis. Vno, multis incisuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis est, è quibus liquor emanat, tenax, subalbidus, excellentissimus & perfectissimus, sed adeo pauca quantitate, vt ad nos non inferatur. Altero, Indis admodum familiari, in eliciendis succis ex quavis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris assulatim & minutim concisos, in lebetem amplissimum iniiciunt, multa desuper adfusa aqua: bulliunt omnia & feruent quantum satis esse putant, igne sublato frigescere sinunt, & conchiliis

oleum

oleum supernatans colligunt. Id verò est, quod in has regiones inuehitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris suauissimi. Vasculis argenteis, vitreis, stanneis, aut fistilibus vitratis asseruatur, aliam omnem materiem penetrans.

IN medicina huius vsus receptus est, non nuperrimè, sed statim eo ferè tempore quo Hispania noua nobis patefacta est: nam cum Hispani Indos sua vulnera hoc succo glutinare animaduertent, illos statim imitari cœperunt.

CVM primùm in Hispaniam illatum est, ob eius insignes facultates magna fuit, vt decet, aestimatio: eius vncia nunc viginti, nunc decem ducatis aestimabatur; at nunc temporis eius libra non pluris, quàm tribus aut quatuor ducatis aestimari solet. Roman primùm delatum, eius vncia centum ducatis veniit: postea, tanta eius quantitate illata, vilescere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt solet in rerum abundantia siue raritate plerumque contingere. Nam cum magno veniret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: postquam verò eius imminutum est precium, non aestimatur, cum tamen idem Balsamum sit quod fuit cum centum ducatis vncia venderetur.

Balsami aestimatio.

ET sanè, licet nihil aliud nobis intulissent India, quàm hoc mirabile Balsamum, Hispanorum tamen labor in illis inuestigandis non inutilis existimandus est: etenim iam multis annis perit id Balsamum, quod in Aegypto nasci solebat, nec vsquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. eius loco Balsamum nouæ Hispaniæ dedit, quod meo iudicio inferius non est Aegyptiaco, si mirabiles eius effectus & utilitates consideremus.

TRIFARIAM verò in medicum vsum recipitur: nam aut interius assumitur, aut exterius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiscetur.

Balsami triplex vsus.

Interius assum-
ptum.

I N T V S assumptum mane ieiuno ventriculo, asthmaticis vtile est, & vesicæ doloribus: menses etiam ciet, vt & pessimo modo subditum. Eius quatuor aut quinque guttula vino aut aqua rosacea in cochleari exceptæ & diluculo sensim in guttur instillatæ, sic vt linguam nõ contingant (nam Balsami sapor diutius in ore hærens forsitan nauseam etiam moueret) veteres stomachi dolores finiunt, eumq; roborant, coloremq; commendant & anhelitum. Iocinori prodest, obstructions aperit, atque iuuentam conseruat. Magnæ estimationis vir mihi probè notus, ab eius vsu nullos dolores sensit, & tametsi senex, tam validus est, vt iuuenis videatur. Phthisicos leuat, & sterilium vterum expurgat, pessimo modo adhibitum.

Foris additum

F O R I S, calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis prouenientes tollit, præsertim si linteum Balsamo delibutum adponatur. Tumores œdematodes discutit & absumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet, omnemq; humorem noxium absumendo, dolores tollit. Paralyticis succurrit, cerebro, ceruice, spina, & ea parte quæ paralysi tētata est, inunctis: eadem ratione, ad omnes neruorum morbos & contractiones vtile est. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem inuat, & flatibus obstructionibusq; liberat, sicuti & Lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non ventriculi dolores à causa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impositum sedat: idem præstat pari calido inditum, sicq; adpositum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præsertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem residuum discutiatur.

Cheirurgicis
medicamentis
inditum.

C H E I R V R G I C I S remediis inditum, valdè vtile est: & quia molestum esset omnia enumerare, eius iudicio

ea relinquo, qui eo vtetur, vt id scilicet aliis medicamentis commisceat, quæ ad rem vtilia esse iudicabit. Vulgare sanè admodum est eo in recentibus vulneribus vti; nam statim ea sine suppuratione glutinat, quin etiam in iis vtile, vbi contusio adglutinationem impedit; quòd statim digerat, & reliqua præstet quæ ad vulneris vsque glutinationem necessaria sunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia censi possit: eaq; de causa pauca sunt in hac vrbe ædes, in quibus non seruetur Balsamum. Nervorum, iuncturarumq; vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemq; prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illæsum sit: sic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò sint simplicia. Antiqua vulnera, per se, aut cum alio vnguento impositum, mundificat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, spina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxysmum, & ilico quinque aut sex guttis eius in vino sumptis modo prædicto, horrores discutuntur, si ter aut quater id remedium repetatur.

G V S T V est acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adstrictionis particeps esse, calidum & siccum in secundo gradu.

N V N C ex noui orbis continenti magna quantitate inferri cœpit Balsamum per incisionem extractum ex arboribus iis similibus, quæ in noua Hispania nascuntur, vbi Balsamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vastæ magnitudinis, & ad radicem vsque ramosæ, duplici septæ cortice, altero crasso Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem est spacio, incisione Balsamum educitur, alba limpidissimâq; lacryma suauissimæ odoris, qui insignes eius facultates statim prodit. Et certum est eius guttulam potiore esse, alterius quod decoctione extrahitur libra,

Balsamum purius.

Balsami arboris historiam

tametsi miraculosos eius viderimus effectus.

mi fru-

H V I V S fructus (qui penes me est) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut Pisi grano maior non est, amari gustus aliquantulum, inclusus extrema siliqua angusta, digitum longa, alba, & tenui. Eo fructu sese suffiunt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.

Resina abiegna.

ia Balsa-
cultati-
rædita,

IBI DEM etiam colligitur liquor siue resina, quam abiegnam vocant, ex arboribus spuris, quæ neque Pinus, neque Cupressi dici possunt, sed Pino altioribus, & Cupressi modo rectis. In harum arborum cacumine vesicula quedam enascuntur nunc magnæ, nunc parvæ, quibus confractis guttatim stillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, sed tanto labore & molestia, ut multi viri exiguam admodum quantitatem singulis diebus cogant.

E I V S vsus est in omnibus ad quæ Balsamum conuenit: siquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida & flatulenta progenitos mitigat. Vtilis item est stomachi vitio ab humore frigido aut flatibus, sumpta ex modico vino albo, ut in Balsamo edocuimus.

Resina Carthaginensis.

ia Cartha-
is, & eius
tates.

N V N C etiam nobis mittit Carthago noui orbis prouincia resinam quandam purissimam & odoratissimam, abiegna aut Terebinthina Veneta multò præstantiorem, iisdem facultatibus seu maioribus præditam, quam sit selectissima Terebinthina. Experientia docuit, utiliter iniici neruorum, articulorum, pedumq; vulneribus, & antiquis viceribus: magno etiam commodo, ea elota & præparata matrone sibi faciem oblinunt.

Tabaco.

P L A N T A Tabaco antiquitus in vsu fuit Indis, Hispaniæ præsertim nouæ accolis, ad vulnera curanda. Paucos

ante

ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob eius facultates: nunc verò multò celebrior est ob facultates, quàm propter elegantiam.

NOMEN legitimum apud Indos est Picielt: nam Picielt.
Tabaco nomen ab Hispanis illi inditum, ab insula quadam Tabaco
eius nominis, vbi frequentissima nascitur.

MAGNA altitudine assurgit, & interdum malum Tabaco
Assyriam, quam Limonem vocant, aequat, caule recto, multis ria.
prægrandibus ramis brachiato: folio mali Assyriae ferè, sed
ampliore veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & ali-
quantulum hirsuto, vti tota planta est. Florem fert in sum-
mis ramis Campanulae modo, candidum, medio purpurascen-
tem, quo decidente succedunt veluti capitula papaveris ni-
gri, quibus continetur semen valde exiguum, colore ex cine-
reo nigricante. Radix crassa est & multifida, & lignosa,
intus crocea & amara, quæ facile cortice suo delibratur: non
intelleximus tamen aliqua facultate præditam esse.

NASCITUR plerisque India locis, humidis præfer- Tabaco
tim & vmbrosis, & ex culto leuiq; solo. Seritur omni tem- les.
pore: cum verò prodiit, à frigore præseruanda est, & secun-
dum parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto
anno viret, Citriorum modo.

FOLIORVM duntaxat est vsus (tametsi eorum de-
fectu quidam semine vtantur) eaq; vt asseruari possint, filo
traiecta in vmbra suspenduntur & siccantur; deinde iis, aut
integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.

CALIDA & sicca est in secundo gradu: itaque cal-
facit, resoluit, mundificat & aliquantulum adstringit, vt ex
sequentibus facultatibus iudicare licebit.

FOLIA huius planta calefacta & imposita, præsens Tabaco fa-
in Cephalæa & Hemicrania sunt remedium, si morbus ex tates varia.
causa frigida aut flatibus ortus sit: sæpius verò sunt repeten-

da donec morbus tollatur : sunt qui caput oleo florum mali arantij prius inungant. Idem remedium rigidis cervicibus siue Tetano vtile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis.

D O L O R E S dentium à causa frigida non modò finit, dente prius detereso aliquo linteo eius succo delibuto, & pilula ex eius folio confecta denti indita, sed etiam, ne corruptio serpat, prohibet.

P E C T O R I S vitis, tussi veteri, asthmatis, & similibus ex frigido humore ortis morbis, foliorum decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, vtilia sunt. Serapium ex saccharo & foliorum eius decocto paratum, paucaq; quantitate sumptum, putres humores pectoris eicit. Asthmaticis interdum fumus eorum ore exceptus opitulatur : sed necessarias euacuationes precedere opus est, si mora ferri possit.

S. V B cineribus calefacta folia, & sordida non excussis cineribus, calidaq; sepius imposita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio sunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Ventriculi & Lienis obstructionibus folia pauxillo aceto intrita, diuq; illita vtilia sunt; quibus deinde folia calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calenti intinctus, superimponuntur. Foliorum defectu, puluis communi vnguento obstructiones aperiente excipitur, & pars obstructa, aut tumore affecta diu inungitur.

I N D I C Æ mulieres valde commendant in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus : nam ventre inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis sub cineribus calefactis, altero ventriculi regioni, altero tergori qua ventriculum spectat, positis, eas concoquunt, & aluum emolliunt, si quoties opus erit renouentur. Latas & teretes ventris tineas expellit foliorum succus cum saccharo coctus,

&

& depuratus, pauca quantitate sumptus : vmbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & aluus deinde clystere eluendus.

NEPHRITICIS doloribus, folia sub cineribus, vt Nephritidi.
antè, calefacta, & quàm calidè fieri potest adposita, magnum adferunt leuamen, idem remedium quoties opus erit repetendo. Commodè etiam clysteribus iniiciuntur, atque etiam fomentationibus, & emplastris admiscebuntur.

IN suffocationibus vteri, folia probè calefacta, & vmbilico, vteriq; regioni imposita, præsens adferunt remedium: Vteri suffocati-
oni.
quòd si (vt fit interdum) animi deliquium subsequatur, fumus illorum naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeò vulgare est, vt ea de causa Tabaci folia diligenter adseruent & magni faciant. Sunt verò qui odorata vmbilico prius admouent, deinde folium. Maximè autem conferunt aut Tacamahaca, aut oleum de Liquid-ambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplastrum constans, & in vmbilico assidue gestatū.

ARTICVLORVM doloribus (modò humores frigidissimi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacissimè folia Articulorum
dolori.
calida adhibentur, aut eorum succo pannus lineus intinctus: etenim humores resoluunt & digerunt, ideoq; etiam tumoribus œdematodis foliorum succo calido prius elotis, utilissimè imponuntur.

PERNIONES sanare, si ter aut quater huius plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum sale abluantur, experientia docuit.

VENENIS, & toxico perniciosissimo, quo Cannibales Tabaco alexi-
pharmacu est.
suas sagittas illinunt, resistere, paucis abhinc annis experti sunt nonnulli: nam antè, sublimatum vulneribus inspergere solebant. Toxicum autem vires infringere hac ratione sciuerunt Hispani.

Occasio experiendi Tabaci aduersus venena.

C O N T I G I T vt quidam Cannibales in suis cymbis ad D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorum, atque etiam Hispanorum (si quos reperissent) telis suis venenatis conficiendorum causa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hispanos conficiunt, plerosque autem vulnerant: cum verò sublimato carerent, à quodam Indo edocti sunt, vt Tabaci succum expressum suis vulneribus imponerent, & ipsa deinde folia trita: sedati sunt ilico dolores, & ea symptomata que huiusmodi venena subsequi solent, venenum superatū, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius plantæ aduersus venena vti cœptum est. Rex ipse Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iussit in gutture, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulo post foliorum Tabaci succum satis copiosè instillari, & ipsa folia trita supra vulnus ligari: liberatus est canis non sine omnium admiratione.

Carbunculis.

E O D E M modo venenatis pestiferisq; carbunculis imposita, crustas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morsusq; virulentorum animalium præsens sunt remedium.

Recentibus vulneribus.

R E C E N T I B V S vulneribus imposita, ilico sanguinem sistunt, eaq; glutinant: quòd si maiuscula sint, vino prius eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, succus foliorum inspergetur, & ipsa folia trita supra vulnus alligabuntur: postridie reliquisq; subsequentibus diebus idem ordo seruabitur, victusq; ratio necessaria.

Gangrænis.

V E T E R A vlcera, Gangrænasq; succus instillatus, & folia trita imposita detergent, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici consilio, & missione etiam sanguinis, si necessaria sit, facta: deinde obseruata que conuenit victus ratione.

Animalium vlceribus.

P O R R O non modò in hominibus eiusmodi vlcera curare, sed etiam in animalibus ipsa experientia docuit: nam per

per vniuersam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infestant, quæ facile ob regionis humiditatem extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus solebant inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cum magno istic vaneat, plerunque quod vlceribus inspergebatur, pluris constabat, quàm animal quod curabatur, aestimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam vsum ad putrida, foetida, vermibusque scatentia animalium vlcera transtulerunt, atque aded compererunt, succum eius instillatum, non modò vermes necare, sed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam iumentorum exulcerationibus, ideoq; Indi Tabaci puluerem semper circumferunt.

Q V E N D A M noui narium vlcere laborantem, è quo Polypo. sanies manabat, non sine contagij suspitione: meo consilio instillauit foliorum Tabaci succum, à secunda instillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatū est vlcus, sed quæ erosa erant, non restituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies vtiliter confriantur.

H Æ C est celebrata illa Indicis sacerdotibus planta, Tabaci fumus qua vti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos mo- Indis frequēs. ris erat Sacerdotes de bellorum euentu, alijsq; magni momenti negociis consulere. Consultus sacerdos, istius plantæ folia sicca vrebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in extasim quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; sicq; permanebat aliquandiu. Discussa eius fumi facultate, ad se redibat, referebatq; negocium cum demone contulisse, & responsa dabat ambigua, vt, vtcunque euentus succederent, illis facile persuaderet, sic se prædixisse: eoq; modo barbaros illos homines miserè decipiebant.

CAETERVM vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cum insomnia videre interdum, & extra se quasi rapi volunt, & etiam de suorum negotiorum euentu, ex insomniis quæ illis apparuerint, pronuntiaturi.

AT non est recens, plantas quasdam inueniri, quæ manducate, aut intrò assumptæ, vanas species & imagines obuersari faciant. Siquidem Diosc. cap. de Solano manico, seu furioso, eius radicem drachmæ pondere ex vino potam, facere species vanas imaginesq; non iniucundas obuersari scribit, sed duplicatum eius modum ad tres vsque dies, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interimere. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari iucunda & suauia: contra Raphani esu, grauiæ & turbulenta. & sic de plerisque aliis.

GARCIAS ab orta refert Bangue planta succum aliis admixtum, mentis alienationem facere, insomnia excitare, & omni solitudine liberare, veluti etiam Opiū, quod Orientalibus Indis admodum familiare est.

SIC & nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumum hauriunt, & ilico, quasi mente alienati, corruunt: excitati verò, refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplum sequuti Aethiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit vt eorum domini egregiè eos castigent, & illorum Tabaco exierant, quo illis ansam auferant sepius illo vtendi.

VSVS est etiam Tabaci apud Indos, famis sitisq; sedanda gratia hoc modo. Conchylia quedam cochlearum fluuiatiliū vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & foliorum Tabaci æquas partes sumunt, manduntq;, donec ex utrisque massa quedam fiat, quam in pilulas piso maiores

Solanum furiosum.

Anisum.
Raphanus.

Bangue.

Opium.

Pilulæ famem
fumiq; sedantes.

infingunt, atque in umbra siccant, & in usum reponunt. Lacturi iter per desertum, ubi neque cibum, neque potum inventuros se putant, eas pilulas secum deferunt, ex iis unam iter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem assidue sorbent, ea absumpta, aliam reponunt, atque item aliam, donec peregrinationem absoluant, triduanam interitum, aut quatruiduanam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem sibi molestam esse, neque sitim asserunt: cuius causam esse puto, quod sorbentes assidue pilulas illas, etiam humores pituitosos à cerebro eliciunt, qui deglutiti & in ventriculum demissi, naturalem eius calorem humectant, sed ab eo tandem absumuntur, aliorum ciborum defectu: ut in multis animalibus observare licet, quæ tota hieme in suis latibulis se continent sine alicuius alimenti copia, quia calor naturalis occupatus est in pinguedine absumenda, quam æstatis tempore collegerunt.

HÆC sunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco, eiusque facultatibus colligere potui.

BRASILIANIS, à quibus semen primum in Lusitaniam delatum, hæc planta dicitur Petum, Galli, quod D. Ioannes Nicotius, Regius aliquando in Lusitania Orator, eius semen primum ad Reginam matrem detulerit, illiusque facultates docuerit, Nicotianam & Herbam Reginæ nominarunt. Alij, Herbam sanctam, ob insignes eius virtutes, nuncuparunt. Oviæ lib. Historiæ xi. cap. v. in Hispaniola insula, ubi copiosè tum temporis nascebatur, Perebecenue vocari tradit: mihi cum Hyoscyami nigri descriptione plurimum convenire videtur.

EST verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, interdum amplior, multis alis crassisque ramis concava, folia numerosa, ampla, densa seu carnosæ, pinguis, graui odore, feruido & acri gustu. Flos extremis ramis nascitur copiosus, ex albo purpurascens, oblongus & tubæ in modum concavus, extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigoribus magis intendi solet. Huic succedunt siliquæ Bigitali ferè similes, semine plenæ ex ruffo nigricante, pusillo, Pauensis multo minore.

ERVS duo sunt genera. Nam unum amplo latoque est folio, interdum cubitali longitudine, pedali que latitudine, sine pediculo, caulem amplectente. Id altius assurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi nascitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore

Petum.

Nicotiana.
Herba Reginæ.
Herba sancta.
Perebecenue.

Petum historia.

Petum genera duo.

est

28 HERBA IOANNIS INFANTIS,
est folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocat, simili; sed ac-
re, longoque pediculo ramis inhaerens: flores huic veluti per vim
nascuntur saturatiores aliquanto. Vtriusque radix lignosa est &
tufida.

FLORET calidioribus regionibus Iunio & Iulio, semel
tembri maturefcit (vidi in Lusitania tota hieme florentem) au-
tense Augusto in hiemē vsq; floret, & subinde semē profert,
primo gelu flaccescit, peritque tota; neque hieme asservari pote-
nouella admodum, idque difficulter.

Natales.

NASCITUR omni solo, & semel sata, semenque ad mar-
tem perducens, seipsam deinde serit, nec opus habet alia satione.
men serenda erit. Augusto aut Septembri id fiat, quoniam semen-
guum diuissimè sub terra latet antequam germinet: & Martio
Vere sata, primùm Augusto germinat.

Facultates.

APUD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quam
insignes facultates, praesertim à nobilibus quibusdam matronis
herbariae studiosis, quae foliis eius recentibus, aut in umbra siccat,
stillatio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vti-
ad ulcera antiqua, purrida, maligna, gangranas, scabiem, impetig-
lichenes, oculorum nebulas, felici cum successu, multisque miseris
sticis auxilio sunt.

SUNT qui eius folia singulis diebus mane à ieiunis mandi iu-
vt podagra liberetur, quoniam multam pituitam in os attrahat, e-
que in partes inferiores defluere prohibeat.

CAROLVS Stephanus in praedio rustico Gallico lib. 2. cap.
experientia comprobatum esse scribit, eius folia strumis vtiliter
eiusque stillatitium liquorem asthmaticis auxilio esse. In summa,
nacea quaedam est ad omnis generis morbos.

Petum tertium.

ALIUD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec
suto pinguius, sicut succulento, flore minore, & per extremum ro-
do, pallefcere ante viginti annos Europae innotuit, Dodon. Hyos-
mum luteum nuncupauit. Ad pleraque conferre etiam existimatur
verum superiore longè imbecillius.

Herba Ioannis Infantis.

HIC praetermittenda non videtur ea planta, quae
vsi sunt ij qui Hispaniam nouam nobis aperuerunt, quae
curandis vulneribus. Cuius usum primus ostendit Indus qu-
dam Hispani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo haec
planta denominata est.

EXIGVA est planta, foliis Oxalidis, aliquantulum
villosis, siue hispidis.

VIRIDIS praemansa aut trita, vulneribusque impo-
ta, sanguinem sistit, eaque conglutinat. Nervorum aliarum

Herba Ioannis
Infantis.

Suis historia.

Facultates.

partium

tiuum vulnera digerit & mundat, & demum ad cicatri-
m perducit. Iisdem viribus pollet sicca in pollinem redacta.

Radices venenis aduersantes.

EX Charcis prouincia Peruiana, radices quedam ad- Radix venenis
resistens.
suntur Iridis radicibus valde similes, sed minores, & si-
nei folij odore.

HISPANI Indias inhabitantes Contrayerua ap- Contrayerua.
lant, quasi dicas alexipharmacum, quoniam earum pul-
ex albo vino sumptus, aduersus omne venenum, cuius-
que tandem sit generis, presentissimum est remedium,
no sublimato excepto, quod sola lactis potione extingui-
vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores eua-
nis. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, reiicife-
nt. Ventris etiam animalia pellit.

GVSTATA radix, aromaticum quiddam sapit cum Temperamen-
tum.
monia coniunctum: quare calida videtur secundo gradu.

Guayacan.

TRIA ex Occidentali India deferuntur hodie toto orbe
ebratissima, quorum in Medicina facultates aded insi-
es reperta sunt, vt nunquam auditum sit, tam incurabiles
rbos vllis aliis medicamentis sanatos fuisse; nempe, Li-
m quod Guayacum vocant, Radix Chinae, Sarcaparilla.
China, que a Lusitanis ex India Orientali adferri pu-
ur, suo loco dicemus. Auspicabimur itaque a Guayaco,
ati primo medicamento ex Indis delato, & omnium op-
o, vt ipsa experientia & multorum annorum vsu com-
batum est.

GVAYACAN, a nostris lignum Indicum dictum, Guayacan.
ndanter nascitur in Insula S. Dominici, que fuit prima
i orbis ab Hispanis occupata: cuius vsus primum hac ra-
e nobis innotuit.

MAGNIS doloribus morbi Gallici (quem ab Inda Lues venerea.
muliere

muliere nactus erat) Hispanus quidam torquebatur, famulus Indus, in ea provincia Medicum agens, aqua Guayaci illi propinauit, qua non solum magnis illis cruciatibus liberauit, sed pristinae sanitati eum restituit: eius exemplo, plurimi alij Hispani simili morbo infecti, curati sunt. Eius morbi cura Hispali statim euulgata est, ab iis qui ex insula redierunt; hinc per totam Hispaniam, & inde per uniuersum orbem, quem haec scabies occuparat. Et certum hoc morbo curando, nullum est medicamentum eo constantius aut certius: nam si, ut decet, procedat curatio suo tempore ista aqua propinetur, certissimum est, ei morbum sanitatem perfectam adferri; nec recidiuam eum patenti morbo laborabat, modò in idem coenium non se prostruat denuò. Sicq; Deo visum est, ut vnde manauit morbus inde adferretur remedium: nam ex Occidentali India primum huc perlata est eius morbi origo, praesertim autem in insula S. Dominici, vbi hic morbus adeò familiaris est, vnde nobis sunt papulae seu morbilli, neque eius contagium magnoperè quisquam reformidat. In hunc autem modum propagatum fertur.

Lues venerea
Europam in-
uadit.

ANNO salutis humanae 1439. eo bello quod Neapolim gestum est à Rege Catholico aduersus Galliae Regem Carolum cognomine magno Capite, Christophorus Columbus ex prima illa profectioe, quam noui orbis conquirendi causa susceperat, rediit: & inuentis S. Dominici aliisque insulis inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cum Gallia facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltro atq; exercitibus, Hispani primum cum Indicis mulieribus & Indi cum Hispanis consuetudinem habuerunt: deinde in Italos & Germanos serpsit hoc malum, postremò etiam ad Gallos, & sic per uniuersum orbem.

INITIO diuersa nomina sortitum est. Hispani ex

manentes à Gallis contagium venisse, morbum Gallicum nuncuparunt, Galli contra, Neapoli se consecutos esse putantes, Neapolitanum vocarunt, Germani, ex Hispanorum contubernio hanc scabiem ad se manasse videntes, Scabiem Hispanicam appellarunt, alij Serpiginem Indicam, eamq; verissimo nomine, cum inde prima sit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, succumq; melancholicum & adustum generantibus, quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales sunt plantæ siluestres, olera, radices, caro asinina, equina, originem sumpsisse existimabant. Alij siderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptum ferebant; eamq; ob causam varia nomina indiderunt: vti Lepra, Lichenum, Mentagra, Sphaceli, Elephantiasis: & cum certam morbi qualitatem assequi non possent (nouum morbum esse ignorantes) ad prædictorum morborum à veteribus descriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Morbus Gallicus.
 Morbus Neapolitanus.
 Scabies Hispanica.
 Serpigo Indica.
 Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici.

CÆTERVM vt ad institutum reuertamur, Guayacan nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem cognitum, tametsi etiam à nonnullis Lignum Indicum nuncupetur.

Guayacan.
 Lignum Indicum.

DE hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, sed in nuper inuentis solummodò; sic nobis noua erit arbor: vt vt sit, magna est arbor, Ilicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quam Ebenum duriore: cortice crasso, gummoso seu pingui; & cum siccum est lignum, facile decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, semina in se continens

Guayacan historia.

Mespili modo. Frequens in insula sancti Dominici.

Guayacan ge-
nus alterum.

ALIUD eius genus in insula S. Ioannis de portu diu-
te, huic vicina, postea repertum est, superiori ferè simile, sed
minus omnino, & propemodum sine matrice, odoratius &
amarius superiore, quo relicto, huius nunc vsus est; & ob
mirandos effectus Lignum sanctum nuncupatur, nec
abs re, quandoquidem (ipsa experientia teste) altero præ-
stantius est: attamen vtriusque facultates sunt insignes in
curando morbo Gallico, atque adeò vtriusque coniunctim
aut separatim propinatur aqua, cum ad morbum iam di-
ctum, tum ad alios plerosq₃, hac ratione.

Lignum san-
ctum.

Guayaci deco-
ctum.

LIGNI minutim concisi, aut eius scobis vnciæ duode-
cim, corticis eiusdem ligni contusi vnciæ duæ in tribus aquæ
sextariis macerantur fictili nouo aliquantulum capaciore,
viginti quatuor horarum spatio: fictili bene obturato, lento
& luculento igne coquantur, ad duorum aquæ sextariorum
consumptionem. quod inde colligi poterit, si, dum primum
aquæ sextarium infundis, bacillo aquæ altitudinem metia-
ris. Coctæ aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo asserva-
tur. Statim supra idem lignum, quod decoctum fuit, inij-
ciantur denuo quatuor alij aquæ sextarij, coquanturq₃ ad
vnius consumptionem: coletur hæc aqua, & seorsim adser-
uetur. Sumitur autem hoc modo.

Decocti vsus.

INFIRMVS, purgato corpore ex medici consilio, cu-
biculum deligit apricum, quo neque frigus neque aër pene-
trare potest. Lectum ingressus, diluculo, aquæ prioris calidæ
vncias decem sumat, & egregiè operiatur vt sudare possit
duarum horarum spacio: deinde sudore absterfo, indusium
calesactum induat, atque linteamina mutet: quatuor dein-
de post horis, passæ illi dabuntur & amygdala, panisq₃ bis-
coctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua secunda
bibet quantum satis erit, etiam in meridie. Octo horis postquã

come-

comedere, ex priore aqua calente denuo uncias decem hauriet, sudabit itē duabus horis, & à sudore, vti superius, mundabitur: vna post sudorem hora, de iisdem passis, amygdalis, & pane biscocto cœnabit, & ex aqua secunda bibet. Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, nisi vires nimium collabantur, quia eo casu, etiam præter supra dicta, pullus gallinaceus assus ei concedetur. In minus robustis, qui extremam illam victus rationem ferre non possunt, nouem dies sufficient, quibus elapsis, pullus exiguus assus similiter concedetur. Si verò eger adeò tenui est valetudine, vt prædictam istam victus rationem nullo modo ferre possit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quantitatem sensim augendo. Elapsis quindecim diebus, decimo sexto purgabitur decem drachmis pulpæ cassiæ fistulæ per cribrum transmissæ, aut alio simili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, siue secundæ decoctionis bibet. Decimosextimo die ad priorem ordinem redibit, sumetq; mane & vespere aquam prioris decoctionis, sudabit, eademq; victus ratione vtetur, nisi quod pulli loco, dimidiam gallinam assam edere poterit, & sub finem diætæ, aliquantulum plus, eamq; victus rationem in vigesimum vsque diem producet, quo tempore per cubiculum vestitus, & bene amictus deambulare poterit. Quibus elapsis denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, selectissimam victus rationem obseruando in rebus non naturalibus, mulieribus abstinendo, & vino, cuius loco simplicem eiusdem ligni aquam, aut, si eam fastidiet, aquam in qua anisum & fœniculum decocta sint, bibet, eritq; cœna sobria, & sine carnibus.

HÆC est optima sumendæ aquæ Guayaci ratio, qua multi desperati morbi curantur: atque ea aqua non est præstantius vllum remedium ad curandam luem veneream, cuiuscunque tandem sit generis: radicatus enim eã extirpat.

Guayaci facultates.

C O N V E N I T item hydropicis, asthmaticis, epilepticis, morbis vesicæ & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, præsertim si morbum gallicum subsequantur.

Guayaci serapium.

P L E R I Q U E hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at meo iudicio huius ligni usum nemo vtiliorem experietur, quam superius descripta ratione, sine ullius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat, & dealbat, si sæpius ea ea colluantur. Calidum & siccum est in secundo gradu.

Hyuourahé.

N O N incommode huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Brasiliensis Hyuourahé, id est, res rara nuncupata.

Hyuourahé historia.

A R B O R est procera, cortice externa parte argenteo, interna subrubro, & cum recens à ligno detrahitur, lacteum humorem resudante, gustu salis, sed ad glycyrrhizæ saporem accedere; fructum ferè pruno mediocris magnitudinis æqualem, auri purissimi colore, nucleum continentem exiguum, sed suauem admodum & tenellum, agrisque valde expetitur. Illud verò propè incredibile, quod ait alternis solummodo quindecim annis fructiferam esse, & eum qui arborem demonstrabat, ter aut quater duntaxat fructum in vita edisse.

Hyuourahé cortex Guayacan vices supplet.

M I R A facultate præditus est eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideoque à Christianis istic degentibus eius loco usurpatur.

Præparandi & vtendi ratio.

E I V S verò vtendi ratio hæc est. Corticis minutim concisi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spacio, donec vini rubri dilutionis seu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, obseruata leui diæta, luisque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modo vtile est hoc decoctum in morbo gallico, sed etiam in reliquis frigidis, pituitosisque: nam humores extenuat & exsiccat, nec iniucundum est palato.

China Occidentalis.

China.

N E M O miretur, si dixerò ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Lusitani ex Orientali India eam adferant. Nam cum ex Hispania noua & Persu

Vir illustris Dominus Franciscus de Mendocça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi ostendebat, & percontabatur an eas nossem: Chinæ radices esse, sed admodum recentes & integras respondebam: tum ille, Sane recentes sunt, nam ipse eas in Hispania noua collegi, nec mireris istic Chinam nasci, siquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facile mihi persuasit, postquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hispanias inducenda, qua iam ipse in Hispania noua serere & colere cepisset. Vidi Gingiberis atque Chinæ radices recentissimas inde delatas.

EST autem China, Arundinis maioris radici similis, Chinæ historia
nodosa, intus alba, interdum rubescens, foris rubra, Optima est recens, ponderosa, solida, pinguis, non cariota, sapore insipida.

NASCITUR in China, Orientalis Indiæ prouincia, Chinæ natales.
Schytia atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vlue palustris modo.

SOLIVS radicis est vsus apud Indos, ad curandos Chinæ vsus apud Indos.
difficiles morbos, apud quos magno in precio est. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis, febribus præsertim, etenim sudores prouocat, cuius rei gratia multi sanantur. Triginta sunt circiter anni, quod Lusitani primum in has regiones eam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicantes aduersus omnis generis morbos, sed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præstitit. Eius autem paranda hæc est ratio.

RADICIS Chinæ minutim concisæ vncia fictili nouo Præparandæ Chinæ ratio.
imponitur, huic adfundentur aquæ tres sextarij, maceratur viginti horarum spacio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incensis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui, frigescit, colatur, atque in
C 2 fictili

fictili nouo asseruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

Aquæ Chinæ
sumendæ mo-
dus.

PURGATO, vt decet, corpore, Collocatus æger loco aprico, & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem vncias sumet, duas horas aut paulo diutius sudabit: sudore deinde absterso, indusium & lintheamina, mundis, & calefactis mutabit, deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit, postea vestitus, calidè se in cubiculo continebit, quo neque aër neque frigus permeabit, genio indulgens & lepidis colloquiis se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco sale edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis carnes cotoneorum adponentur: potus erit similis aqua, quæ ieiunus sumpsit, quia decocti tantummodo vnum genus est. A sumpto iusculo, vuas arillis emundatas, aut pruna passa sine ossiculis, & panis bene cocti crusta, biscoctum uè initio prandij edere poterit. Si interdum bibere volet, eadem aqua cum conserua aliqua propinetur. Octo post prandium horis lectum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quam calidè poterit bibat, duas horas sudet, sudore deterso, indusium & linthea calefacta mutet, post horam cœnet conseruam aliquam, aut vuas passas, aut amygdala, & aliquantulum biscocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorū carne vescatur, potu deinde abstineat. Hæc victus ratio triginta continuis diebus obseruanda, nulla alia purgatione adhibita, sed per cubiculum calidum obambulans & sese oblectans, ab omnibus abstineat quæ illum offendere possunt. Purgatione absoluta, bona victus ratio seruanda est, quadraginta continuis diebus, vinoq; abstinentiū & mulieribus: potus erit Chinæ superioris, decoctæ & exiccata in umbra, vncia una, in tribus aquæ sextariis denuo bullita ad dimidias.

AD varij generis morbos utilis est hæc aqua, luem veneream cuiuscunque generis, vulnera & vlcera antiqua, tumores schirrhosos discutiens, articulorum dolorem solvens, & qualemcunque podagram, sed coxendices præsertim curans. Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: defluxiones omnes & Rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralytin & omnes neruorum morbos sanat, atque vesicæ: enterocelis utilis, quia humorem vnde generantur absorbit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus discutit. Febris diuturnis, quotidianis & erraticis prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilentibus febris vtilem quidam arbitrantur.

China facultates.

SICCÆ est in secundo gradu cum exiguo calore, idq; deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, tum Çarça-parilla, calefacit, & sitim excitat, hæc neque sitim ciat, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus sum.

China temperamentum.

DE China Orientali, quæ sanè aliter describitur à Garcia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, cõsulat eius Aromatum historiam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

Çarça-parilla.

POST Chinam, Çarça-parilla, cuius vsus huic vrbi primum abhinc circiter viginti annis innotescere capit, ex Hispania noua huc translata est, quoniam ea Indis pro præstanti medicamento erat, ad multos variosq; morbos.

Çarça-parilla ex Hispania noua.

PLANTA multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis colore cinereo dilutiore, quæ interdum tam altè demittuntur, vt qui integras eruere volet, ei profunda fossione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facile desiccantur: floresne aut fructum proferat ignoramus.

Çarça-parilla historia.

Carça-parilla
ex Honduras.

ILLA multo meliorem & efficaciorē nobis deinde protulit provincia Honduras, à superiore differens, quod illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior, hæc verò cinerea, nigrior, atque crassior.

Carçæ dele-
ctus.

DELIGITUR nigrior, recens, non cariōsa, fractu contumax, quæq; assulatim frangitur, & ponderosa: nam quæ cariē sensit, & dum frangitur puluerulenta est, inutilis existimatur.

Nominis oc-
casio.

CUM eam Hispani primum viderunt, Carça-parilla nomen indiderunt, propter cognationem, quam cum nostra Carça-parilla (quæ Smilax aspera est) habet. Certè nostratē expertus sum simili facultate præditam, cum ea quæ ex Hispania nova adfertur, ad quam magis accedit quam ad eam quæ in Honduras inuenitur. Gustu insipido est, & sine acrimonia, nec eius aqua hordeacea sapidior est.

LONGE alia erat eius vtendæ ratio cum primum in medicinam recepta est, quam nunc est: tum enim Indorum consuetudo obseruabatur, quam in suis morbis curandis usurpare solent, ad quos profligandos maximæ reperiēbatur efficacie. Verum nostri sæculi delicia in causa fuerunt, vt eodem, quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.

Carçæ præpa-
randæ apud
Indos ratio.

CARÇÆ-PARILLÆ selibra minutim concisa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundeatur, donec omnino in mucaginē quandam resolueretur, quam deinde colabant, & exprimebant. Huius liquoris ita expressi satis capacem cyathum calidum mane hauriebant, deinde stragulis sese tegebant, & duarum horarum spacio sudabant. Quod si interdum sitis eos vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebant, atque tantundem temporis, vt manē, sudabant. Hic ordo triduo integro obseruabatur, vt neque aliud ederent aut biberent, præter eum lentorem calidū expressæ Carçæ-parillæ.

parilla. Ea ratione preparatam ego initio plerumque propinaui, multosq; melius curavi, quam nunc sanantur. Subsequuta est alia eius propinandæ ratio, videlicet.

DVÆ VNCIÆ Carçeparilla, lota, confracta & minutim concisa, in nouum fictile cum tribus aquæ sextariis iniiciuntur, & vigintiquatuor horarum spacio macerantur: obturato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad duorum sextariorum consumptionē, eadē ratione vt in Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde carça illo ipso fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato asseruatur.

Carçæ parilla
altera ratio.

PVRGATIVS, vt decet ager, & calido cubiculo se continens, mane decem vncias prioris Carçæ-parilla aquæ hauriet, sudabit duas horas, sudore deterso, indusium & linteamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub vndecimam prandebit) faciet: post sudorem vuas passas, amygdala, & panem biscoctum cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinem obseruabit, nisi inbecilla fuerint vires, tunc enim conceditur vsus carniū exigui pulli assi, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atque etiam trigésimo die, omnia ea obseruando quæ in Guayaci decocto sumendo enarrauimus. Sed etiam post trigésimum diem bona victus ratione, per quadraginta dies, vtetur, vinoq; abstinebit & mulierum congressu. Hæc est vulgaris aqua Carçæ-parilla sumendæ ratio, cuius preparandæ modos secretiores etiam expertus sum, quos hic recensere non pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad Carçam-parillam pertinet, quandoqui-

Vtendæ mo-
dus.

doquidem medicamentum est, cuius vsus & facultates maximè celebrantur.

I AM annus est quintusdecimus, quod Syrupum confeci, non modo in hac vrbe, sed tota Hispania laudatissimum, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neque calfacit, neque inflammat, Guayaci videlicet siccitate temperata, & Carça-parilla calore mitigato: hoc modo.

CARÇÆ-PARILLÆ vncia dua, Guayaci quatuor, vt supra dictum est, preparata, Zizipha octodecim, pruna passa vigintiquatuor, vtraque ossiculis repurgata, florum Borruginis semuncia, violarum tantundem, hordei mundi aliquot grana, in tribus aqua sextariis lento igne coquantur ad duorum sextariorum consumptionem, colantur, & decem huius decocti vncijs, vna sirupi violati admiscetur. Calidus mane & vespere sorbendus datur, eodem seruato ordine, qui supra dictus est, sudorem etiam (si prouocabitur) detergendo. Conceditur ab initio esus pulli Gallinacei exigui, & reliqui cibi supra enumerati, & bibitur simplex aqua Carça-parille, que fit ex eius semuncia in quatuor aqua sextariis cocta, ad vnius consumptionem. Ea ratione curantur cum omne genus morbi gallici, tum reliqui, quos aqua Guayaci, Chine, aut Carçeparilla curari diximus.

FIT item alius Syrupus huiusmodi. Carça-parilla octo vncie confracta & concisa, in quatuor aqua sextariis ad aridam consumptionem coquantur, in eo qui supererit sextario, sacchari librae quatuor iniiciuntur, fitq; Syrupus, vt mox est. Eius Syrupi tres vncia mane, totidem nocte sumuntur, prandium esto è cibis boni succi, cœna sobria, potus è simplici Carça-parilla aqua. Eo utatur donec absumptus sit, quo tempore ad sua negocia peragenda egredi non vetabitur. Curat hic Syrupus plerosque ex morbis supra enumeratis, sine molestia.

Carçæ Syrupus prior.

Vtendi ratio.

Carçæ aqua simplex.

Carçæ Syrupus alter.

Ex ea etiam fit puluis in hunc modum. Nervo ille inte-
riore seu matrice Çarçeparillo exempto, eam exsiccant,
contundunt, & cribrant. Huius pulueris (purgato prius
corpore) drachmam mane ieiunus sumit, atque simpli-
cem prædictam aquam haurit, idem noctu facit dormi-
turus. Cibus sit boni succi, potus illa aqua simplex, vino ab-
stineat. Vtilis est hic puluis in lue venerea, aliisq; morbis ab
ea oriundis: nec non scabiem purulentam & saniosam, in
manibus & pedibus mirificè sanat, hęc ratione.

Pulueris vten-
di ratio.

PURGATUS aeger, etiam (si necessitas urgeat) non
purgatus, puluerem modo prædicto sumet, & scabiei, subli-
mati aquam rosacea simpliciore dilutam, plumula illinet,
deinde emplastrum conueniens panno sericeo extensum,
omnibus locis, quibus illita fuerit sublimati aqua, inducet.
Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum spacio per-
fectissimè curabitur, ita vt aliis medicamentis non opus sit:
abstergit enim, carnem generat, & ad cicatricem perducit.

Çarçæ aquæ
vñs frequēs.

HODIE tam frequens est aqua Çarçæ-parilla vsus
modo prædicto, vt in omni morborum genere sumatur, siue
in defluxionibus, flatibus, vteriç; morbis frigidis, siue aliis
quibuscunque, modo non sint acuti, aut iis febris accesserit:
ideoq; non minore copia multis locis asseruatur decoctum
simplex Çarçeparilla, quàm aqua vulgaris. Certum est ta-
men, iis qui calida, hepatis præsertim, intemperie laborant,
non conuenire: nimium etenim eos excalfacit: sed ventri-
culos frigidos fouet, & flatus mirificè discutit. Illud autem
animaduertendum est, has tres aquas non nisi Autumno,
aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca in secundo
ferè gradu.

Quibus non
cõuenit huius
aquæ vñs.

NUNC ex prouincia Quito cœpit inferri Çarçæ-pa-
rilla, copiosè nascens vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen
eiusdem nominis maximum, quod ex montibus Peruanis

Çarçæ parilla
ex Guayaquil.
Guayaquil fl.

Guancauilcas.

originem sumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur: Guancauilcas vocantur eius regionis incolæ, & edentuli sunt, quoniam pro more habent vt sibi dentes eximant, quos suis idolis offerant, dicentes optima quæque eis offerri debere, hominem autem nihil præstâtius, nihil magis necessarium dentibus habere.

Guayaquil fl. aqua salubris.

EIVS fluminis aqua admodum salubris, & multos morbos curare dicitur, eamq; ob causam, plusquam sexcentis miliaribus ad eam concurritur ab Indis & ab Hispanis, qui multoties ea aqua se abluendo, & magnam eius quântitatem sæpius hauriendo mane, plurimum vrinæ excernunt, & valde sudant, & consequenter morbis liberantur, eodem ferè modo eius aqua vtentes, sicuti in balneis Lucēsis, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri solet.

Carçæ Guayaquilanæ historia.

SUNT qui putent ab huius fluminis aqua Carçam-parillam facultates suas mutuari. Ea est colore ex cinereo nigricante, maioribusq; & crassioribus radicibus constat, quam ea quæ ex Honduras adfertur, atque interdum tam longis, vt altitudine humana fodiendum sit, ante quam erui possint.

Carçæ exhibendæ prior ratio.

DVPLEX verò eius exhibendæ ratio apud eos obseruatur. Carçæ-parillæ radices, quot opus erit, sumētes neruo illo interiore repurgant, corticem eū, si sicca sint radices, macerant, donec mollescat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, vt succus extrahi possit viscidus & mucosus, cuius mane eam quantitatem sumunt, quam vno haustu aut pluribus bibere possunt, lectum deinde ingressi, plurimum sudant, postea mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius succum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) atque interdum: deligendus est tamen locus ab aëre & frigore liber.

liber. Hac ratione, & vsu conseruari, necessariorūq; aliquot fructuum siccatorum permissio, octo aut nouem dierum spacio, omnibus morbis liberantur, quos Carça-parilla curare solet: validum autem & robustis viribus eum esse oportet, qui hac curatione vtetur.

ALTERA his conueniet, qui imbecilliores sunt, nec superiorē, sine manifesto vitæ discrimine, ferre possent. Carça-parilla neruo suo liberata, & vt superius, macerata, si sicca sit, deinde contusa, quatuor vnciæ, pluresve aut pauciores (nam hic nullus ponderis aut mensuræ vsus) in quatuor aquæ sextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua, quantum possunt semel aut pluries bibunt, in lectulo deinde se componunt, ad sudorem prouocandum, qui tametsi a deo vehemens non sit, vt superior, copiosus tamen est: mutata veste, pullum edunt, & eadem aqua (nam vno die coctura absumitur) cum in prandio, tum in cena illis potus est: ab aëre & frigore sibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentū, omnes morbos sanat, nō sine magna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acutos, in quibus Carça decoctum exhiberi non solet. Istic neque initio diæta, neque in media, neque sub finem sese purgant, vti nos facimus (nam & medici & medicamenta composita illis desunt) sed muliercularum duntaxat opera vtuntur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.

Carçæ exhibē-
dę ratio altera.

In quibus mor-
bis Carça non
exhibenda.

ILLUD vero obseruatione dignum est in hac curatione, quod solus radicis cortex neruo exempto in vsu est. Ideoque nunc eorum exemplum sequutus, solo cortice in hunc hunc modum vti soleo.

QUATVOR corticis Carça-parillæ lotæ vncias, in quatuor aquæ sextariis viginti quatuor horarum spacio macero, deinde ad dimidias decoquo: quod si calorem in agro metuo, hordei mundati dimidiam vnciam inter decoquen-

Carçæ præpa-
randa ratio
optima.

dum

dum aduicio, & in magno calore, vulgaris aqua loco, cichorii stillatitium liquorem cum hordeo substituo. Hæc aqua temperatissima est, & admirandos eius effectus in multis expertus sum.

OBSERVANDVM item est, vt quanta possit quantitate æger hanc aquam, vti retulimus, bibat, siue vno haustu, siue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus sudabit, & citius certiusq; sanabitur. Itaque hanc nouam sumendam Carça-parilla rationem maximè vtilem fore puto, faciliusq; & breuiore tempore curandos ægros.

EIVS quæ ad fluvium Guaiacul & in Puna insula nascitur Carça-parilla mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruanii, cap. 54. alterique nascenti plerisque Indiæ regionibus præferri meminit item cap. superiore de illa ratione dentes in sacrificiis offerendi.

ALIAM addit Fragosus eius præparandæ rationem, quæ est. Carçæ-parilla libra vna bis lota, bene contusa, & minutim concisa, in octo aquæ sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur vsque ad integram ferè consumptionem, hoc est, vt acetabulum seu scutella eius decocti solum remaneat: çarça statim exempta prælo imponitur, succusque exprimitur ad vncias quatuor aut eo amplius, etiam si ex eo qui superest decocto quantitas augeri debeat. Lento igni imponitur, vbi feruere cæperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, myrrha selectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentû (sunt qui Ligni aloës pusillû addant capitisroborendi causa) iniiciuntur & continuè agitantur, donec amyli crassitiem contrahant: ex ea massa catapotia formantur. Ex his duo singulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam vndecimam noctu. Si verò inueteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis decem prioribus diebus, bina subsequentibus decem, singula reliquis sumi poterant. Dimidia gallina elixa in aqua (cui salis & croci momentum, & aliquot ciceris grana iniecta sint) meridie datur edenda, reliqua pars in cæna. Potus erit aqua Carçæ simplex. Surgant hora decima, cubitum eant ante solis occasum. Istis catapotis grauissimos dolores, & brachiorum crurumque paralytes curati experientia se consequutum scribit.

Catapotia ex çarça.

Sassafras.

LIGNI quoddam genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hispaniam inuebitur, cuius ante paucos annos notitiam

Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum predicans, aduersus varios morbos, vt ipse & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.

PROFLIGATIS ex ea regione Gallis, nostri Hispani in similes morbos incidere ceperunt, ob prauis succi alimenta, aquarum crudarum potationem, & sub dio dormitiones: at à quibusdam qui remanserant Gallis, de huius Ligni facultatibus moniti, eo vsi sunt, & sanitati restituti.

DICITUR hæc Arbor Indis Pauame, Gallis (quos Pauame. imitati sunt Hispani) nescio quam ob causam, Sassafras. Sassafras.

ARBOR est magna, Pini mediocris magnitudine & Pauame seu Sassafras historia. forma (tametsi minores inueniatur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expansis, vt Pinus repurgata, cortice, quem integit tenuis cinerea quedam pellis, ex cinereo nigricante, gustu aliquantulum acri, sed aromatico, nõnihil ad sceniculi saporẽ tendente, odorato, ita vt pauca eius quantitas, cubiculum suo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum calorem tendente, non adeo aromatici saporis, & odoris, vt cortex: folio ficulneo in tres angulos desinente, nouello verò folio pyri folium emulante, sed quod vestigia angulorum habeat, semper virente, hoc est, foliis nouellis semper eis quæ decidunt succedentibus, colore viridi obscuriore, odorato, præsertim si siccum sit: an florem fructumue ferat incertum: radicibus nunc crassis, nunc tenuibus, pro arborum magnitudine, leuibus, sed non adeo vt lignum, per summos terræ cespites expansis, vt facile euelli possint; quod fere cõmune est omnibus arboribus Indicis (imo referunt Hispanicarum arbores eò delatas, steriles fieri, nisi in superficie terræ plantentur) cortex radici firmiter inheret cinereus, ipsiusq; arboris cortice magis aromaticus, ideoq; radicis decoctum odoratius & præstantius est, & ab Hispanis istuc vsurpatur.

NASCITUR in maritimis, & locis temperatis, hoc Natales. est,

est, neque nimium siccis, neque nimium humidis, vt in portibus S. Helena, & S. Matthai: nam alibi per vniuersam Floridam haud facile inuenias: istic verò, sunt integra silua, quæ ob suauissimum quem spirant odorem, ab Hispanis primum eo venientibus, arborum Canella esse existimabantur, nec immerito, nam adeo odoratus est & acris huius arboris, atque Canella cortex, & eosdem effectus præbet eius decoctum, quos Canella.

DeleAus.

OMNIVM optima est radix, deinde rami, tertio truncus, sed cortex omnibus præfertur.

Temperamentum.

ARBORIS & ramorum temperamentum calidum & siccum est in secundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & siccitate accedens: quibusdam calidus in fine primi, siccus in tertio gradu.

LICET Corticis & Ligni vsus duntaxat in medicina receptus sit, Indi tamen recentia folia trita, vulneribus imponant, & sicca in alios medicos vsus seruant.

Facultates.

EIVS decoctum commendatur in omni morborum genere, præsertim verò in obstructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex saccharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate, pectoris vitis ex frigiditate prouenientibus, & consequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eiicit, & flatu discutit, quam etiam ob causam vterum ad conceptionem præparat, & menses prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aluumq; subducit.

ILLIVS fragmentum assidue gestare & odorari maxime prodest, aduersus pestis contagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique ob ingentem siccitatem & moderatum calorem, est remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas absorbit: sed iis qui extenuati sunt & imbecilles, non conuenit.

DECOCTI verò seu aquæ preparanda hæc est ratio. Decocti parandi ratio.
 Radicis cum suo cortice assulatim confractæ vncia dimidia, in tribus aquæ sextariis, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad duorum sextariorum consumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adseruatur. Postmodum supra eadem fragmenta, tantundem aquæ superinfunditur, decoquitur ad dimidiij sextarij consumptionem. Ea est secunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit.

ILLUD verò obseruandum est, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & temperamento egrorum consideratis: etenim minore quantitate, & minus cocta propinatur hæc aqua, biliosis, quàm pituitosis. Sed vulgariter quarta sextarij pars aquæ tepidæ sumitur mane, deinde sudatur, & vestis mutatur, nec quisquam eorum qui hoc medicamentum sumpserit, lecto se continere cogitur. Prandium sit media gallina assa, cum aliquot viuis passis, & amygdalis, & auellanis tostis: cœna sit è conseruis conuenientibus morbo qui curatur, potus secunda aqua. Singularem experimento didici hoc decoctum, vt dixi, propinatum, vtilissimum iis fuisse, qui pedes & manus ex podagra sic contortos habebant, vt iis vti non possent. Ad luem item veneream non minus vtile quàm aqua Guayaci aut China. Ligni fragmentum præmansum eo dente qui dolet, & istuc retentum, dolorem sedat.

PORRO qui tam exquisita victus ratione vti nolent, Aquæ parandæ ratio alia.
 aquam simplicem hac ratione decoquant. Ligni assulatim confracti semuncia, plus uè aut minus, pro conditionibus iam enumeratis, in tribus aquæ sextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendum cum in prandio, tum in cœna & interdium. Qui vino abstinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim saporis & odoris gratiam vino conciliabit.

Donati sumus his diebus fragmento huius ligni à Francisco Zennig Pharmacopola Bruxellensi diligentissimo, mihique amicissimo, quod odore & sapore fœniculum quidem referebat, sed tamen gustatum, plantæ illius saporem magis reddere videbatur, quæ valgo Droco, nonnullis Tharco dicitur, acetarius familiaris, & cortex eius multo magis. Lignum cum suo cortice adeo Tamarici simile est, ut nisi odor & sapor obstarent, pro eo accipi possit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricante, & læui, exteriori rugosa, & ex cinereo rubescente.

Molle.

C A E T E R V M odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plantas, è semine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto splendidissimo Illustris Viri Dn. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno perierunt hyemis iniuria.

Molle historia

F R A N T auem ex arbusculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis consperso veluti maculis cinereis, folia pennata ut fraxini, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, coque lento & viscido, & odore rato manabant, & ipsa folia trita fœniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo nate sunt, pipere ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula tubescente tectus, racematum cohærens, ut ex eius icone, quam ad viuum depingi tum temporis curauimus, conspici licet: florem quem habeat ignoramus, sed quibusdam auctoribus, minutus est, viti similis.

Natales.

H A E C arbor abundanter nascitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, ut referunt omnes qui Occidentalium Indiarum descriptionem dederunt: sed Petrus Cieça maxime, qui eius descriptionem hoc modo cap. 112. primæ partis Chronici dat.

Molle historia
alia.

T O T O hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiam paruaræ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeo commendato, ut eius decocto crurum dolores & inflationes summa cum utilitate foueantur: ex ramulis fiunt dentiscalpia utilissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro cocturæ modo, fit aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantoque in precio apud Indos sunt hæc arbores, ut quibusdam locis eas consecratis suis Idolis habeant. Addunt nonnulli eius arboris foliorum decoctum, doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse, gummi verò eius, quod Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum, caliginem oculorum abstergere.

Molle vinum.

Facultates.

D

Lignum

Lignum aromaticum.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS de Burgos Pharmacopola, vna cum Sulphure infra describendo mihi ostendit Ligni cuiusdam fragmentum, Ligno sancto ferè simile, cuius corticis odor & sapor adeò aromaticus & excellens est, vt macis, aut nucem myristicam longè superet, imo Canellam odoris suauitate, piper acrimonia.

MAGNA huius ligni quantitas in monte quodam caesa fuerat, & in nauem seu Liburnicam delata, ignis struendi causa. Vnde perspicere licet, quam multæ arbores, & aliæ plantæ in nostris Indiis inueniuntur insigni facultate præditæ, quandoquidem ignis struendi gratia odoratis & aromaticis arboribus vtuntur, quarum cortice in puluerem redactò, cor & ventriculus roborari, reliquaq; membra foueri possent, & Aromatum ex Maluccis insulis, Arabiaq; & Perside vsque petitorum, vices supplere. Sed nos accusandi sumus, qui eas diligentius non inquirimus & inuestigamus, quandoquidem sponte montibus locisq; incultis nascuntur.

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum nephriticum.

NOBIS etiam mittit noua Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materiae Piri, cuius vsus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinæ difficultates & incommoda. Postea expertum est, eius aquam in Iecoris & Lienis obstructionibus vtilem esse. Fit autem hac ratione.

Aqua ligni nephritici.

LIGNVM assulatim & minutim concisum in optima & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absorpta sit. Dimidia hora post iniectum lignum, aqua caruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: caruleum ideo dico, quo-

niam adulteratur alio ligno simili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

HAC aqua assidue vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, sine vlla humorum commotione, neque enim opus est alia victus ratione quam temperata: siquidem aquæ sapor non magis immutatur ligni iniectioe, quam si pura esset, & nihil in ea maceratum. Calidum & siccum est in primo gradu.

Lapis Nephriticus.

LAPIS hic in Nephritide maxime laudatus ex noua Hispania etiam defertur. Præstio lapidi similis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior.

Nephriticus
Lapis.
Præstius lapis.

EV M gestat variis formis effigiatum, vt antiquitus solebant Indi, alios piscium forma, alios auium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos spherularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appensos gestare solebant, aduersus Nephritidis, aut stomachi dolores, in quibus morbis valde commendatur. Sed eius præcipua laus est ad Nephriticos dolores, & ad calculum expellendum, & arenulas.

Nephritici lapidis varia forma.

Facultates.

NOBILIS mihi notus, vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt, metuens ne ei noceat tanta eiectio, interdum eum deponat, nullumq; amplius calculum eiicit. Sed cum dolor eum premit, denuo eum gestat, & statim leuatur aut minuitur dolor multarum arenularum: atque etiam calculorum expulsionem. Ea etiam occulta facultate præditus est, vt ab eiusmodi dolore præseruet gestatus, renum calorem mitigando.

DVCISSA Bejar ter breui temporis interuallo Nephriticis doloribus afflictæ, armillam ex eo lapide sibi confecit,

cit, quam perpetuo gestat, ex eo tempore (quod decennium superat) eo dolore nunquam vexata est.

ALII multi senserunt idem leuamen, eamq; ob causam magno in pretio sunt huiusmodi lapides, nec uti initio, tam facile adquiri possunt, quod soli earum Prouinciarum Reguli & Domini eos possideant, nec immerito, cum tam admiranda sint illorum facultates.

Lapis Tiburonum.

Tiburon piscis IN mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces Tiburones dicti, maximi, validissimi, pugnacissimi, & truci aspectu, qui cum lupis marinis assidue praeliantur.

Lapis Tiburonum. IN eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inueniuntur, valde albi, magni, ponderosique (ut interdum duas libras pendant) & qui facile abradi possunt.

Facultates. HUIUS lapidis puluis utilissimus fertur Nephriticis, & aduersus vrinae difficultates, & renum vesicaq; calculos, ut in Indis, Hispanisq; experientia comprobauit. eum gustatum insipido esse gustu deprehendi, facultates nondum expertus sum.

TIBURONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indiae historiã descripserunt: sed inter eos Gomara in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicem dentium ordinem tribuit.

DESCRIBIT idem in Historia generali Indiarum cap. 31. (quæ sequutus est Theuetus lib. Singularium cap. 71.) piscem quendam Manati nomine, cuius descriptionem, quod pleraque cum Tiburonis historia communia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hic subiunximus.

Manati piscis. MANATI piscis est nostro orbi incognitus, vtri similis, duos tantum pedes rotundos, quibus natat, ad humeros habens, & in singulis quatuor vngues elephantinis similes, ab vmbilico ad caudam vsque gracilescit: teterrimo est aspectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento verò crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum viginti pedum longitudine est, decem crassitie: corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obsito. Feminae pariunt vaccarum modo, duoque vbera habent, quibus catulos suos lactant. Eius caro quadrupedis potius quam piscis videtur, etenim recēs vitulinam sapit, sale macerata Thynni carnem, sed sapidiore est, diutiusq; seruari potest.

potest. Eius pinguedo optima, nec facile rancescit, ea corium ipsius preparant ad calceos sibi faciendos. Inueniuntur in eius capite lapides quidam ad caculum & nephritidem utiles.

Hic piscis occiditur interea dum herbas in littore depascitur, sed etiam retibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruum fertur cepisse Regulus Caramatexi, quem 26. annis in lacu quodam dicto Guaynabo educavit, adeoque domitum euasisse, & ferociam deposuisse, ut de manu cibum caperet, & in clamato nomine Mato, quod Magnificum sonat, lacum suum egressum fuisse, & in aedes perreptasse cibi sumendi gratia, deinde ad lacum remeasse, interdumque homines & pueros ex vna parte lacus, in aliam transuexisse, nec illos mersisse, ita ut Indis summam voluptatem adferret.

Lapis Caymanum.

Ex Nomine Dei, Carthagine, aliisque continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis flumiatilibus similes, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (Caymanes Lacerti Caymanes. appellunt) inueniuntur: ferocissimi sunt, ingenti ore, ut integrum hominem deglutire possint, multiplici dentium ordine, adeo magni, ut triginta duorum pedum longitudine inueniantur. Viuunt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnunquam in mari, ad flumiorum ostia: pariunt oua in terra, & suos catulos istic excludunt, testudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum cutis prædura, omnes ictus, etiam minorum tormentorum aneorum, respuit.

Hos lapides colligunt Indi & Hispani, atque adeo sibi seruant, ad quartanam tollendam utile remedium: siquidem bini ex eis temporibus vtrunque alligati, in quartanarum paroxismo, illas tollere, aut earum calorem manifesto infringere traduntur. Bis eum lapidem temporibus cuiusdam puella, qua quartana laborat adhibui, & certe febris calorem nonnihil remisisse animaduerti, an verò febrem omnino tollet, ignoro.

GOMARA, Petrus Cieça, Augustinus Carate, qui integram Indiarum historiam, aut ex parte scripserunt, huius generis Lacertorum seu Crocodilorum meminerunt, inter quos Petrus Cieça sub finem capitis 2. eorum oua, atque etiam carnes urgente fame cum aliis se capisse asserit circa Pauamam, cum eam regionem primum occupas-

Ingens Lacenti sent. Gomara cap. 197. ibidem occisum, qui 100. pedes longitudine æ-
magnitudo. quaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti sint.

Lapis Sanguinalis.

Lapis sangui-
nalis.

LAPIS Sanguinalis ex noua Hispania delatus, lassi-
dis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis, seu pun-
ctis distinctus sanguineis.

ius faculta-
es.

Ex his lapidibus Indi quasdam cordium formas, ma-
gnas ac paruas conficiunt.

VALET ad fluxum sanguinis narium, mensium, hæ-
morrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida in-
tinctum aeger dextra comprimit, & subinde id facit. Sic eo
Indi & nostri vtuntur.

PERSVASVM habent Indi, imo firmissimè credunt,
si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem
sisti, idq; verum esse experientia probatum est. Vtilis est e-
tiam suspensus aut alligatus eidem parti vnde sanguis effluit,
modo carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum
fluxu afflictos, remedium sensisse, annulos ex hoc lapide con-
fectos in digito continuè gestando: nec non & menstruum
fluxum sisti.

Lapis rimas pe-
dum curans.

ALIVD lapidis genus est, quod rimas in manuum &
pedum iuncturis à pituita salsa prouenientes, curat: verum
id duntaxat auditu percepi.

Armadillo.

Armadillo.

NUNC ex continenti habemus ossiculum caudæ pere-
grini animalis, quod veluti testis quibusdam totus inte-
gitur penum tenuis, cuius gratia Armadillo vocant Hi-
spani, quasi cataphractum aut armatum dicas, Lusitani

Encubertado.

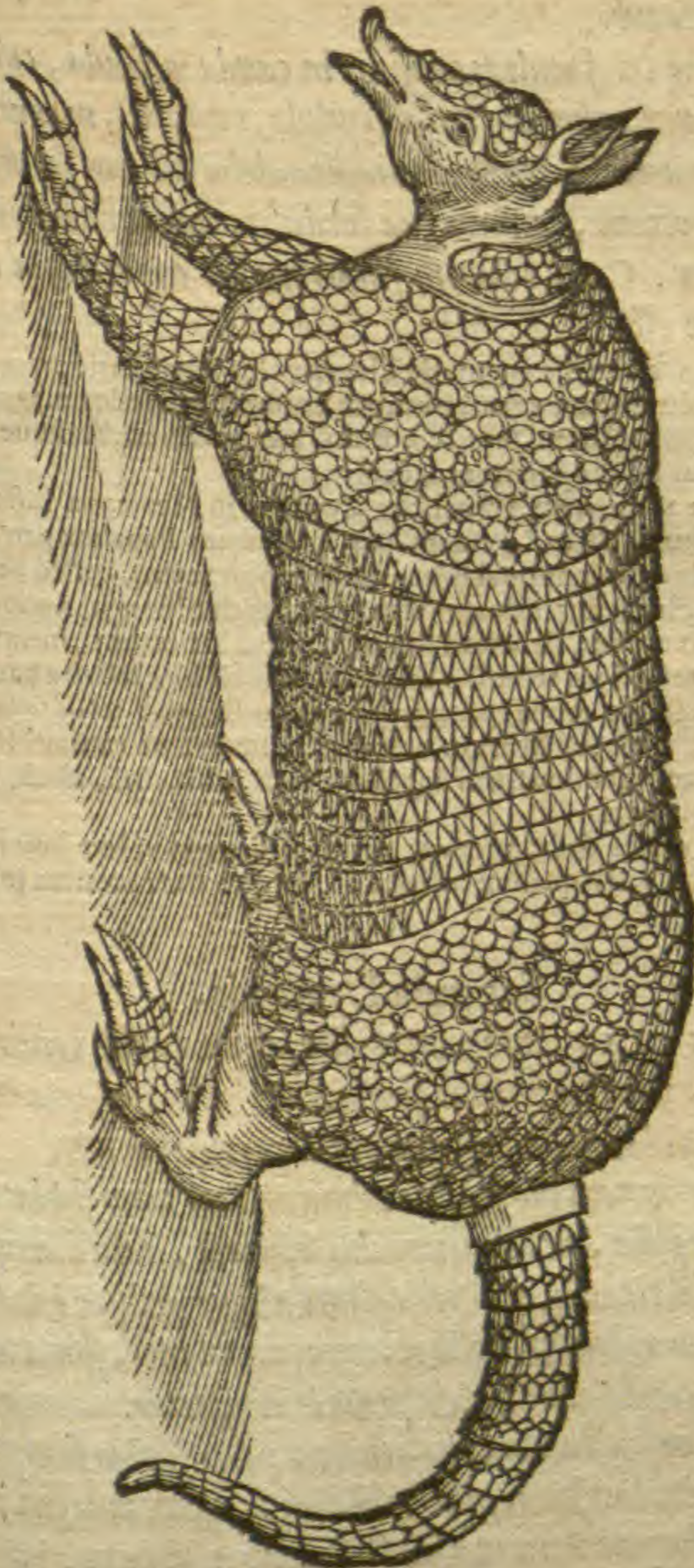
Encubertado.

Descriptio.

EST porcelli magnitudine, cui rostrum simile habet,
cauda oblonga, & crassa, Lacerti modo. Sub terra viuit, vt

Talpa,

Talpa, & terra sese sustentare creditur, quod foris nihil edere conspiciatur.

Facultates.

OMNIS facultas consistit in caudæ ossiculo, cuius in tenuissimum puluerem redacti pilula, confecta, magnitudine capitis acicula, atque auri indita, dolorem eius sedare, & tinnitum etiam, cum exigua surditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem sedari multa experientia comprobatum est.

Tattou.

HUIUS animalis meminit Theuctus lib. Singularium, cap. 54. aitque incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores sunt, & eorum caro tenella est, bonique succi. Et Bellonius lib. Singularium 3. cap. 51.

Aiotochtli.

MEMINIT item Franciscus Gomara in Mexicana historia in hunc modum. Circa Lacunam quæ ex flumine Papalaxapan oritur Imperio Mexicano, animal inuenitur fele non maius, rostro porcelli, pedibus Histricis aut Erinacei terrestris, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & testa squamata veluti loricatum, intra quam se retrahit testudinis terrestris modo. Similis est hæc tectura panopliæ æquorum: sed & cauda, ipsumque caput huiusmodi testis squamatis tecta sunt, auriculis foris eminentibus, eamque ob causam Hispani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id est, Cuniculum cucurbitæ.

EIVS etiam descriptionem apud Gesnerum videre licet in Appendice ad Quadrupedum historiam, ex quo hanc iconem mutuauimus.

Sanguis Draconis.

ATTULIT ante paucos dies, ex noui orbis continenti, Episcopus Carthaginensis fructum arboris, ex qua manat lachryma illa, quam Sanguinem Draconis vocant.

Draconis arboris fructus.

EST autem hic fructus admirandus: nam sublata qua integitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à natura fabricatus, vt à peritissimo aliquo artifice è marmore sculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, spina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuis.

Sanguis Draconis cur sic dicitur.

AB eo fructu denominationem proculdubio sumpsit arbor, & eius lacryma, quæ ex illa per incisionem legitur, quæ ex Carthagine Peruana selectissimam aduehunt: vnde veterum

veterum

terum & multorum recentiorum inscitia deprehenditur, qui, quid esset sanguis Draconis, aut cur sic appellaretur, omnino ignorarunt.

MAGNA est arbor, cortice satis tenui, & qui facile Draconis historia. incidi potest: ea vulnerata, liquor ille effluit, quem Sanguinē Draconis in Lachryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quod in panes seu massas istic cogatur, quemadmodum resina in Castella.

UTERQUE liquor intro assumptus, alui profluvium Facultates. sistit, sic etiam ventri illitus, aut clysteribus inditus. Sanguinem unde quaque manantem reprimit. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabantur, prohibet eius pulvis capitis vertici inspersus: vulnera recentia glutinat, gingivas à putrefactione liberat, & dentes stabilis. Est item color Pictoribus maximè expetitus.

TEMPERATUS est, & pauci caloris particeps.

MEMINI ante paucos annos nobis à Francisco de Hollebecque Regis Hispaniarum Hortulano diligentissimo, missos fuisse quosdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commissis, nonnulli prodierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boisot virum doctissimum & rei herbariæ peritissimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem annos Olysiopone consexi) sed subsequens hyems abstulit: Fructus is erat Cerasij magnitudine aut Oxymirsinis, rotundi, tenui pelle contexti, qua sublata, osseus nucleus conspiciebatur, qualis est in fructu Rusci: sed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabrefacti figuram referebat, verum rotundus erat & læuis, & vt dixi, totus osseus. Arboris, quæ Olysiopone obseruauit, & in cuius cortice gūmi sanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me per Hispanias obseruatarum descriptione exhibeo. Dragonalis.

Gummi ad Podagram.

DABAT mihi idem Episcopus, Gummi genus (cuius Gummi ad podagram. arborum non poterat describere) ex eodem continente delatum, quo se podagræ istic purgant, in hunc modum.

ILLIUS gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudinis stillatitio aquæ liquore noctem integram macerant, Facultates.

postridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas vncias sumunt, neque quidquam cibi superingerunt ante meridiem: eo medicamento purgatur humor, qui podagram creat, sine molestia.

INSIPIDVM est & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.

Fructus dysentericus.

HISPANVS quidam adolescens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera parte læuia erant, & luteo colore; altera verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) conicere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filie, quam dysenteria miserè afflicta dicebat. Ilico adolescens, eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuissimè tritorum puluerem ex stillatitio calicum rosarum liquore, eo die puella hauriendum dedit vespere, tantundem postridie mane, statimq; sisti cepit fluxus, ita vt breui puella sanitati restituta sit. Eum adolescentem, tametsi diligenter requisierim, nunquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut qua arbore nasceretur, scire potui.

Cortex ad alui profluuia.

PROFERT nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti crassitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guayacan, vti Gentiana amarus, adstrictionis & grati seu aromatici cuiusdam odoris particeps.

MAGNA est apud Indos aestimatione, vt qui eo vtantur aduersus omnis generis alui profluuia, eius puluerem drachma pondere, aut paulo amplius mane propinantes ex

aqua

Fructus ex
Quito.

Cortex alui
profluuia si-
stens.

Exhibendi
ratio.

aqua conueniente, aut crasso vino rubro. Ter aut quater id remedium repetitur, obseruaturq; in reliquis victus ratio, qua huiusmodi morbo necessaria est.

EIVS corticis fragmento donatus sum ante paucos dies, cuius periculum iam bis feci in alui profluuibus inueteratis magno successu.

EX VARIIS nostrarum Indiarum prouinciis, multa purgantia medicamenta deferuntur; quorum magnæ sunt facultates: de quibus hic mentionem faciam, ut sint veluti Præfatio quedam in Historiam radicis Mechoacan.

Cassia solutua.

INSULÆ Diuorum Dominici & Ioannis de Porta Cassia solutua
diuite, tanta quantitate nobis transmittunt Cassiam solutiuam, ut non modo Hispania, sed etiam toti Europæ, atque adeo vniuerso orbi sufficiat: nam & in Orientem, vnde deferri solebat, plures naues ea onustæ vehuntur, quàm Cantabri ferrum mittunt.

QUÆ Venetiis ad nos ex India Orientali mitti solebat, cum immatura collecta esset, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, ut parum utilitatis præstaret. Nostra verò ex insulis prædictis, Delectus.
matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & adeo recens, ut interdum sexagesimo postquam collecta est die, huc perferatur: & quia recens, gratiq; saporis, non tetri, ut qua ex Oriente deferebatur, facilius vires suas exerit.

BENIGNE purgat & sine vlla alui perturbatione bilem præsertim, deinde pituitam, postea qua in meatibus & Facultates.
inte-

intestinis infarcta sunt, euacuat. Temperatos illos efficit, quæ ea vtuntur: sanguinem purgat; Vtilis in omni morborum genere, sed maximè renum, & vrinæ, duabus horis ante cœnam sumpta. Defluxionibus prodest, duabus à leui cœna horis. Quotidianus eius vsus est ad pectoris & laterum vitia, eclegmatis modo. Conuenit febrium ardoribus, & sitim extinguit. Assiduus illius vsus ante prandium aut cœnam, calculi generationem prohibet.

FORIS cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.

DOSIS pulpæ eius est decem drachmarum, ad sesquinciã usque; non exempta verò, quatuor vnciarum. Lenit, resoluit, sanguinem depurat, & eius bilisq; calorem infringit. Humida est in primo gradu, ad calorem, sed mitem tendens.

IN istis insulis primùm coli cœpit, postquam in nostram potestatem venerunt.

NON desunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem Orientalis cassia, cæteris paribus, longè præferenda est.

Fructus ad bilem.

EX maritimis Nicaragua & Nata (quæ sunt in noui orbis continenti) inuehitur in Hispaniam Medicamenti genus purgans, bilem præsertim.

FRUCTVS est arboris cuiusdam vastæ, castaneis similis, sed calice leui, non, vt illarum, echinato: eo calice fructus continetur castaneis non multum absimilis, sed sine cortice, & ferè quadratus, qui in duas partes diuisus est, interkursante medium, & totum deinde ambiente pellicula.

EDITVR hic fructus viridis, aut contusus vino exceptus: si siccus, eius puluis ex vino aut Gallinæ iusculo sumi-

Fructus bilem euacuans.

Facultates.

tur, datur etiam tostus vt minus purget : quocunque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, obseruatis iis, quæ à purgatis obseruari solent, & preparatis prius vt decet humoribus. Illud verò minimè prætereundum est, pelliculam illam exteriorem & internam abiiciendam esse, alioqui graua symptomata excitaturam, veluti ingentes vomitus, animi deliquia, & periculosa alui profluvia. Calidus est in primo gradu.

Auellanæ purgatrices.

NOVO orbe primū inuento, in insula Diui Dominici quod-
 dā genus Auellanæ misit, qua se Indi familiariter purgabāt.
 Postea Hispani necessitate cōpulsī, illis etiam purgare se ce-
 perūt, nō sine vitæ discrimine. Colore & forma nostris Auel-
 lanis similes sunt, putamine tenui, coloris spadicei, triāgula-
 res, medulla interiore alba & dulci, sic vt multi, dulcedine
 illecti, decepti sint.

Auellanæ pur-
 gatrices.

Auellanarum
 historia.

MEDICORVM vulgus eas Ben magnum vocat
 (nam Ben est duorum generum) Paruum autem ciceris
 magnitudine est, & ex eo Itali odoratum illud oleum, quod
 de Ben nuncupant, conficiunt, quo sibi cesariem & barbam
 inungunt deliciarum gratia.

Ben magnum.

Ben paruum

VALIDISSIME pituitam & bilem supernè &
 & infernè purgant. Nonnulli tamen earum vehementiam:
 assatione infrangebant. Coli doloribus præsens sunt reme-
 dium, flatu discutiunt, & clysteribus iniectæ, mediocriter
 euacuant.

Facultates.

DOSIS est à dimidia drachma ad drachmam vnā:
 sed assandæ sunt. Calidi sunt temperamenti initio tertij gra-
 dus, & sicci in secundo.

*Jatropha
multifida*

Auellana hæc cum plerisque aliis fructibus peregrinis communi-
cata mihi fuit ab illustri viro D. Ioâne de Brancion, rei herbariæ stu-
diosissimo, nec vllis parcente sumptibus, vt suum hortum omni pe-
regrinarum plantarum genere excultissimum reddat.

Cæterum Auellanam hanc, cuius iconem hic exhibeo, lentus &
mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans:
hunc sequitur putamen minus solidum quàm in vulgaribus Auella-
nis, id nucleum continet auellanæ magnitudine, candidum, solidum,
Auellanæ vulgaris aut iligneæ glandis sapore, tenui membrana obdu-
ctum. Integra nux altera parte sessilis est, & coniunctim binæ nasci
videntur, vt interdum castaneæ.

Nuclei pinei purgantes.

Pinei nuclei
purgatorij.

TRANSMITTIT etiam noua Hispania, Pineorum
nucleorum genus, quo Indi se purgabant: quos imitati sunt
plurimi harum regionum.

Descriptio.

NOSTRIS pineis similes sunt, nascentes in strobilis
magnis, quales sunt Mayzi spica mutica: molliori putami-
ne, & nigriore quàm nostri pinei nuclei, rotundi, intus albi,
pingues, & gustu dulces.

Facultates.

BILEM, pituitam, & aquas validissimè purgant: &
licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque
ventrem subducunt. Assi, neque tam valenter, neque cum

tam

tam magnis torsionibus purgant. Peculiari quadam facultate crassos humores expellunt.

QVINQUE aut sex triti & vino diluti, dantur pro virium robore, preparato prius conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus est, & obseruata, quæ decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illum obseruare oportet, quæ ab his obseruari solent, quibus purgans medicamentum propinatum est.

CALIDI in tertio, & sicci in secundo, pinguedine tamen quadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.

Fabæ purgatrices.

FABÆ purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei Fabæ purgatrices. nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum nostris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, vt caparum tunicula exterior, illas per medium intersecante, quæ cū cortice abiicienda est, alioqui tanta vehementia supernè & infernè purgans, vt in vitæ discrimen sumentem coniciat. Assandæ deinde sunt, vt illarum acrimonia infringatur, deinde in puluerem comminuendæ.

DATUR hic puluis vino aut saccharo exceptus, ad Sumendi ratio. cochleare vnum, deinde haustus vini sumitur.

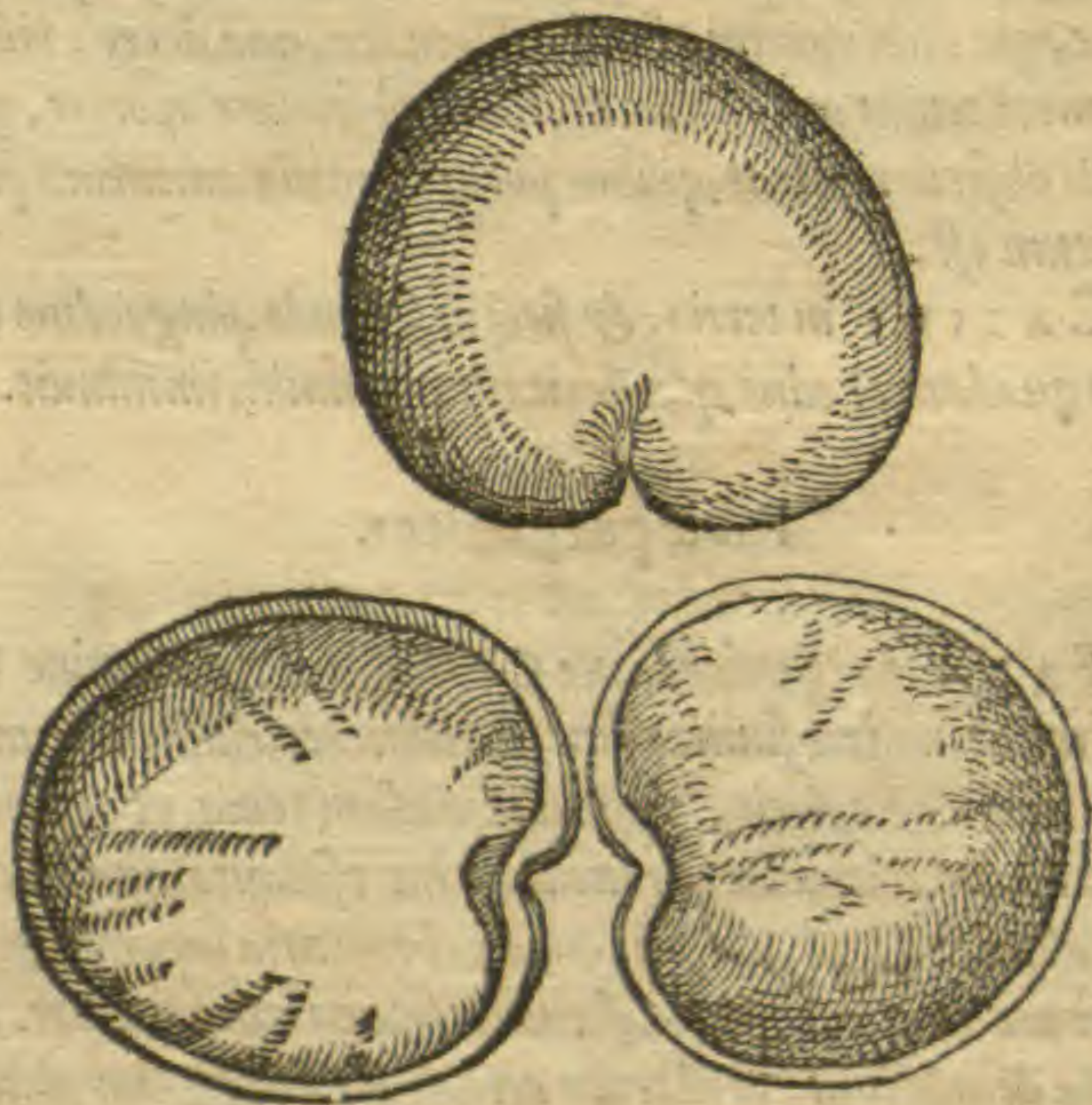
APVD Indos hoc medicamentum celebre est ob Facultates. sumendi facilitatem: nam sine molestia bilem, pituitam, & crassos humores, multò lenius & facilius quam superiora medicamenta purgant.

DANTUR in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articulorum morbis.

DOSIS esto assatarum à quaternario numero ad senarium, plurimum aut pauciorum, pro ægri viribus.

Aliquot peregrinos fructus accepi Fabæ purgatiuæ nomine insigni-
tos: sed nullus mihi cōspectus est, qui fabæ purgatiuæ nostro auctori
descriptæ conueniret, at potius inter Phaseolos, omnes recensendi vi-
debantur.

Prior, cuius hic iconem exhibemus, orbiculari ferè est forma, sed
planus utrinque & quodammodo puluinatus, digiti vnus crassitie,
duorum verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquatulum ca-
no, quæ videlicet hilus esse solet, & siliquæ, in qua continetur, adhæret:
cortex durus & lignosus, læuis, ex rubro nigricans: quod intus conti-
netur album, firmum, & in duas partes natura sectile, vt sunt omnia
phaseolacea: sapore primùm quali sunt omnia ferè legumina, sed ili-
co linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facul-
tate præditus.

Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiem, quale vul-
go pingi solet, imitatur: idcirco à quibusdam Cor Diui Thomæ nun-
cupatur. Eius obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici
cap. 112.

Alter Phaseolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, ni-
gricans, & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cùm Olysiopone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia
Americæ

E

ALTER

PHASEOLVS ALTER BRASILIANVS.

Americæ provinciæ delato, admodum recenti, pollicari latitudine, crasso, colore rufescente, magno hilo, & parte extrema veluti sessili: Eiusmodi quatuor aut quinque singulis siliquis prægrandibus continentur, qui recentes & virentes adhuc tusi & impositi bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro pallescente: ego duntaxat iunioram plantam vidi mihi semine natam, quæ foliis Phascolo vulgari ferè similis erat, nisi quòd minora erant, & auersa parte hirsuta, præsertim teneriora folia, & extremi caules tenui mollique lanugine fuluescente obsiti. Brasiliæ Macouna vocant: similes planè, & colore, qui ex cinereo candicans est, duntaxat differentes, ex Africæ Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olysiopone in monasterio quodam Phascoli genus vulgari nostrati adeò simile, vt nostrum putarem, pergulas istic vestiebat opere topiario, flore purpureo; at siliquæ scabræ sunt, breuiores, & duplo latiores quàm nostri vulgaris: fructus est exiguus pisi vulgaris magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliquæ adhaeret, quæ candida est. Brasiliæ frequentem esse audiui, & Lusitanis istic habitantibus Fava braua, id est, fabam siluestrem nuncupari.

Lac Pinipinichi.

IN omnibus continentis oris, lacteus quidam succus elicatur ex arbusculis Malorū similitudine, Indi Pinipinichi Pinipinichi. vocant: cuius rami recisi, lacteum humorem ilico exsudant, aliquantulum densum, & viscosum, cuius tres aut quatuor gutta sumpta, validissimè per secessum purgant bilem & Facultates. aquas.

BIBITUR ex vino, aut eius desiccati puluis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.

ILLUD autem peculiare habet, quod si quis, eo sumpto, iusculum, vinum, aut aliud quid iniciat, subito eius operatio infringitur, & cessat.

SUMPTO aliquo ex superioribus medicamentis purgantibus, somno abstinendum est, & ea obseruanda, quæ ab his qui purgans aliquod medicamentum sumpserunt, obseruari solent.

CALIDVS & succus hic liquor in tertio gradu.

OMNIA iam enumerata medicamenta valida sunt

& pernicioſa, quibus vti deſitum eſt, poſtquam Mechoacan receptū eſt, cuius vſus minimè periculofus eſt. Et ad ipſum, tanquam ad medicamentum præſantiſſimum, confugerūt non ſolum noſtri, ſed omnes etiam Indiarum incolæ. De quo nunc acturi ſumus.

Mechoacan.

M E C H O A C A N radix eſt ante viginti annos primum reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus ſupra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Cortefius, anno 1524.

Mechoacan.

Forma.

I A M vidimus apud Franciſcanos huius vrbis naſcentem, ex ipſa prouincia Mechoacan nauis delatam, multis ramis luxuriantem ſupra terram expaſis, colore cinereo, qui vicinas perticas aut pergulas ſcandunt, & multiplici nexu amplectuntur, foliis rotundis, in mucronem deſinentibus, ſecundum pediculum amplis, fibroſis, adeò verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu coriandri ſicci magnitudine, racematim cohærente, qui Septembri matureſcit: radice crassa, vitis albæ ſeu Bryoniæ modo, vt non deſuerint qui eandem plantam eſſe putarent, aut ſaltem ei congenerem: ſed multum differunt, nam Bryoniæ radix viridis & ſicca admodum acris eſt: Mechoacan verò inſipida & ſine acrimonia.

M I L I I ſemine obruta ſeruetur hæc radix, aut lino picato ſeu reſinato inuoluta.

Mechoacan
alterum.

Forma.

C A T E R V M nūc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natū circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vſu eſt, ob eius mirabiles effectus) longè præſtātius eo, quod ex noua Hiſpania adferri cōſuevit: cuius flos, ſemē & ramuli etiam allati ſunt. Erat verò is flos quaſi mali auræ, quinque foliis conſtans maioribus, è cuius umbilico

bilico protuberat calix siue vesicula quadam auellana magnitudine, membrana constans tenui, albicante, que in duas cellulas tenuissima pellicula secretas diuiditur, & in singulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu insipido continebantur, que mollis & spongiosa terra excepta, commodè nascuntur.

Ex huius radice fit conserua variij generis, Cydoniorum modo, sed etiam Gelatina ex saccharo & illius succo, que in deliciis esse possunt: nam vt radix est insipida, facile saccharum recipit, quocunque tandem modo paretur.

*méchoacan
primam*

MOLESTA non est huius radice sumptio, quia nullius mali saporis est particeps, ideoq; pueris, senibus, aliisque, qui cetera medicamenta respuunt, utilis est.

PITUITAM præsertim & aquas educit. Ictericum, cephalam, strumas, & epilepsiam curat, veteresq; defluxiones sistit, articulorum, coli & renum doloribus utilis est. Conuenit etiam vteri doloribus, asthmati, tussi veteri, febribus & lue venerea vexatis.

Facultates.

HUIUS autem radice sumenda ratio talis est. Purgato prius corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis missione, & dieta, pro medici iudicio; huius radice leuiter contuse puluis vino albo maceratus, aut aqua sceniculi anisi, aut cinamomi (si quis vinum non fert) summo mane propinatur, dimidia drachma pondere pueris, vnius drachma iuuenibus & adolescentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupo nouem infusionum. Dimidia post sumptum hoc medicamentum hora somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxij sunt. Facta purgatione, datur insculum, & paulo post cibus, qualis his dari solet, qui sese purgant.

Exhibendi ratio.

Puluis.

FIUNT nonnunquam ex eodem puluere catapotia coriandri sicci magnitudine.

Catapotia.

IN manu autem est Medici, * aut eius qui sumpserit, eã humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam sumpto pauxillo in sculo, aut alia re, eius operatio ilico cessat.

MITTIT nobis Promontorium D. Helena, quod in eodem quo Nicaragua tractu est, aliud Mechoacan genus siluestrius, quod grauia Symptomata excitat, vt vomitus immodicos, tormina, & alui profluvia, quã ob causam Scãmonia nũcupatur: sed nemo (periculo semel factõ) vititur. Simile est, alteri cũ folio, tũ sarmentis, tum radice, sed per omnia minoribus: & ipsa etiam radix acrimoniẽ nonnihil habet.

Missã sunt nobis ex Hispaniis ante paucos annos duo seminis Mechoacan genera, vnum breui caliculo sine filiqua, semineque nigro, quale est Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore aliquantum caliculo, & semine rufo, & quã superius longiore, tenioreque: Vtriusque filiqua parte interiore lanuginosa est.

Ex vtriusque semine natã sunt nobis, & aliquot aliis rei herbariã studiosis plantã, quas subsequenti hyemis iniuria sustulit. Prodiabant Scammonij aut Conuoluoli modo, deinde multis sarmentis proxima pedamenta scandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maioris, sed tenerioribus & colore magis fuluescente.

* Negat Ioan. Fragosus Regis Catholici Medicus, iusculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam sstti aut infringi, & quotidiana experientia id se obseruasse ait, eandemque nostri Auctoris in Pipinichi opinionem reprobat.

MEMINIT Petrus Cieça parte prima Peruanã historia, in prouincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, nasci tenues quasdam radices digiti crassitudine inter arbores, quarum si fragmentum brachiali longitudine aqua sextario per noctem maceretur in vase aliquo, maiorem aqua partem ea nocte absument. Ex ea qua supererit aqua, qui tres uncias sumpserit, adeo benigne purgabitur, & sine molestia, vt si Rhabarbaro purgatus esset, & aliquoties periculum fecisse scribit magno purgatorum commodo.

Piper.

TOTO Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus est vsus Piperis cuiusdam oblongi

Mechoacan
siluestris

Jalay

Radix Quim-
baya.

oblongi, quod maiore acrimonia præditum est Orientali, magisq; aromaticū, & iuuēdiore odore spirat, quàm Axi seu Capsicum, quin etiā præfertur Piperi nigro, cum saporis tū suauitatis causa.

Axi.
Capsicum.

ALTA cuiusdā plūta fructus est oblongus, crassitie quidē funiculi, at dimidiy pedis lōgitudine, cōstās veluti multis granulis, circa pediculū oblongū continuo & coniuncto ordine dispositis, seminis plantaginis modo, quibus ademptis, pediculus nudus conspicitur. Recens viridis est, sole maturescit & nigrescit. Calidum est tertio gradu.

Forma.

NEC prætermittendū est Piper ex Indiis nostris missum, quādoquidem non modo in medicū vsū receptum est, sed planta est excellētissima, & tota Hispania notissima: nā nullus est hortus, in quo nō seratur ob fructus pulchritudinē. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excresecntem.

FOLIO est viridi, ocymo latifolio simili, flore albo, ex quo pullulat fructus diuersa forma, oblongus, rotundus, Melopenis forma, aut cerasorum, sed immaturus viridis est, maturus verò colore rubro gratissimo.

Capsaci historia.

PARTICVLATIM concisum & in sculo maceratum, meliorem saporem edulis conciliat, quàm Piper vulgare, ideoq; eius vsus est in omnibus, in quibus aromata ex Maluccis insulis & Calecutio delata cōmendantur, in eo solum differens, quod illa multis aureis emuntur, hoc sola satione acquiritur: nam in vna planta colliguntur aromata in totius anni vsū, minore dispendio, & maiore commodo.

FLATVS discutit, vtile pectori & persfrictionibus, calesfacitq; & roborat partes internas. Caliditatis & siccitatis in quarto serè gradu particeps.

Facultates.

B S

Capsicum baccatum L. DC. prodr. XIII, p. 420.

Caplicum hoc, seu Piper Indicum (Americum potius) diligentissime colitur tota Castella cum ab Hortulanis, tum a mulieribus in fenestris adium suarum. Etenim eo utuntur per totum annum cum vi-
rente tum sicco, pro condimento & pipere. Spectatur varia (vt noster auctor ait) forma: sed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flauescente, in Lusitania, monasterio quodam circa Olysiponem.

Aliud Caplici genus obseruauit in nonnullis Lusitaniæ locis, fruticosum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortensis Solani fere, aliquantulum angustioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortensis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi, deinde nigricante, vbi maturuit, rubro, continente multa semina latiuscula alterius Caplici modo, tam fetidi gustus, vt fauces aliquot dies incendat gustatum. Floret, & fructum profert toto Autumno. & in calidioribus regionibus etiam hyeme. Illi vocant Pimenta de Bresil, hoc est, Piper Brasilianum, in qua prouincia abundanter nasci, multiplicique in vsu esse intelligo.

Ceuadilla.

PERLATA sunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hispania noua, semina cuiusdam plantæ Ceuadilla istic vocatæ, id est, Hordeolum, à similitudine quam cum nostro hordeo habet in spica & vaginulis, quibus semen includitur, sed minus eo limi semine neutiquam mauius, & longè aliis facultatibus præditum. Etenim nunquam auditum est plantam aliquam adeo vrente, & caustica vi præditam; sic, vt vbi cantherium necessarium est in gangrenis, & putridis impurisque, vlceribus eosdem præbeat effectus quos non modo sublimatum, sed ignis etiam præstare posset: etenim vermes in vlceribus necat, putridaque vlcera expurgat puluis eius sensim iis inspersus, maiore minoreue quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præseruatiuis, quæ in huiusmodi remedijs vsurpari solent. Itaque, cum eius facultates infringere volunt, puluerem stillatitio rosarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumque, aut ellichium eo intinctum vlceribus & gangrenis imponunt: deinde sarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.

EADEM ratione vsurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerunque infestantur.

Ceuadilla.

Facultates.

CALIDUM est hoc semen in quarto gradu, eoque etiam amplius, si plures sint gradus.

Sulphur viuum.

MITTIT nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præstantissimum, ut vitrum translucidum, colore aurum succerrum, cuius fragmentum pusillum lucernæ adpositum, odorem maximum Sulphuris eiaculatur fumo viridi permistum: & antè quàm incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet.

Sulphur Qui-
tense.

HUIUS puluis vino dissolutus, & per aliquot dies faciei vespere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, rosaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum oui luteo sumptus, coli doloribus, Nephritidi, neruorumque contractionibus & ictero utilis est. Calidum & siccum est hoc sulphur summo excessu.

Facultates.

EX Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, densum, & expers transparentia, nihilque cum alio commune habens præter odorem.

Sulphur Nica-
raguanum.

Ad Erisipelas.

NOBILIS ille qui Piper longum mihi dedit iam ante descriptum, Peruana Carthagine attulerat placentam quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidam, tametsi bis mille ferè miliaribus allata esset. Eius pauxillum me presente dissoluit aquæ rosacæ stillatitio liquore, & eo faciem filij sui, qui erysipelate laborabat, illuit: postridie simili liquore calente faciem illius abluit: facies adeo integra & sana reddita est, atque si erysipelate non laborasset.

Medicamentum
ad igne sacra.

CONFECTAM verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximunt, Mayzi folijs educant, deinde iam pingues fictili coquunt, eos despumando: colatos deinde rursus decoquunt, donec ad unguenti
consi-

consistentiam aut etiam densiorem reduxerint.

Carlo Sancto.

Carlo sancto. ANTE triennium ex Mechoacan prouincia delata est quaedam radix Carlo Sancto dicta, cuius insignes facultates praedicant.

Description.

NOSTRO Lupulo similis est, & perticis se conuoluit illius more, quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert: Radix crasso capite est, ex quo aliae radices oriuntur digiti maioris crassitudine, colore candicante: cortex qui facile separatur, cuiusq; usus est, odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radice cortice spoliatus, multis quasi filuris seu tabellis tenuissimis constare conspicitur, quae sigillatim separari possunt.

Natales.

NASCITUR temperatissimis prouincia Mechoacan locis, solo neque nimium sicco, neque humido. Calida & sicca initio secundi gradus.

Facultates.

RADICIS cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, aliosq; humores ex capite elicit, eamq; ob causam Rheumatismos & capitis dolores & defluxiones curat: in nonnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam e stomacho expellens, sed illius decoctum maxime, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, eumq; roborat: purgationem tamen praecedere necesse est.

IDEM commanducatus, gingiuis abscedentibus auxilio est, dentes stabilis, eosq; a scabritia & corruptione liberat, orisq; halitum commendat: sed postea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.

PVLVERIS eius exigua quantitas ex vino albo, aut adianti, canelleue decocto sumptus, vuluam obstructionibus liberat,

liberat, mensesq; prouocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dum eo remedio vtetur) ex a-
quis partibus Liquidambar & vnguenti Dialthea inuncto.

CORDIS affectibus, iis præsertim qui ex vteri sym-
pathia oriuntur, auxilio est eius puluis, vt ante, sumptus,
aut illius decoctum hoc modo præparatum.

RADICIS minutim concisæ drachma duæ in aqua Carlo sancto
decoctum. sextario & dimidio coquantur ad dimidias, corticis citri in
puluerẽ redacti drachma quatuor, pulueris Canelle drach-
ma duæ statim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colan-
tur. Istius decocti sex vnciæ singulis diebus mane addito
saccharo propinantur, purgato tamẽ prius vt decet corpore.

HUNC puluerem, & decoctũ nonnulli in morbi gallici
affectibus, atq; etiam Epilepsia cõmendant. Alterum expe-
riri nõ admodum necesse est, quod multis aliis ad eum mor-
bum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis,
qui vigesimum quintum ætatis annum nondum excessere:
nam Epilepsiam in adultis tollere, non est verisimile.

Radix S. Helenæ.

EX portu S. Helenæ, qui est in prouincia florida, adse- Radix D. Hele-
næ, & eius hi-
storia.
runtur radices quadam prælongæ, sed nodosæ admodum, pol-
licari crassitudine, foris nigra, intus alba, sapore aromatico,
Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt
precarie spherulæ, quas milites Hispani & Indi de collo sus-
pendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, du-
riq; & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terrã dif-
fundit, foliaq; ampla & viridia admodum profert.

NASCITUR locis humidis; sicca initio, calida in si- Natales.
ne secundi gradus existimatur.

HAS radices Indi lapidibus conterunt, totumq; corpus Facultates,
sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, &
membra, vt inquiunt, suo grato odore roborant.

ILLIUS pulvis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, vrinae difficultatibus, & Nephritide commendatur.

VT ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

Guacatane.

MISSA nobis est ex Hispania noua plantula quedam candidans (sed sine radice) Indis Guacatane nuncupata, nostro Polio montano haud absimilis, sed inodora, quæ an florem aut semen proferat, ignoro.

Facultates.

AD Hæmorrhoides commendatur hac ratione. Eius plantæ decoctio ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ puluere insperguntur.

DOLORES ex frigore & flatibus ortos, in quacumq; corporis parte sedat, si locus resina prius inunctus, tenuissimo huius puluere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam illico adhaerebit Cerati modo, nec inde amouebitur, nisi dolore mitigato.

EIVS pulvis leuibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat & ad cicatricem perducit.

MISSÆ item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum vnus ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitis auxilio est.

ALTERA, quæ partus mortuos, secundasq; morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.

TERTIAM, si (cùm maximè viget) quispiã colligere volens duntaxat contingat, ilico flaccescit, & procumbit.

QUARTA per solum diffusa est & expansa: si quis tamè eã attingat, statim cõtrahitur: vt brassica murciana.

HELLEBORVS item niger Hispanico similis, & iisdem facultatibus præditus.

MULTA præterea alia medicamenta in Indiis nostris inveniuntur, insignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (vt iis vti possimus) innotescunt: vt ex eorum, quæ hætenus allata fuerunt, utilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vsu curati sunt.

Quæ omnia meæ diligentia accepta ferre oportet, & primæ huius meæ historiae parti, quæ per vniuersum orbem admodum celebris fuit, ob medicamentorum, quæ in ea continentur descriptionem.

ET vt omnes intelligant quàm utilis meus hic liber fuerit, subiicere hic libet Epistolam ad me scriptam ex Peruviana vsque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inuenti sunt in Peru lapides Bezaares, orientalibus aut inferiores viribus, de quibus Deo volente in tertia parte agemus.

Epistola ad D. Nicolaum Monardis.

NON dubium est Clarissime Doctore, quàm nouum videbitur, me virum illiteratum, semperq; militiam in his regionibus sequutum, ad te scribere, de iis quæ ad facultatem vestram pertinent. Verum animi mei erga eruditos viros propensio (in quorum numero tu es, ob libri tui lectionem, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorumq; facultatibus euulgasti, & laudem quam eo libro hic consequutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dederim. Etenim satis commendare non possum utilitatem quam hic attulit tuus iste liber; cum ex eo rationem consecuti simus, qua medicamentis vtendū sit, ex quibus sine methodo ante vsurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nunc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati sunt.

IAM sunt plures quam viginti octo anni, quod militiã sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non solum quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & inscitiam, quibus publica vtilitas (quam tamen summam prestare possent) curæ non est, sed vt quæstui duntaxat seruiant.

Animal lapidẽ
Bezar gignens.

FORMAM animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Ea diligentius perpensa, Animalium genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis Hircis (nisi quod cornibus orbum est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum aeneorum ic̃tu adsequi possimus.

DECIMA quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex his quæ dixi animalibus consecimus, cumq̃, eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus, quo factũ est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus. qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestissimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cum videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea

ruminatas in ventriculū traiciant. Ibi puerum ilico interficere voluerunt Indi, quòd nobis id indicasset, eum tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, & vt intelleximus, sacrificarunt. Indi eos lapides magno habent in precio, eosq; in Idolorum suorum delubris, quæ Guacas vocant, & alia etiam preciosissima quæq; offerre solent, veluti aurum, argētum, gemmas, monilia, animalia, & pueros.

Guacas.

ILLVD autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus istis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insulas Marañon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraui: attamen nusquam hæc animalia conspexi, quam in solis huius regni Peru montibus.

Animal Bezaares lapides gignens in solis Peruanis montibus.

E GO qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intro sumptos, aut foris impositos mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum puluerem vulneribus sagittarum toxico illitarum vtilissime inspergi. In summa hūc lapidem alexipharmacum esse perniciosissimi illius toxici quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuo conficiendos, atque etiam nos Hispanos, quorum plerique, post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullum auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli leuamen senserint: verum si toxico recenti illita sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.

Facultates.

EX animalis igitur quod primum secum bursula, nouem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio istic creati videntur ex salutiferarum illarum herbarum succo, quæ in bursulam illam congeruntur. Secum & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides

inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium etate.

OBSERVANDVM autem est, sola quæ pascuntur in montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, vt herbas minus salubres depascuntur, sic etiam lapides eorum, tametsi vtilis, his viribus non pollent, quibus ij præditi sunt, qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.

COEPIMV S iis vti eo ordine quem in tuo libro docuisti, & aduersus eosdem etiam morbos, in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus, quos longum esset referre. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modo Hispani, sed etiam vniversus orbis. Quantum ad me attinet, vt aliquam animi gratitudinem ostendam pro beneficia accepto, opera Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidibus mitto; si eò peruenerint, eos in multis morbis experiri poteris. Eiusdem opera, an eos acceperis mihi significare poteris; etiam, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui sum obseruantissimus.

N V N C capsulam accipies in qua Phaseoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo ferendum erit, ne frigore lædatur. Planta est fabæ similis, minor tamen, fructum in siliquis ferens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides sapiunt) cum sale manducati, valide bilem, mediocriter pituitam, & sine molestia hydropicorum aquas euacuant: eosdem effectus præbent sicci triti & ex vino sumpti: sed cibum paratum habere conuenit, quia si validius quàm necesse sit, purgent, cibo sumpto earum vehementia ilico infringetur.

P L A N T A M etiam quandam hic in planis nascentem graminis modo, magnis facultatibus præditam: siquidem eius decoctum gargarisatum, rheumatismis, gutturis, phlegmonibus, alijsq; vitis auxilio est: manducata, multam

Phaseolus
Peruanus.

Planta graminis
similis.

pituita-

pituitam educit, ideoq; morbis superioribus, & capitis doloribus utilis. Denominationem à me sumpsit hæc planta, quod mihi familiaris eius vsus sit, & aliis, vt vtantur, consulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.

FRUCTVM item arboris cuiusdam, quæ solummodo in hac prouincia nascitur, Ilicis magnitudine, cortice Cerræ eglyopis simili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius puluis vulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem puluere fricati stabiliuntur, gingivæ abscedentes sanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulueri corticis illis insperso impositi, curationem eorum accelerant, & humorum eo defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiunxi, sufficibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplastris utilis.

Molle, cuius ante mentione feci, describere videretur.

v. p. 49

EX eius fructu salutiferam admodum potionem Indi conficiunt. Eum istic seri & nasci velim: nam tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita est hæc arbor facultates, tum etiam quia nouum arboris genus est, & omni tempore odoratum.

INDVS quidam Aethiopiissam meum mancipium, malignis vlceribus & inueteratis vexatam, puluere cuiusdam fructus iis insperso, ea mundauit, exesa putrida illa carne, deinde eundem puluerem cum ellichnio vlceribus sanis imposuit ad carnem generandam, vlceriq; ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in insula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, sic vt eo vulgariter vescatur, magnitudine Assyrj mali, nucem Persicæ mali nuci similem continens, cuius concremata puluis ad ea quæ nunc enumeravi, utilis est. Illud verò admiratione non caret, nucleum qui hac nuce continetur, aded

Fructus vlcerrarius.

noxium esse, & deleteria facultate præditum, vt seu vir, siue animal eo vescatur, præsentaneam mortem sibi moliatur, cui nullo remedio occurri potest, tanquam sublimatum aut corrodens aliud medicamentum sumpsisset.

IN vrbe Posto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis morbos Indus quidam curabat, solo cuiusdam plantæ succo artubus & parti affectæ illito. Aegros deinde stragulis egregiè tegebat ad sudorem prouocandum: sudor è partibus illitis emanans, merus sanguis erat, quem lineis pannis abstergebat; atque ita in curatione pergebat, donec satis sudasse putaret, optimis interea cibus eos alens. Eo remedio multi morbi deplorati curabantur, imo ægri iuniores & robustiores ab eius vsu fieri videbantur. Sed neque precio, neque precibus, neque minis vnquam efficere potuimus, vt eam plantam nobis demonstraret.

ARBOR quædam hîc inuenitur materie spongiosa, ex qua Indi nunquam ignem struent, tametsi quis illis mortis periculum minitetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammâ sine ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit, in re venerea impotentes fieri.

TUMORES in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hîc curantur herba quadam Centella nuncupata: siquidem ea trita tumoribusq; imposita, ilico pustulas excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino resoluatur. Sæpius istas euacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hispanos eis vti vidi.

ANNO 1558. in vrbe D. Iacobi, quæ est in prouincia Chile, quidam Indi captiui suras sibi amputarunt, & eas assas, præ fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam plantæ folia vulneribus imponentes, ilico sanguinẽ sistebant.

HERBÆ & arbores Hispanicis similes, admodum pauca hîc inueniuntur, quia solum eas non alit. In Hispania

Planta sanguineos sudores excitans.

Arbor venereos stimulos domans.

Centella, & eius facultates.

noua (cùm primum in nostram potestatem redacta est) multa arbores & planta Castellanis similes inuenta sunt, tum etiam aues & quadrupedes.

INVENIUNTUR hic Colubri humana magnitu- Colubri.
dine, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Ara- Aranei.
nei mali cytrij magnitudine, admodum virulenti. Buffones Buffones.
pluit Hispanicis non minores, quos Indi assatos edunt, vt &
pleraeque alias immunditias.

PROXIMIS huic continenti insulis, tam multi, tan- Vultures.
tiq; vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob custodũ,
qui Aethiopes sunt plerunque, negligentiam.

VNA verò res me in admirationem rapit, vaccas in montibus educatas, si in plana deducantur, omnes emori. Est mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illae aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerunt, vt ne vna quidem intra mensem ei viua relicta sit: omnes autem tremantes & tabescentes moriebantur. Adferebant nonnulli causam naturalem, quod cùm in montibus frigidissimis, vbi singulis diebus pluit, educatae essent, calorem illum planiciei, in quam nulla vnquam pluuia decidunt, ferre non potuisse, & mutatione illa subita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum est, quod in planicie illa, quae octo duntaxat miliaribus ad montes vsque patet, in longitudinem verò plus mille miliaribus porrigitur, nunquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.

SUPERIORE Octobri venit ad nos affinis meus Alphonsus Garcias, strenuus miles, qui se verum Alexipharmacũ inuenisse ait aduersus perniciosum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus vtuntur (sola enim ferina & humana victitant) deguntq; à Charças ad Chile vsque Peruanas prouincias.

Planta quæ est
Alexipharma-
cum.

EST verò ea planta, vt ait, foliis latis, plantagini Hispanica haud absimilibus, quæ trita & vulneribus imposita, venenū extinguit, & à symptomatis illis liberat, quæ toxicum generare solet. Pro magno thesauro æstimant Hispani, eam plantam se inuenisse, quoniam illius præsidio tuti, hostes suos Indos non ita metuent, qui duntaxat illis formidabiles erāt, toxici illius præsentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos negant & duriore carne esse, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.

NASCITVR autem eadem regione, vbi fit toxicum, & (tametsi credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.

HÆC omnia eò scripsi, vt cōsideres apud te, quàm multa plantæ his similes in nostris Indiis nascantur, quæ nobis ignotæ sunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiamsi nos morientes videant, aut in carcerem coniiciantur: quod si quedam ex prædictis, & aliæ nonnullæ nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti sumus, quæ Hispanis, libidinis gratia, sese commiscentes, omnia quæ sciunt aperiuunt.

VERVM prolixior esse nolo, quod ignorem an hæc epistola ad te peruentura sit: quam si peruenisse intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hic nascētibus, quæ tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeo studiosus. E Lima in Peru ad 26. Decembris 1568.

Tui studiosissimus

Petrus de Osma & Xarayzeio.

TAMETSI

TAMETSI mihi ignotus sit, qui has ad me dedit, videtur tamen naturalium rerum studiosus, ideoq; mihi amplectendus. Nam, ut militis munus est, perpetuo in armis versari, sanguinem profundere, & alia militaria munia exercere, laudandus est qui plantarum cognitionem, earumq; facultates inquirat. In quo Dioscoridem imitari videtur, qui cum militaret in exercitu Antonij & Cleopatra, quocumq; tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea Naturæ miracula inquirebat, ex quibus sex illos libros, qui toto orbe celebrantur, composuit, ut maiorem laudem scribendo sit consecutus, quam si bellica virtute multas vrbes sub imperium suum subegisset. Itaque multum huic viro debeo, cum propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me misit gratia, mihi certè gratissima. Illi scribam, ut nobis plura ex ea regione mittat.

PLANTARVM, quas ad me misit, facultates, experiemur, & semina suo tempore seremus. Lapidem Bezaarem, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus veluti testis aut crustis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra est insipida, potiusq; infrigidare, quam calefacere videtur. Fabæ magnitudinis plerunque sunt: inveniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte sunt planiores. Ego vnum comminui, eiusq; puluerem adolescenti, quem venenum hausisse dicebant, propinaui, & nescio an huius pulueris, aliorumue medicamentorum beneficio, sanatus est. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius historie medicamentorum volumine describemus, in quo magna arcana continebuntur, quæ magnam omnibus oblectationem adferent, & præsertim ægris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.

Lapis Bezar
Peruanus ab
Orientali dif-
fert.

QV I D Q V I D verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamenti collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.

I L L V D verò animaduvertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis vtendum, si quis illa sumere volet.

F I N I S.

INDEX ALPHABETICVS

IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS
 medicamentis ex Occidentali India de-
 latis, quorum in Medicina vsus est :
 auctore D. Nicolao Monardis.

A.

<i>Aiotochtli.</i>		pagina 56
<i>Alexipharmacum est Tabaco.</i>		23
<i>Ambarum colliquatum.</i>		5
<i>Ambar griseum. 12. est Bitumen.</i>		eadem.
<i>non est sperma Balena.</i>		eadem.
<i>eius delectus & facultates.</i>		13
<i>Emplastrum ex eo. 14. inebriat.</i>		eadem.
<i>Animal lapidem Bezar gignens.</i>		80. 81
<i>Anime.</i>		5. 6
<i>Aranei.</i>		85
<i>Arbor venereos stimulos domans.</i>		84
<i>Armadillo. 54. eius facultates.</i>		56
<i>Anisum.</i>		26
<i>Articulorum dolori Tabaco prodest.</i>		23
<i>Auellanae purgatrices, earum historia & facultates.</i>		61
<i>Axi.</i>		71

B.

<i>Balsamum, & eius extrahendi ratio. 16</i>	<i>estimatio &</i>
<i>vsus. 17. interius assumptum, foris additum, &</i>	
<i>Cheirurgicis medicamentis additum.</i>	18
<i>purius.</i>	19
	Balsami

G

INDEX.

Balsami arboris historia. 19.	fructus.	20
Bangue.		26
Ben magnum & paruum, atque earum facultates.		61
Bez ir lapis. 80.	eius facultates.	81. 87
Bitumen, & eius facultates.		12
Buffones.		85

C.

Capsicum, eius forma, historia, & facultates.		71
Caraña, & eius facultates.		8. 9
Carbunculis medetur Tabaco.		24
Carçaparilla & eius historia. 37.	eius delectus, nominis occasio, & preparanda apud Indos ratio.	38
	Altera preparanda ratio, & vtendæ modus.	39
Carçæ syrupus, & vtendi ratio.		40
Carçæ puluis, & vtendi ratio.		41
Carçæ aqua. 40. 41.	unde inferatur.	41. 42
	eius historia, & exhibendæ ratio.	42. 43
	ex ea catapotia.	44
Carlo sancto, eius descriptio, natales, & facultates.		76
	eius decoctum.	77
Cassia solutiua, eius delectus & facultates.		59
Catapotia pro sterilibus.		14
Centella, & eius facultates		84
Ceuadilla, & eius facultates.		74
Charabe, & eius natales.		6
China. 35.	eius historia, natales, vsus, & preparanda ratio. 34.	Aquæ Chinæ sumendæ modus. 36
	eius facultates & temperamentum.	37
Cicinum oleum.		9
Colubri.		85
Contrayerua.		29

INDEX.

Copal.		5
Copalcahuiel.		6

D.

Draconis arboris fructus.	56.	eius historia.	57
Dragonal.			57

E.

Emplastrum ex ambaro.			14
Emplastrum stomachicum.			8
Encubertado.			54
Erysipelatis curatio.			75

F.

Fabe purgatrices, & earum facultates.			63
Fructus ad bilem, & eius facultates.			60
Fructus dysentericus ex Quito.			58
Fructus ulcerarius.			83

G.

Gangrenis medetur Tabaco.			24
Guayacan. 29.		& eius historia.	31. 32
eius decoctum atque vsus.			32
Guayaci facultates, & Serapium ex eo.			34
Guacatane, & eius facultates.			78
Guayaquil.			42
Gummi ad podagram, & eius facultates.			57

H.

Herba Iohannis infantis: eius historia & facultates.			28
Herba Regina.			27

INDEX.

<i>Herba sancta.</i>	27
<i>Hyuourahé, eius historia & facultates.</i>	34

L.

<i>Lacerti Caymanes.</i>	53
<i>Lacerti magnitudo ingens.</i>	54
<i>Lapis Prassius.</i>	51
<i>Lapis Tiburonum, & eius facultates.</i>	52
<i>Lapis Caymanum, & eius facultates.</i>	53
<i>Lapis Sanguinalis, & eius facultates.</i>	54
<i>Lapis rimas pedum curans.</i>	54
<i>Lapis nephriticus, eius varia forma, & facultates.</i>	51
<i>Lignum nephriticum.</i>	50
<i>Lignum aromaticum.</i>	50
<i>Lignum Indicum.</i>	31
<i>Liquid-Ambar, & eius facultates.</i>	15. 16
<i>oleum ex eo.</i>	16
<i>Lues venerea.</i>	29. 30

M.

<i>Manati piscis.</i>	52
<i>Mechoacan, & eius forma. 68. 70. eius facultates,</i>	
<i>exhibendi ratio, puluis, & catapotia.</i>	69
<i>Medicamentum ad ignem sacrum.</i>	75
<i>Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici.</i>	31
<i>Molle, eius historia, natales & facultates.</i>	48. 83
<i>Morbus Gallicus. 29. 30. 31. Neapolitanus.</i>	31

N.

<i>Naphtha.</i>	12
<i>Nephritidi Tabaco prodest.</i>	23

INDEX.

<i>Nicotiana.</i>	27
<i>Nuclei Pinei purgantes, eorum descriptio & facultates.</i>	62

O.

<i>Ocoçol.</i>	15
<i>Oleum cicinum. 9. eius facultates.</i>	10
<i>Oleum ex Liquid-ambar.</i>	16
<i>Oleorum eliciendorum ratio.</i>	9
<i>Oleum ficus infernalis.</i>	9
<i>Opium.</i>	26

P.

<i>Pauame & eius historia.</i>	45	<i>Delectus, tempera-</i>	
<i>mentum, & facultates.</i>	46.	<i>eius decocti parandi</i>	
<i>ratio.</i>			47
<i>Perebecenus.</i>			27
<i>Petum, & eius genera duo.</i>	27.	<i>eius natales, &</i>	
<i>facultates</i>			28
<i>Picielt.</i>			21
<i>Pilule famem, sitimque sedantes.</i>			26
<i>Pinipinichi.</i>			67
<i>Piper.</i>			70
<i>Phaseolus Peruanus.</i>			82
<i>Planta graminei similis.</i>			82
<i>Planta sanguineos sudores excitans.</i>			84
<i>Planta quaest Alexipharmacum.</i>			86
<i>Prassius lapis.</i>			51

Q.

<i>Quimbaya radix.</i>	70
------------------------	----

INDEX.

R.

<i>Radices venenis aduersantes.</i>	29
<i>Radix Quimbaya.</i>	70
<i>Radix S. Helena. eius historia, natales, & facult.</i>	77
<i>Raphanus.</i>	26
<i>Resina Balsami facultatibus prædita.</i>	20
<i>Resina Carthaginensis, & eius facultates.</i>	20

S.

<i>Sanguis draconis: & cur sic dictus. 56. eius historia, & facultates.</i>	57
<i>Sassafras. 44. quæ & Pauame. 45. eius historia.</i>	45
<i>Scabies Hispanica.</i>	31
<i>Serapium ex Tabaco.</i>	21
<i>Serpigo Indica.</i>	31
<i>Solanum furiosum.</i>	26
<i>Succinum non est lachryma.</i>	6
<i>Sulphur Nicaragnanum.</i>	75
<i>Sulphur Quitense, & eius facultates.</i>	75

T.

<i>Tabaco. 20. eius natales & facultates.</i>	21
<i>Serapium ex eo. 22. cruditatibus ventriculi prodest. 22. Alexipharmacum est.</i>	23
<i>eius experiendi aduersus venena occasio.</i>	24
<i>eius vsus Indis frequens.</i>	25
<i>Tacamahaca, & eius facultates.</i>	7

INDEX.

Tatton.	56
Tiburou piscis.	52
Toçot-guebit.	7

V.

Vteri suffocationi Tabaco prodest.	23
Vulneribus recentibus medetur Tabaco.	24
Vulneribus animalium	24
Vultures.	85

X.

Xelochopali.	6
--------------	---

FINIS.

SIMPLICIUM
MEDICAMENTORVM
EX NOVO ORBE DELATO-
RVM, QVORVM IN MEDICINA
VSVS EST, HISTORIAE
LIBER TERTIVS:

Hispanico sermone nuper descriptus à D. N I C O-
L A O M O N A R D E S, Hispalensi Medico:

Nunc verò primùm Latio donatus, & notis illustratus
à C A R O L O C L V S I O A.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,

M. D. LXXII.
MISSOURI BOTANICAL
GARDEN LIBRARY

ILL^{ri} DOMINO

PHILIPPO SIDNÆO EX

ILL^{ma} WARWICENSI FAMILIA,

& Generoso Domino Eduardo Dier ex amplissima Dierorum originem ducentibus,

CAROLVS GLVSIVS A.

OT in me, dum apud vos fui, beneficia contulistis, Ill^{ris} Domine Sidnæe, ac Generose Dn. Diere (libenter enim coniungo, quos indissolubili veræ amicitiaæ nodo connexos esse scio) vt ingratitude turpē notam nulla ratione effugere posse credam, nisi quid pro his rependere studeam. Sed diligenter vndique dispicienti, diu nihil sese obtulit, quod animo meo satisfaceret.

CETERVM sub meum è Britānia discessum, in librum fortè incidi vestro quidem idioma cōscriptum, sed ex Hispanico verisum, & Generoso Dn. Diere dicatum, qui de Simplicibus medicamentis ex nouo orbe delatis agit, Auctore NICOLAO DE MORNARDES Hispalensi Medico.

Cuius duas priores partes latinas ante

4
octennium feci, & in vnum volumen, quòd eadem capita in secunda interdum repeteret, contraxi. Tertiam cùm ferius ab Auctore conscriptam hæcenus latinè loquentem minimè audiuerimus, operæ pretium me facturum existimaui, si latio donarem.

HISPANICVM igitur exemplar C. V. Hectoris Nuñez Londinensis Medici opera nactus, dum in Belgium properatè aduersi venti Grauesendæ aliquamdiu detinēt, & in medio etiam equore naui qua vehebar cursum impediunt, vt istius moræ tædium fallerem, tum istic, tum inter nauticos clamores latinum feci, seriem capitum (quorum nonnulla non infrugiferis, vt spero, annotatiunculis illustraui) fere vbiq. immutans, rerum quæ in iis continentur simili natura ita postulante.

QUEM ingenioli mei atque industriæ factum, vt aliquam grati animi demonstrationem præberem vestro nomini dicare volui, certò mihi persuadens, eum vobis gratiorem futurum, quàm aliud quiduis quod à me proficisci queat.

DEVS vtrumque diutissimè incolumem seruet, ad Britannici regni decus, & publicam eius vtilitatem. Francoforti ad Mœnum. x. Cal. Octobr. M. D. LXXXI.

SIMPLI.

S I M P L I C I V M
 M E D I C A M E N T O R V M
 E N O V O O R B E D E L A T O -
 R V M L I B E R T E R T I V S .

De Canella noui orbis.

ANNO Domini quingentesimo qua-
 dragesimo supra millesimum, Francis-
 cus Piçarrus fratrem Consaluum regio-
 ni Quito præfecit: ad quam alacri ani-
 mo profecti sunt Hispani, quoniam ea-
 dem opera illam petebant prouinciam
 que à Canella nomen sumpsit, Quito ulterio-
 rem. Ma-
 ximè celebris erat inter Hispanos Canella rumor, quo-
 niam magni rem esse pretij ab Indis intellexerant.

ITER itaque Consalius Piçarrus instituit cum du-
 centis Hispanis, quod cum asperum esset, & annonæ dif-
 ficultas ubique esset, non sine magnis molestiis in eam
 prouinciam peruenerunt in qua Canella nascitur, ab In-
 dis Cumaca appellatam, & sub æquatore sitam.

Cumaca
 prouincia.

PORRO arbores que Canellã ferunt, mediæ sunt ma-
 gnitudinis, et immortalis coma præditæ, uti reliquæ Indi-
 cæ arbores, foliâq. habent laurinis similia: fructus est par-
 uo pileo seu petaso forma similis, ea latitudine qua num-
 mus Hispanicus octo regalib. æstimatus (qui Germanici
 taleri amplitudinem æquat) interdum etiam maior, in-
 trinsecus & extrinsecus ex purpura nigricans, interius
 lauis, foris asper, cuius margines crassitie iam dictum
 nummum æquant, summitas verò longè superat, & pe-
 diculo

Canellæ hi-
 storia.

diculo prædita est, unde ex arbore dependet: gustatus eandem saporis suavitatem & odoris fragrantiam habere deprehenditur quam legitima Canella ex orientali India delata, cum nonnulla adstrictione coniunctam: in pulverem tritus, & edulis inspersus, eandem illis saporis et odoris gratiam conciliat quam Indica Canella: arboris cortex qui crassus est, nullum Canellæ spirat odorem, aut saporem refert. An interior tenuiorque membrana simile quid obtineat, me latet: nam crassiorem duntaxat corticem ipsamque fructum vidi. Folia trita tenuem quendam Canellæ odorem spirare ferunt: sed primaria vis in solo fructu consistit, contra quam in orientalis India Canella, quæ omnem odoris & saporis gratiam in cortice obtinet, ut omnibus notissimum est. Verum quidem est alteram alteri præstare, quoniam (licet eiusdem generis sint omnes arbores quæ Canellam ferunt) aliæ tamen tenuiore cortice præditæ sunt, qui magis commendatur, aliæ crassiore, qui superiori bonitate cedit.

Cassia.
Cinamomum.
Cassia lignea

Hinc factum est ut nonnulli Canellam in varia genera distinxerint, videlicet in Cassiam, in Cinamomum, & in Cassiam ligneam, cum tamen unius arboris genus sit quæ istos cortices profert, & sola loci varietas faciat ut altera alteri præstantior sit: itaque Cassia & Cinamomum solis nominibus differunt, cum utrumque Canella tenuior & præstantior sit: eam ob rem ubi Cassia præscripta inuenitur, Cinamomum substitui potest, & e contra.

Canellæ Peruanæ facultates.

UTILIS porro ad multa est noster hic fructus Canella vocatus: nam in pollinem tritus ventriculum roborat, flatu discutit, oris foetorem corrigit, & ad ventriculi dolores præstans est remedium: cordi prodest, & colorem faciei commendat: pultibus & cibis veluti Canella inspergitur, quoniam iisdem facultatibus præditus est: è vi-

est: è vino aut aqua ad eam rem accommoda sumptus, muliebres purgationes molitur.

Calidus est in tertio excessu & siccus in primo, cum manifesto robore, ob adstrictionem qua præditus est.

*H V I V S Canellæ meminimus in nostris ad cap. 15 .lib. 1. Aromatum scholiis ex Francisco Gomara & reliquis qui Peruanam historiam descripserunt.

DE CASSIA SOLVTIVA CONDITA.

CASSIÆ solutiue flores & folia videre cum cuperem, quandoquidem eius fructus nobis adeo cognitus est, sicca tandem accepi.

EST autem folium pyri folio fere simile, flos verò exiguus, albus, quinque foliis constans, qui etiam resiccatus utcunque suauem spirat odorem: ex iis floribus enascuntur oblonga illa siliqua Cassia, vniuerso orbi adeo nota, atque illi ex hac nostra vrbe communicata, ob ingentem nauium quæ eam inde aliò vehunt quantitatem. Initio aduehebatur ex Alexandria Egypti, deinde Venetias, unde vniuerso orbi communicabatur: nunc postquam ex S. Dominico & S. Ioanne de portu diuite ad hanc ciuitatem aduehi cœpit, vniuerso deinde orbi ipsa subministravit, quoniam quæ in nostra India prouenit melior & maioris efficacia censeatur, quàm orientalis. Ex paruo illo flore enascuntur oblonga illa Cassiæ siliqua, quarum nonnulla quatuor palmorum longitudinem æquant: ilico postquam nate sunt, donec iustam magnitudinem sint consequuta, semper virent, & gustu sunt aspero, quemadmodum immatura ceratia, deinde maturari incipientes rubescunt primùm, atque postea nigrescunt, quòque atriores fiunt, maturiores & dulciores euadunt: etenim eæ quæ atrum colorem nondum adeptæ sunt, sed nonnihil adhuc rufescunt, immaturæ sunt: atriores au-

Cassie solutiue historia.

Peruana Cassia orientali præstantior.

Cassie delictus.

8 SIMPLICIUM MEDICAMENT,

tem, lauiore, & grauiores reliquis preferuntur.

Cafs. flos
conditus.

PORRO huius flos duobus modis condiri solet, nempe aut cum saccharo tritus, rosati sacchari modo, vel flos integer saccharo exceptus & una coctus: utraque ratione bene sapit, & sine molestia euacuat, sumptus ad duarum aut trium unciarum pondus, ut saepius sum experitus: si quod est vitium, in eo admittitur quod viliore saccharo excipiatur: nam si selectiore saccharo condiretur, non dubium est quin praestantior esset, gratiorisque saporis. medicamentam est delicatioribus conueniens, nam eosdem effectus praebet quos ipsa fructus pulpa.

Cafs. renel-
la condita.

Condiuntur etiam tenella et recens nata siliqua saccharo primum excepta & decocta: decoctione enim & saccharo tollitur illa asperitas & adstrictio qua praedita sunt, tenerioresque & palato longe gratiores fiunt: ea sine molestia ventrem emolliunt, & sine iis symptomatis & torsionibus qua medicamenta purgantia consequi solent: nam neque palato ingratae sunt, & purgationem facilius molliuntur. Dosis est a duabus unciis ad tres: saepius eas cum felici successu dedi, & ipse sumpsi cum aeger essem.

Multa istarum siliquarum conditarum dolia singulis annis ex S. Dominico, & Portu diuite aduehuntur.

Reliqua siliqua plenam maturitatem adeptae praestantissimum sunt pro suo genere purgans medicamentum quod haecenus notum fuerit, quodque facilius securiusque euacuet, uti non modo medicis sed & aliis omnibus notum est: nam ea nocumenta & symptomata non adfert qua alia purgantia medicamenta consequi solent, sed benignum est, & inter benigna maxime benignum, cuius facultates & naturam peculiari capite priore libro descripsimus: qua autem nunc retulimus, ea duntaxat ratione id egimus, ut foliorum et florum nunc a me acceptorum mentionem facerem.

CETERVM eos qui Cassiam solutivam ad ventrem leniendum, & euacuandas feces prescribunt admonitos volo, eam breui admodum spatio ante prandium sumendam esse, nempe ad summum dimidia hora, quoniam cum cibus mixta, simul cum illis facultates exerit, eaque ratione facilius & sine molestia opus suum molitur, quod minimè facere potest quæ duabus aut tribus horis ante cibum sumitur, ut hodie vulgo fit, quoniam cibi sumptionem differendo, peragere suum opus cupit, & cum sit admodum debilis, omnino in vapores resoluitur, qui per uniuersum corpus sese diffundunt; & si diutius cibus differatur, in alimentum conuertitur, quod multorum annorum quibus medicinam feci experientia didici: propterea semper illam solummodo dimidia ad summum hora ante cibum exhibere soleo, facileque operatur: si verò multis horis ante cibum detur, parum admodum euacuat.

Cass. sumenda ratio.

PURGANTIA verò medicamenta cum cibus permisceri, preceptum est Hippocratis multis locis, atque etiam Galeni in commentariis: verum quidem est multis horis ante cibum dari solere, quando non euacuare, sed vapores duntaxat per renes & reliquum corpus diffundi cupimus.

DE FICV PERVANA.

EX Hispania ficus arbores in Peruanas prouincias delatae sunt, ubi adeo feliciter creuerunt, ut nunc maxima istic illarum sit copia, quæ plurimos eosdemque optimos fructus gestant.

PORRO in eodem regno insecta quedam reperiuntur, quæ aranea appellantur eo quod ubicunque fuerint sua retia texant hispanicarum aranearum modo. Magna sunt ea insecta, malum aureum amplitudine equantia, adeo virulenta ut eorum ictus iugulent, nisi efficaci

Arancapetuanæ.

IO SIMPLICIUM MEDICAMENT.

remedio succurratur: nam si diutius differatur, & subeat virus ad cor, præsens mors consequitur, nec ulla remedia profunt: miram autem in ficu utilitatem experti sunt, si quotquot icti fuerint statim ad eam confugiant, & lac ex ficus foliis manans bis aut ter in vulnus instillent: nam venenum ex ictu in vulnere relictum omnino extinguitur, tollunturque dolores & symptomata succedentia, solo vulnere relicto, quod cum sit exiguum, facile curatur: diu tamen apertum conservare solent. Atque ut nunquam deesset hoc remedium, voluit Deus ut ficus nunquam istic folia deponerent, sed perpetuò virerent.

Foliorum Ficus lactis utilitas.

DE ARBORIS CORTICE AD RHEUMATISMOS UTILI.

INTER reliqua mihi ex Peru missus est crassus quidam cortex, quem ex vasta arbore ulmo simili cum amplitudine tum forma detractum ferunt.

Nascitur ad ripas fluminis cuiusdam viginti quinque leucis à Lima distantis: nec alibi in India facile reperias.

INDI capitis defluxionibus, rheumatismis, aut alioqui capitis grauedine laborantes, huius arboris corticem in tenuissimum pulverem comminuunt, & naribus imponunt: humores enim insigniter educit, qua ratione liberantur: quod verum esse nos ipsi experti sumus.

Secundum caloris gradum excedere videtur.

DE PACAL.

AD eiusdem fluminis ripas nascitur altera arbor quam Indi Pacal vocant, iam descripta multo minor.

HUIUS ligni vsti cineribus cum sapone mixtis, Indi ad tollendos lichenes etiam foedissimos utuntur, cum qui in capite nascuntur, tum qui reliquas corporis partes occupant: sed & vetustas cicatrices emaculare dicitur.

Paululum

Cortex ad rheumatismos utilis.

Pacal.

eius facultates.

Paululum huius ligni etiam accepi, cuius facultates experiemur.

DE STROBILLO SEV NUCE PINEA.

Nux pinea celeberrimus est totius Indiae fructus cum Strobilus
Peruanus. apud ipsos Indos, tum apud Hispanos. Pineae verò nucis nomenclaturam sibi adsciuit, ob eam quam cum nostratibus pineis nucibus similitudinem habet: nam licet levis sit, vestigia tamen per uniuersum corpus sparsa habet tanquam pinea nux: forma est eius generis cyphi quem vulgo imperialem vocant, laxiore ventre & angustiore ore, ex quo furculi seu germina nascuntur, quae foliorum vicem praebent, & fructum aspectu pulchriorem reddunt: terra committuntur haec germina, atque ex iis nascuntur stirpes pineas nuces ferentes, quae tamen singulae unicum duntaxat fructum in fastigio gestant, viridis primum, deinde per maturitatem aurei coloris, pulpa interiore alba, & fibrosa, atque in ore liquecente, gratissimi saporis, numerosis tamen seminibus fuscis per totam pulpam sparsis, quae reiici oportet dum fructus editur: odor eius mali persici quod à cotoneo malo cognomen sumpsit: sic ut ubi unicus eius est fructus, totum cubiculum illius odorem spiret.

STOMACHO utilis esse censetur, item cor roborare, languentem appetentiam excitare. eius facultates. Vulgaris est per uniuersam Indiam, & magna apud incolas existimationis: editur prima mensa, & in pomeridiano aestu, nam frigidus esse perhibetur.

Siccus ad me perlatus est & conditus: siccus, ut illius formam contemplerer, duntaxat utilis fuit: at conditum grati saporis deprehendi, tametsi asperiusculum: immaturum dum condiretur fuisse arbitror.

* Hunc fructum luculenter descripsit Ouedus sub Iaia-
ma nomine, cuius historiam ex nostris in cap. 9. secundi Aro-
matum libri notis pete.

DE GVAYAVIS.

E' Contiente etiam pertulerunt semen fructus illius
adeo apud Indos & Hispanos celebrati, quem Guayauas
appellant.

Guayauas
historia.

ARBOR est mediocris magnitudinis, ramis sparsis,
folio laurino, flore candido aurea mali floribus simili, ali-
quanto tamen maiore, odorato: facile nascitur quocun-
que loco seratur, adeoque luxuriat & serpit, ut in terra
vitiorum numero habeatur, nam plurimorum agrorum
gramen quod depasturi essent greges corrumpit nimio uti
rubi implexu: fructus nostris malis similis est, eorum
magnitudine qua ab Hispanis Camuefas vocantur, vi-
ridis initio, & per maturitatem aureus, pulpa interiore
alba, interdum etiam rosea: diuisus quatuor concamera-
tiones aut vascula habere conspicitur, in quibus semina
reconduntur, mespilorum seminibus similia, durissima,
colore fusco, omnino ossea, medulla & saporis expertia.

Guayauas
facultates.

Fructus edi solet prius demto cortice, palato gratus est,
sanus & facilis concoctionis: viridis in alui profluiis
utilis est, nam valde adstringit: praematurus aluum sol-
uit: at medius, hoc est neque immaturus neque prema-
turus, si assetur, valentibus & aegris confert, nam ea ra-
tione paratus, sanior est gratiorisque saporis: prestan-
tior autem is est quem domestica et culta arbores ferunt.
Foliorum decocto Indi utiliter tumentia crura lavant,
eodem lienis obstructions tolluntur.

Fructus frigidus esse videtur, propterea febricitanti-
bus assatus datur. Vulgaris est per uniuersam Indiam.

* Huius fructus meminit Gomara hist. general. cap. 67. Varia
sunt, inquit, Guayauos genera, eademque varietas est in fructu,

qui plerumque pomis Hispanicis Camuefas appellatis similis est, modò rotundus, modò alia forma, omnino viridis, foris coronatus vt mespila, intus albus aut rubescens, in quatuor partes diuisus quemadmodum iuglandes, & in singulis partibus multa grana continens. Maturus sapidus est, immaturus verò asper, & adstringens Sorborum modo. In nimium maturo color perit & sapor, vermesque generantur.

Meminit & Ouedus Indicæ historiæ lib. 9. eiusque luculentam habet descriptionem.

DE CACHOS.

MISSVM præterea mihi fuit planta semen, plurimè apud Indos æstimationis, Cachos vocata.

NASCITVR arbusi modo, insigni virore prædita est, folio rotundo & tenui: fructum fert malo insano similem, altera parte sessilem, altera turbinatum, cinerei coloris, grati saporis & acrimonia expertis, minutum admodum semen continens. Inuenitur duntaxat in Peruanis montibus.

Cachos historia.

MAGNÆ est apud Indos, vt dixi, æstimationis, ob insignes eius facultates. Nam urinas ciet, arenulas & calculum in renibus pellit, quòdque præstantius est, illius usu calculum in vesica comminui ferunt, si mollis adhuc sit, vllisque medicamentis comminui queat: eiusque rei tam multa proferunt exempla, vt admirationem mihi pariatur: nam ea est mea opinio, vesicæ calculum haudquam expelli posse, solamque exemptionem illius remedium esse, nullum autem medicamentum adeo efficax esse, vt eum confringere valeat: aiunt tamen illius semen tritum ex aqua aliqua ad eam rem utili sumptum, calculum in lutum dissoluere, quod excretum denuo concreseat, & in lapideam duritiem conuertatur.

Cachos facultates.

ADOLESCENTEM vidi cui hoc obtigisse scio. Is cum vesicæ calculo torqueretur, idque à lithotomis qui calculum de-

lum deprehenderant intellexissem, & ex symptomatis quæ patiebatur agnoscerem: hominem veris initio ad fontem qui de petra cognominatur ablegavi, ubi cum duos menses haesisset, à calculo liber rediit, & omne lutum quod paulatim eiecerat, denuo in lapidea fragmenta concretum secum in charta detulit.

Pauculum semen quod habemus terræ commitemus, & si nascetur, utemur, ut eius facultates quas in hoc morbo adeo prædicant experiamur.

DE FRUCTU SUB TERRA NASCENTE.

Fructus sub
terra nascens.

MISSVS etiam est ex Peru fructus sub terra natus, pulcher admodum aspectu, & grati saporis, qui & radice caret, neque aliquam plantam profert, aut ab ulla planta producitur, sed solummodo sub terra enascitur quemadmodum tubera: dimidij digiti magnitudinem æquat, rotundus est & contortus, & affabrè elaboratus coloris spadiceo, nucleum intus continens, resonantem dum siccus est, amygdala similem, cortice fusco, intus album & in duas partes divisum uti amygdala. Grati saporis est, & auellanam gustu refert.

INVENITVR apud flumen Marañon, nec usquam alibi per uniuersam Indiam: editur recens et exiccatus, sed torreri præstat: adponitur secundis mensis bellariorum loco, quoniam ventriculum admodum exsiccat & roborat: sed si liberalius edatur, capitis grauedinem generat.

Eum admodum æstimant cum Indi tum Hispani, nec immeritò, quoniam eos qui ad me missi sunt degustans, grati esse saporis deprehendi.

Temperatus esse videtur.

DE FRUCTU LEUCOMA NVNCVPATO.

Leucoma
fructus.

ARBORIS etiam fructum inde accepi, quem Indi
Leucoma

Leucoma nuncupant: similis est nostrati castanea cum colore tum magnitudine, tum etiam sessili illa et albicante parte quam castanea obtinet: pregnans esse videtur, sed quoniam binos duntaxat accepi, confringere nolui, cum alterum seuerim & non prodierit, alterum in aliud sationis tempus seruem. Arbor in qua prouenit vasta est magnitudinis, materiaeque firma & robusta, folia Arbuti obtinet. Fructum edulem gratiq. saporis esse aiunt, & alui profluvia sistere quoniam adstringit: temperatum asserunt.

DE SAPONARIIS SPHÆRVLIS.

CAPSULA mihi missa fuit subere contexta, plena Saponarij
spherulis admodum rotundis & nigris atque splendenti-
bus, sic ut ex ebeneo confecta viderentur. Eae verò consta-
bant ex fructu in pumila arbore nascente magis incurua
quàm recta veluti Ruscus, cuius folia filici sunt similia.
Ferunt ij frutices rotundum fructum nucis magnitudi-
ne lenta quadam pulpa tectum, qua sublata relinquitur
sphaera quaedam maximè rotunda, coloris nigri, adeo du-
ra, ut nisi malleo aut alia quapiam re solida et dura con-
fringi queat.

globali.

SAPONIS vicem præbent hi fructus, quoniam si
binis aut tribus cum calida aqua vestes eluantur, multo
nitidiores redduntur quàm si saponis librari pondere elo-
ta forent: plurimam etenim spumam excitant, eosdemque
effectus præbent quos sapo, paulatim liquecentes donec
sola sphaerula supersint, quæ nucleus sunt huius fructus:
perforantur deinde hæ sphaerula, fiuntque ex iis preca-
riae coronæ adeo elegantes ut ex ebeneo confectas dicas, tum
diutini usus, quoniam difficulter confringuntur. Est
verò is fructus adeo amarus, ut nulla quadrupes aut
avis eum degustent.

Aliquot ex iis terra credidi, quæ enata sunt, foliâ que gestant admodum elegantia, & viridia, fructum suo tempore prolaturas existimo, parvula enim adhuc sunt planta.

* **D E S C R I B I T** hunc fructum Quiædus Indicæ historiæ lib. 9. Sunt, inquit, in his insulis [Hispaniola videlicet] & continenti quædam arbores, quæ à precariis sphaerulis & à saponi cognomen acceperunt, quarum folia filicis folia nonnihil referunt, licet minora sint. Celsæ sunt & formosæ, fructum ferentes avellanæ aut cerasij magnitudine, corolla insignitum, minimè edulem, qui sole exsiccatus subflavum colorem retinet, is officulum intus continet globulo bombardario æqualem, rotundum, nigrum; at si solis radiis opponatur, subrufum, quod semen exiguum & amarum habet. Ex his officulis perforatis fiunt precatoriæ corollæ, non inelegantiores quàm si ex ebena confectæ essent, imò iis præstant, cum quòd leniores sint, tum non adeo fragiles. Fructu integro cum aqua calida panni expurgantur perinde atque saponi: at si quis frequentius eo utatur, pannos urit & corrumpit: semel duntaxat necessitatis causa eluisse sufficiat. pulpa officulum ambiens ea est quæ saponis vicem præbet.

DE GRANADILLA.

Granadilla.

A L L A T V S mihi ex continenti herba fructus est, quæ in Peruanis montibus ubi sponte nascitur Granadilla appellatur, quod nomen illi imposuerunt Hispani ob similitudinem quam cum nostris malis granatis habet, nam eiusdem fere est amplitudinis, atque etiam coloris, quando maturus est, nisi quòd corona careat. nunc in siccato, si agitetur, sonitum edit semen intus occlusum, quod pyri semini simile est, aliquanto maius, tuberculis quibusdam eleganter elaboratum, et aspectu incundum: pulpa candida est & saporis expers.

elus historia

P L A N T A hunc fructum ferens Hedera similis est, eodemque modo repit & scandit quocunq. loco ponatur. Elegans est cum fructu onusta conspicitur, propter eius amplitudi-

amplitudinem, florem habet albæ rosæ persimilem, in cuius foliis aliqua veluti passionis Christi figura delineata conspiciuntur, quas magna diligentia istic pictas existimes, eam ob causam elegantissimus est flos: fructus ipse sunt granatula iam dicta, quæ matura acidulo liquore abundant, & semine plena sunt: aperiuntur ut ova, & liquor ille cum magna voluptate sorbetur cum ab Indis tum ab Hispanis: nec etiam si multos sorbeas ullam ventriculi grauedinem sentis, sed potius aluum emolliri.

Herba rara est, quæ duntaxat vno in loco inuenitur. Fructus temperatus esse videtur, & aliquantulum humidus.

DE GINGIBERE.

DOMINVS Franciscus de Mendoza Pro-regis Antonij de Mendoza filius in noua Hispania caryophyllos, piper, gingiber, aliæque aromata ex orientali India delata conseruit: sed ipso è viuis sublato, intermissa est ea negociatio: solum gingiber remansit, quoniam feliciter enatum est: inde fit vt ex noua Hispania & aliis occidentalis India locis, viride & siccatum vti ex orientali India deferatur.

EST Gingiber planta foliis Iridis at paulo angustioribus similiterque virentibus prædita: radices, vti notum est, aliæ aliis maiores, quæ virentes aut recentes nulla vrente facultate pollent, ideoque in frustra concisæ acetariis iniiciuntur, vt iis saporem & odorem concilient: seritur semine aut tenuiore radice, nam utroque modo facile augetur: cum ad iustam magnitudinem excreuit, eximitur, et in umbra siccatur, ubi nullam humiditatem adquirat quæ eam corrumpere queat, propterea luto oblinitur.

Gingiberis
historia.

Adfertur condita, tametsi & hic probè condire norint sic-

runt siccam, quæ tamen prius iuxta locum iuncis & scirpis consitum sepulta fuerit (quoniam ea ratione tenerescit) aut calida aqua sæpius lota & macerata sit donec mollescat: addito enim deinde saccharo conditur quemadmodum viridis.

Gingiberis
facultates.

MAGNA facultate aromatica & insigni acrimonia prædita est hæc radix, admodum calefacit, ventriculo confert, eiusque dolores è frigida causa aut flatibus obortos tollit, eosdem effectus cum pipere præbet: saporem cibis quibus inspergitur conciliat: multis medicamentis adiucitur, ut ea corrigat & eorum malitiam leniat, propterea Turbith & agarico admiscetur; illis etenim vehiculi loco est, ut facilius suas facultates exerant: concoctionem iuuat, ventriculum roborat & naturalem calorem auget: languentem ciborum appetentiam è frigida causa natam excitat, ad quem effectum maxime confert condita mane sumpta: colorem faciei præterea commendat, eademq. omnia præstat quæ piper, & fere similis est temperamenti.

DE INDICO RHABARBARO.

Rhabarbarum
Peruanum.

E Continenti, radicis, quam istic Rhabarbarum vocant, fragmentum mihi allatum est, quod certè omnes eas notas habet, quas orientale Rhabarbarum obtinet.

Rotundum est, & cortice fusco præditum, interius rubet, & cum frangitur, candorem quendam permixtum ostendit, croci modo tingit, & amarum est: scire cuperem qualia folia obtineat, ut observare possim an similia sint eis quæ habet ea planta quam multi in Hispania hoc nomine seuerunt, Rumicis folia obtinentem, cuius genus illam esse existimo, quoniam secundus rumex rubentem habet radicem.

Folia eius Rhabarbari, quod Rumicis genus existimo,
diu

diu cocta vehementius purgant quam radix, atque asserit Dioscorides omnia rumicis genera aluum insigniter emollire.

EST porro Rhabarbarum præclarum medicamentum & summa commendatione dignum: maxime etiam illud extulerunt quotquot illius historiam prodiderunt (solutivum intelligo, quo purgare solemus, nam aliud Græcis cognitum fuit) adeo inquam nobile medicamentum est, ut cum omni securitate, omni tempore, & omni etati exhiberi possit: bilem præsertim & pituitam purgat, iecur roborat, eiusque veluti anima est, obstructio- nibus liberat, icterum solvit, sanguinem expurgat, si- mulque nobiliores corporis partes roborat: itaque securè in cordis morbis exhibetur: aliquot eius fibræ mane sum- ptæ, diuturnos & difficiles hepatis, splenis, internarum- que partium morbos curant, hydropicos iuuant & ca- checticos, bonumque colorem conciliant.

Rhabarbari
legitimi
laus.

Calidum & siccum est in secundo gradu, & terrestri- bus quibusdam partibus præditum, quæ illi adstrictio- nem & robur conciliant.

DE CARLO SANCTO.

SECUNDO libro de facultatibus radicis cuiusdam è noua Hispania delata, quam Carlo sancto vocabant, egimus: eandem nunc magna veneratione, & æstimatio- ne proxima nauium que huc appulerunt classe attule- runt, atque Indicam radicem nuncuparunt: tantas ve- rò eius facultates, tum experientia comprobatas habent, tum obseruarunt præter eas quas ante descripsimus, ut plures de Roremarino celebrari non soleant.

Carlo san-
cto.

Indica radix.

EA in puluerem trita & puerperis, quæ obstetricum negligentia animi deliquium patiuntur, propinata, plu- rimum prodest sudorem pronocando, ut liberentur. Idem

eius faculta-
tates.

pulvis ex vino aut florum malorum aureorum stillatitio liquore datus, mulieribus quæ partus difficultatibus laborant magnam utilitatem adfert.

Monachus quidam ventriculi debilitate laborabat cum ex frigidorum humorum abundantia, tum imbecillo calore naturali, sic ut nec cibum concoqueret, sed is corrumpere, & in magnos flatus converteretur: has radices cum ex sua opinione in aqua decoxisset, carçæ parillæ modo, decoctum multis diebus continuus in prandio & cena hausit, quod illi adeo feliciter cessit, ut & ventriculus roboraretur & concalesceret, eademque opera cibos postea probe concoqueret, acidis nidoribus liberaretur, & flatus consumerentur. Aliud præterea consequutus est non speratum auxilium: nam hernia (qua per multos annos laborabat, sic ut braccis & ligationibus quasi semper uti cogeret, & certis duntaxat quibusdam longis intervallis eas deponeret) liberatum se sensit, cum bimestri huius radices decocto usus fuisset, nec braccas amplius adposuit, sed sine illis incessit.

Vtile est huius rad. cis decoctum ad os colluendum: nam gingivas roborat, dentes à corruptione conservat, atque, si iam corrumpi incipiunt, ne latius malum serpat, impedit.

Gingivarum
laborantium
remedium.

SED aduersus hoc malum habeo remedium multis iam annis à me expertum, nempe ut perpetuo aceti scillitici, & aquæ è rosarum calycibus stillatitiæ æquis partibus os colluatur: nam certissimum est, dentes eo medicamento subinde collutos à putredine liberari, & si etiam adsit, ne latius serpat, prohiberi.

DE CARDVIS.

VT huius planta miram formam conspicerem ad me perlata est.

Est verò

Est verò Carduus quidam * cerei funalis magnitudine octo angulis constans, & cerei modo striatus. Carduus
Peruanus.

FACULTATEM habet vulnera curandi, quoniam recens tritus, & vulneribus impositus ea curat, nullo adhibito alio medicamento: qua profecto ratione mihi perutilis fuit, cum me ex eius spinis una pupugisset, quas validas & acus modo pungentes habet.

Planta videtur peregrina.

* **H V I V S** Cardui iconem Pena & Lobelius in doctissimis Auerfariis exhibuerunt: eum noster Morganus etiamnum apud se seruat, atque superiore æstate apud ipsum vidi, octogonum, caniculatum, rigentibus & firmissimis acutissimisque spinis per certa intervalla præditum.

DE HERBA SOLIS

INSIGNIS est hæc planta, & licet iam mihi sit missum illius semen; aliquot tamen anni sunt, quod herbam apud nos aluerimus.

PLANTA est extreme magnitudinis, nam duabus lanceis altiore eam vidi: nec minus admiratione dignus est eius flos, quandoquidem magnitudine & elegantia reliquos quos unquam viderim flores superat: nam lancea amplior est, variisque in medio coloribus est insignitus: perticis opus habet quæ eam sustineant dum crescit, alioqui caduca est: eius semen melopeponum semina refert, pauloque maius est: perpetuò ad Solem sese obuertit hic flos, eamque ob causam ab ipso nomen adquisiuit: multi tamen alij flores atque plantæ Soli se etiam obuertunt. Herba seu
Flos Solis.

Hortos exornare mihi videtur.

* **I A M** multis annis per uniuersam fere Europam vulgaris notitiæ est hic flos, qui duorum generum esse videtur: nam unius planta multis interdum ramis prædita est, totidemque flores producit, alia singulari caule constat, & unicum fert florem.

DE FLORE SANGVINEO.

Flos sanguineus.

SEMEN ex Peru delatum terræ commisi, ut eius elegantiam potius conspicerem, quàm quòd vlla medica facultate præditus sit.

eius historia.

IPSA planta duos circiter palmos assurgit, ramis rectis, quos ambiunt rotunda & tenuia folia admodum virentia: flores in summis ramis nascuntur aureo admodum colore fulgentes, quinque foliis constantes, in quorum singulis sanguinea & maxime rutilans macula impressa est, oblongo cucullo extremos flores occupante & longè prominente. Elegans est flos, ad pensiles hortos exornandos aptissimus: nam & semine & surculis facillime nascitur. Gustatus eodem sapore & odore quo nasturtium esse deprehenditur: insigniter calidus est.

DE PAYCO.

Payco.

SED & herba quedam ex Peru missa est istic payco nuncupata, cuius folia plantaginis foliis cum forma, tum colore sunt similima, quæ siccata, admodum tenuia sunt, & gustata valde acria calidæque deprehenduntur.

eius facultates.

EIVS pulvis ex vino sumtus, nephriticum dolorem è flatibus aut frigida causa provenientes tollit: ipsa verò planta cocta, & emplastri in modum dolenti loco imposita, eundem effectum præbet: quod certissimum esse ipsa experientia didici.

DE HERBA AD RENVUM MORBOS UTILI.

Herba renibus utilis.

ALIA item missa est admodum utilis ad renum affectus è calida causa natos, illito parti dolenti eius succo cum rosaceo unguento mixto, et foliis ipsius planta superimpositis: in erysipelate & inflammationibus succus impositus valde confert: nam inflammationem tollit, & dolorem mitigat.

SVNT verò ea folia quasi lactuce primùm enata & tenerioris, similique virore prædita, quæ gustata insipida deprehenduntur, sic ut herba perfrigida videatur.

DE LACTUCA SILVESTRI PVMILA.

ALIAM præterea herbam attulerunt, Lactucam siluestrem vocatam: cuius folia Lactuce foliis sunt similia ex atro virentia.

Lactucula
sil.

DENTIVM dolorem tollit foliorum decoctum, & diutius in ore, qua parte dentes dolent, retentum. Idem præstat foliorum succus dentium canis instillatus, herba trita superimposita. Sapore admodum amaro est: calidiorum existimo quàm in primo gradu.

DE HERBA AD RVP TVRAS VTILI.

PAVLVLM cuiusdam plantæ mihi missum fuit, cuius formam, quòd ob siccitatem omnino confracta & comminuta esset, observare non potui.

HANC scribunt miram habere facultatem in rupturis cum puerorum tum adultorum, & rem ita se habere asserunt. Ea utitur Indus quidam recenti contusa & rupture imposita, adhibito deinde miro quodam ligatura genere, quoniam etiam sine braccis non minus firmiter ligati incedunt, quàm si braccati essent, ut mihi retulit quidam qui simili morbo liberatus erat eius plantæ & ligaturæ usu. Talem ligaturam (si adeò firma sit ut ille referebat) solam sufficere posse existimo, nulla herba aliæ re imposita: quoniam hic quendam Cordubensem conspexi, qui omnes herniosos sola ligatura curabat nullis adhibitis braccis: quod verissimum est, & hic adhuc vivunt qui ab eo curati fuere.

Herba hernias & ramicas curans.

DE VERBENA.

SCRIPSIT mihi nobilis ille vir ex Peru secundum

Verbena Peruana.

flumina è montibus eorum regnorum delabentia plurimam verbenam crescere, illi quæ in Hispania nascitur similem, perpetuò virentem, qua Indi in multis morbis curandis utuntur, præsertim aduersus omnis generis venena, & in his qui in cibis toxicum aut simile aliquid hauserunt.

NOBILIS quedam matrona ex Peru rediens mihi asseruit se multis annis egram fuisse, cùmque plurimorum medicorum opera vsa fuisset, Indum tandem quendam accessisse, qui in plantarum scientia celebris habebatur, qui quæ inter Indos medicum agebat, verbene succum depuratum illi propinasse, à cuius usu post paucos dies lumbricum eiecisset (colubrum ipsa nuncupabat) hirsutum, pede longiorem, crassum, cauda bifida, deinde omnino conualuisset. Ipsam porro Nobili cuidam viro in Peru, qui continuè agrotabat, singulis diebus manè eundem succum saccharo permistum sumeret, persuasisse (ita enim ipsa hauserat ob amarorem) illum deinde plurimos lumbricos reiecisse longos, tenues, atque inter ceteros, unum albi * cinguli instar longissimum, & tum demum integram valetudinem recepisse. Id postea consilium plurimis aliis qui malè affecti erant, & lumbricos habere suspicio erat, dedit, qui omnes sumto Verbene succo, multas ventris tineas eiecerunt, & sanati sunt. Illud remedium adeò certum affirmabat, ut unum è suis famulis ostenderet, qui ob morbi grauitatem philtum aut medicata pocula hausisse diceretur, quiq. epoto verbene succo, vomitu multa variis coloribus distincta ex ventriculo reiecisset, quæ medicata pharmaca esse asserbant, deinde conualuisse.

QUOD verò ad incantationes & medicata pocula attinet, quod ego vidi hic subiiciam.

Ioannis de Quintana dueñas primarij ciuis famulus vomitu

vomitu reiecit me presente magnum tenuium & spadicorum capillorum * glomum, adseruabatque in papyro inuolutos plures alios quos binis horis ante euomuerat: quibus reiectis nulla amplius molestia torquebatur: prater eam quam vehemens vomitus induxerat.

Ioannes Langius Medicus Germanus vir doctissimus refert mulierem se vidisse plurimum de ventriculi dolore conquerentem, reiectis multis vitri & murrhinorum vasorum fragmentis atque piscium spinis, sanitatem esse adsequutam.

Aliud simile exemplum refert Beniuenius libro de Morbis mirandis. Sed quod maiorem mihi admirationem parit, est: Agricolam, grauissimis ventris doloribus afflictum, cum nullis medicamentis mitigari dolor posset, sibi cultro guttur præcidisse: eius deinde cadauer cum secuissent & aperuissent, inuentam in ventre fuisse magnam similiam capillorum, quales superiorem vomitu reiecis- se dixi, quantitatem, & ferrea fragmenta.

HAS ego res dæmonis præstigiis tribuo: nam ad naturalium classem referri minime possunt.

* SIMILE quoddam nec minus mirum exemplum mihi ante paucos dies retulit Franciscus Zinnig Ser^{mi} Principis Matthiæ Archiducis Austriae &c. pharmacopœus cum in sua arte peritissimus tum diligentissimus.

Lucas Farel eiusdem Principis coquus, qui primum apud D. Mariam Hungariæ reginam, deinde apud Margaretam Parmensem ducem in simili ministerio fuerat, singulis interdum annis, nonnunquam semestribus vel trimestribus intervallis, per annum eiicit tenuem quandam lentamque materiam, angusti cinguli instar oblongam, candidam & crispam, non eam quidem continuam & integram, sed quam per fragmenta sex, duodecim, atque etiam quindecim vlnas longa eximere cogitur: solet vero ante ea symptomata, plerunque grauem in pectore sub dextra mamilla dolorem perpeti, quem vt leuet, aggregatiuis catapotuis corpus purgat, eamque, quam dixi, materiam ex-

cernit, tum demum morbo liberatur. Is vero, quoniam plerumque tanta capitis grauedine afficitur, ut domo egredi aut quoquam prodire nequeat, ex quorundam consilio verbenæ radicem collo appensam gestat.

SIMILE etiam exemplum ante multos annos accidere meminimus Iureconsulto N. Vlierden celebri apud Antuerpianos causarum patrono, qui certis anni temporibus materiam in multos veluti muliebrium capillorum glomos congestam per aluum excernere solebat, qua reiecta melius habebat: nam alioqui macilentus pallensque semper cum esset, aduersa valetudine ante ista symptomata plerumque corripiebatur.

DE NASTURTIO.

Nasturtium
Peruanum.

HERBAM habeo ex Peru delatam Nasturtium nuncupatam: exigua est, foliolaque habet rotunda Lenticulae foliis paulo maiora.

HUIUS trita succus recentibus vulneribus instillatus, ipsaque herba trita superimposita, ea curat & ad cicatricem perducit, non minus quam Tabacum.

Degustata Nasturtium sapit: admodum calida esse videtur.

* HUIUS stirpis legitimam iconem pete ex nostri Lobelij commentariis. Ipsam siccam ante aliquot annos mihi communicauit Ampliss. vir Dn. Augerius Busbequius Ser^m Reginae Elizabethae Caroli IX. Gallorum Regis viduae aulae Praefectus, ex Hispaniis delatam: flos est aureus, Persicariae siliquosae, quam vulgus Noli me tangere appellat, flori persimilis, sed longiore calcari praeditus: folia asarinis minora, non minus tamen orbiculata. Semen à Ioanne de Hollebeque Francisci fratris Hispaniae Regis hortulano aliquando mihi communicatum memini, quod diligenter terrae commissum non est enatum.

DE HERBA MORTEM AUT VITAM
IN MORBIS PRÆNUNTIANTE.

Herba mortem in morbis prænu-
cians.

ANNO 1562. Comite de Nieua in Peru comorante, in eius familia mulier quadam illi inserviens maritum
habuit

habuit graui morbo decumbentē; cuius causa cū ipsam admodum tristem Indus quidam primarius conspiceret, interrogauit an scire cuperet, vtrum ex eo morbo periturus esset an superstes futurus maritus, herbae ramum se illi missurum, quem in mariti sinistra manu poneret, eamque deinde diutius comprimeret: nam si superstes futurus esset, quamdiu eam herbam manu teneret, alacrem & letum, sin moriturus, maestum & anxium fore. Missum ab Indo ramum marito in manum dat, comprimerēque iubet: sed ilico tanta maestitia & anxietas ipsum oppressit, vt illa, metuens ne subito extingueretur, ramum ex manu tolleret & abiiceret: is deinde paucos post dies extinctus est.

CVPIENTI mihi an ista vera essent perscrutari, nobilis quidam qui multis annis in Peru vixerat, certum esse affirmabat, & vsitatum esse apud Indos in egritudinibus id facere, quod sanē magnam mihi admirationem attulit.

DE COCA.

CVM tam multis annis celebrem illam apud Indos Coca plantam, quam Coca nuncupant, & tanta cura & diligentia serunt atque colunt, quoniam omnes eam in quotidianos suos vsus & oblectationes conuertunt, videre cuperem, ad me perlata est.

EST verò ea vlna magnitudine, foliis Myrti paulo maioribus (quae veluti aliud folium simili forma in meditullio delineatum habent) mollibus, dilutius virentibus: fructu racematim coherente, vti Myrti fructus rubente quando maturescit, eiusdemq. magnitudinis, quando verò plenam maturitatem adeptus est, nigricante: tum verò herba est messis, quae collecta in canistris aliisque rebus

rebus ad exsiccandum reponitur ut melius conseruari & in alias partes transferri queat: nam è montibus in alios montes defertur mercimonij gratia, proque aliis mercibus commutatur, vestibus, gregibus, sale, & aliis rebus, quia illis pro pecunia est. Reconditur semen in mastiche, atque inde exemptum alibi seritur in terra bene culta, per suos ordines & series, uti apud nos faba aut pisa.

Cocæ usus.

VULGARIS est eius usus inter Indos ad multas res, tum ad eas quæ ad iter necessariae sunt, tum quæ ad voluptatem in suis edibus seruiunt, hoc modo. Conchyliam aut ostreorum conchas urunt, & calcis modo comminunt: folia deinde Cocæ dentibus atterunt & subinde puluerem illum conchyliorum vstorum admiscent, & simul quasi fermentant, ut tamen minor sit calcis quam foliorum quantitas: ex hac massa trochiscos seu orbiculos conficiunt, & siccandos exponunt. Quando iis uti volunt, unum orbiculum in ore sumunt, eumque exugunt, subinde in ore nunc hac nunc illac versantes, et quamdiu possunt retinentes: uno absorto alium sumunt, deinde tertium, sic pergentes toto tempore quo iis in longis itineribus conficiendis opus habent, praesertim si per loca fiant, ubi nulla aut cibi aut aquæ copia est, quoniam horum orbiculorum sorbitione, famem, sitimque sibi leuari, & vires sustentari asserunt.

Si duntaxat voluptatis gratia uti volunt, solam Cocam mandunt, eamque in ore versant, donec omnis facultas absorpta sit, deinde aliam sumunt. At si inebriari, aut aliquantulum extra se rapi, & veluti mente alienari, Cocæ Tabaci folia admiscent, atque simul mandunt & sorbent: ea ratione extra se feruntur veluti homines ebrj, magnam voluptatem inde capientes. Et profecto res admiratione non caret, cõspicere quàm isti Indi oblectentur

oblectentur mente & sensu quasi privari, quandoquidem eius rei gratia Cocam cum Tabaco sumant, aut solum Tabacum, ut in secundo huius Historiæ libro de Tabaco diximus.

* I P S A M Cocæ historiam aliàs ex Petri Cieçæ commentariis De rebus Peruanis retulimus in nostris ad caput de Betre Historiæ Aromatum lib. 1. Annotationibus.

Sed & Benzo lib. 3. cap. 20. Cocæ in hanc sententiam meminit. Peregrè profecturi [de Peruanis loquitur] rubro quodam bitumine faciem oblinunt, herbamque ore clausam (Cocam ipsi appellant) velut panchrestum quoddam pharmacum circumferunt. Quippe eius præsidio freti, integrum diem, nullius nec cibi nec potus egentes iter faciunt. Atque hoc quidem herbæ genus, earum rerum, quibus mercaturam exercent, præcipuum est.

DE CAÇAVI.

E A D E M ratione, negotio amicis dato ut ex S. Dominici vrbe illius herbæ ex qua caçavi fit, folia ad me perferrent, ea accepi.

Caçavi autem panis est, quo Indi tot seculis vitam sustentarunt, & hodie etiam vescuntur nostri Hispani. Fit verò ex herba ab Indis Yuca nuncupata, quinq. aut sex palmos alta, foliis latis & manus humane modo expansis atque in septem aut octo lacinias diuisis, perpetuò virentibus. Seritur terra probè culta & in sulcos ducta, fragmentis radicis: fructus [radicem intelligit] crassus est, glomeruli sili, aut magnorum naporum modo, cortice exteriori fusco, parte verò interiori admodum candida; eo dum uti volunt corticem adimunt, & panem faciunt hac ratione.

Repurgatum suo cortice, instrumentis quibusdam (iis quibus muliercula linum pectunt similibus) quibus sunt dentes acuti & firmi, in frustula secant et comminuunt, quod

Caçavi.

Yucz historia.

Caçavi conficiendi ratio.

quod comminutum est, in manticam ex palmae foliis contextam iniiciunt, & pondera quaedam veluti grandes lapides superimponunt, ut suo pondere succum ex fructu exprimant, quo probe expresso fructus crassior materies amygdalis tritis & expressis similis restat: quae patinae iniecta lento igne coquitur, & densatur, subinde illam voluendo uti ova frixa solent: ea bene densata, placenta fit, nummi hispanici octo regales aestimati crassitie, quam Soli siccandam exponunt. haec placenta illis panis vicem praebent, multum nutriunt, possuntque multo tempore incorrupta conservari: nam nauibus quae inde huc in Hispaniam appellantur imponuntur panis biscocti vice pro alimento: verum fauces exasperat eius caçauis usus, nisi aqua, aut in sculo maceretur, aut aliis cibis commisceatur, ea etenim ratione edi potest: at qui siccum comedere vellet, altera manu vasculum aqua plenum perpetuo tenere necesse esset, alioqui minime deglutire posset.

Yuccae succus
Ieralis, &
salubris.

SED mira est expressi succi iam memorati natura: nam si homo aut animal eum bibat, aut degustet, illico moritur, tamquam praesentissimum aliquod venenum hausisset: at si hic succus primum ferueat, & ad medias decoquatur, deinde refrigerari sinatur, aceti usum praebet non minus praestantis quam si ex vino confectum foret; si vero coquatur donec crassitiem adquirat, dulcescit & pro melle est: vide quanti in rebus momenti sit coctio, quandoquidem praesens venenum in alimentum & potum salutaria conuertit.

Yuca Peruanam
na minime
noxia.

NEC minore admiratione dignum est, omnem Yucam in continenti nascentem, tametsi ei quae ad S. Dominicum nascitur, ex qua Caçauis fit, similem, salutare esse, eiusque fructum [radicem] edulem esse, & succum inde manantem potabilem esse, nullamque noxam adferre: eam autem quae ad S. Dominicum provenit (quacumque tan-

que tandem ratione edatur) eiusque succum non coctum perimere. Locorum verò naturam tanti momenti esse, ut quod salubre alimentum in continenti præbet, id in omnibus insulis præsens sit venenum. Quemadmodum Columella de Persico scribit, perniciosum venenum in Perside fuisse. at ubi in Italiam translatum fuit, noxium illum succum deposuisse, & suavem salutarèmq; præbuisse.

VT CYNQVE sit, cum India Mayzo abundant, id- Mayzura
que istic in omnibus provinciis sit maxime vulgare, Caçauï vesci nollem, quandoquidem mayzum non minus nostro frumento alat, nec vlla noxia facultate sit præditum, sed sanum sit & salubre ventriculo. fit ex eo panis quemadmodum ex caçauï, nam molitur & in farinam reducitur, atque adiecta aqua in massam cogitur, ex qua globulos confectos elixant: sed recentes edi debent, quoniam resiccati asperi sunt, difficultèrque deglutiuntur, & dentes offendunt.

BATATAS in illis regionibus admodum communes Batataz.
cibum multi alimenti esse existimo, mediàq; esse veluti substantia inter carnes & fructus: flatulenta tamen sunt, sed assate flatus deponunt, præsertim si cum generoso aliquo vino edentur: ex iis etiam fiunt & conseruæ non minus grate, quàm cydoniorum carnes, & morselli, & placentula, & alia edulia gratissimi saporis: fundamentum sunt ad omnis generis conseruas conficiendas, & edulia.

Nunc adeo frequentes sunt in Hispaniis, ut singulis Batataz in Hispaniis frequentes.
annis è Velez-Malaga decem aut duodecim longa naues quas Caranellas appellant, iis onustæ Hispalim inuehantur. Seruntur verò aut minores integra, aut maiores in frustra cõcise, solo bene culto & in suos sulcos ducto, feliciterq; nascuntur: nam intra octauum mensem in eam crassitiè excrescunt, ut edi possint et in alios vsus parari.

Tempera-

Temperata sunt, & cocta vel assa ventrem emolliunt: at cruda esui non sunt apta, quoniam admodum flatulenta sunt, difficilisque digestionis.

* *MULTA* de *Cazabi*, ipsaque *Yuca* planta & *Mayzo* atq. *Batatis* *Ouiedus* in epitome & *Indicæ* historiae lib. 7. lectu digna adfert.

YUCA. *SED* & *Gomara* *Historiæ* generalis cap. 71. vbi *prouinciæ* *S. Marthæ* dotes describit, similia propemodum de *YUCA* cum nostro *Auctore* refert.

YUCA, inquit, quæ in *Cuba*, *Hayti* & reliquis insulis nascitur, perniciosa est si cruda edatur: in hac verò *prouincia* salubris est. Ea cruda, assa, elixaque vescuntur, & quocumque tandem modo parata grati est saporis. Radice seritur, non semine: digeruntur certa serie terræ tumuli, deinde ipsius stirpis caules, qui solidi crassi, nodosi, cinerei que coloris sunt, palmitum modo præciduntur, & singuli in singulis tumulis ita reconduntur, vt dimidia pars supra terram extet: vbi comprehenderunt, cubitali altitudine excrescunt, folia habent viridia, canabinis similia: quatenus verò terra latent, in radices gallicianis napis similes conuertuntur. Operosa est eius satio & cultura, attamen certa, quandoquidem fructus in radice consistit. Annuo spatio maturitatem consequitur: præstantior tamen redditur si bien-
nio sub terra lateat.

DE TUBVLIS AD ASTHMA UTILIBVS.

TUBULI *asthmatici.* *ADVEHVNTVR* è *noua Hispania* tubuli quidam *cannarum*, *interiore* & *exteriore* parte quodam gummi illiti, quod meo iudicio *Tabaci* succo infectum est, & caput tentat: eo ni fallor *cannam* inungunt, utq. tenax est, firmiter inhaeret, colorisque nigri est, induratum autem non est tenax: incenditur tubulus ea parte qua bitumen est, altera verò in ore sumitur, fumisque excipitur, qui omnem pituitatem et purulentos humores è pectore educit: eo verò utuntur cum *asthmate* se premi & veluti suffocari sentiunt.

Primatem quendam qui sepius aſthmate laborabat eius uſu plurimum utilitatis conſequutum obſeruauit: ſimile commodum ante ex Tabaci fumo percipere ſolebat: propterea aio Tabaci ſuccum admixtum eſſe oportere: tutum autem utriuſque eſſe uſum ipſa experientia in multis docet.

Nonnulli aegri & aſthmate vexati ex India redeuntes obſeruauit Tabaci folia uiridia mandentes, et ſuccum inde promanantem ſorbentes ad purulētas materias expellendas, qui licet inebriarentur, plurimam tamen utilitatem ſenſiſſe apparebat cum ad pus, tum ad pituitam peſtori inhaerentem propellendam.

Mirum eſt quā inſignes & varia Tabaci facultates ſingulis adhuc diebus deteguntur: nam præter eas quas ſecundo libro deſcripſi, tantundem adhuc proferre poſſem, quas poſtea & referentibus aliis intellexi, & ipſe obſeruauit.

Tabaco.

DE LIQVORE AMBIA.

MISSVS eſt mihi in craſſo harundinis tubulo liquor quidam è fonte emanans non procul à litore maris, mellis modo flavus & liquidus, & odore Tacamachæ.

Ambia li.
quor.

Aiunt, & literis ad me ſcriptis ſignificant inſignium eſſe facultatum, inueteratis præſertim in morbis & à frigida cauſa prouenientibus: omnium corporis partium dolores à frigore aut flatibus ortos lenit, & perfrictiones tollit: quoſcunque tumores reſoluit, eoſdemque obtinet effectus quos Caraña aut Tacamahaca, illarūque vicem in ea regione præbet. Manibus non niſi mandentibus tractari poteſt, & ubicunque reponitur, adeo tenaciter hæret, ut auferri nequeat, niſi temporis ſucceſſu abſumatur.

eius facultates.

Exigua admodum quantitate & duntaxat pro ſpe-

*cimine mihi missus est, quoniam istic magna est aestimatio-
tionis, & pro re magni pretij adfertur.*

*Calidus tertio gradu videtur, manifesti lentoris
particeps.*

DE BALSAMO DE TOLU.

*NUNC recens aduehitur ex Continentis quadam
provincia inter Carthaginem & Nomen Dei sita, Tolu
ab Indis appellata, Balsami quidam liquor, maxima-
rum virium, praestantissimumque quod haecenus ex iis
regionibus allatum sit, medicamentum.*

*ARBORES è quibus colligitur pumilis Pinis sunt
similes, multos ramos quaquaersum spargentes, folia-
que Ceratiae similia obtinentes perpetuo virentia: prae-
feruntur domesticae & in cultis nata.*

*Colligunt verò hunc liquorem Indi vulnerato & in-
ciso arborum cortice qui tenuis & tenellus est, suppositis-
que, & arbori adnexis veluti quibusdam cochlearibus è
cera nigra in illis regionibus nata confectis, quae ema-
nantem è vulneribus liquorem excipiant, quem deinde
in alia vascula ad eam rem parata effundunt: id verò
feruentissimo sole fieri necesse est, ut liquor facilius ema-
net, nam noctu ob frigiditatē nihil effluit: erumpit etiam
interdum ex ipsis arboris nodis & alis nonnihil liquo-
ris, qui cum exiguus sit, & in solum decidat, perit.*

*PORRO apes quae ceram istam conficiunt, nigrae
sunt, eamque in terrae hiatibus & cavernis subterraneis
elaborant. Plurimam autem huiusmodi ceram in Hi-
spaniam deferri vidi, qua ad paranda funalia uteban-
tur: sed ob tetrum quem eius fumus spirabat odorem ve-
titus fuit eius usus, postea tamen in medicamenta rece-
ptus. Etenim perutilia ex hac fiunt cerata ad nitigandos
dolores è quavis causa frigida provenientes: nam tumo-*

Balsamum
de Tolu.

eius historia.

extrahendi
ratio.

Apes nigram
etiam ela-
borantes.

res resoluit, & plurima alia commoda praestat.

CETERVM Balsameus hic liquor apud Indos maxime celebris est, ob insignes eius facultates, à quibus edocti deinde Hispani, cum viros eius effectus animadverterent, pro re maximi pretij inde in Hispaniam detulerunt, magno illum istic redimentes, nec abs re, quandoquidem mihi praestantius esse maioribusque facultatibus pollere videtur eo qui è noua Hispania aduehitur.

Balsami de
Tolulauis.

Colore rubro ad aureum tendente est, media inter liquidum & densum consistentia, glutinosus admodum, & ubicunque reponatur firmiter inhaerens, sapore dulci & grato, nec si sumatur nauseam mouente quemadmodum reliqua Balsama, odore excellentissimo, & limonum fragrantiam quodammodo referente, sic ut ubicunque reponatur, abscondi non possit, sed suo odore locum gratiorem reddat: etiam paucillum in uola manus attritum, suauissimum spirat odorem uti fasmini ferè.

EIVS facultates insignes sunt, quoniam incisione elicitur, quemadmodum olim Balsamum in Aegypto, ad eadem omnia ad quae illud celebrabatur, efficax.

Omnia recentia vulnera curat, consolidat, glutinatque labra, nec materiam purulentam in iis exoriri sinit: quòdque maius est, nullum cicatricis vestigium curatis vulneribus relinquit, si eorum labra probe iuncta fuerint, quapropter in faciei vulneribus singularis est, quandoquidem ea sine purulenta materia generatione curat, nec vestigium ullum relinquit. Primum autem emundandū est vulnus ab omni spurcitie, & vino elucendum, deinde eius labra probe unienda, Balsamumque subtepidum illinendum, & lineus pannus duplicatus eodem Balsamo intinctus superimponendus, atque ita colligandus, ut labra hiare nequeant: postmodum victus ratio sit tenuis, seceturq. vena si necesse sit: quarto demum

eius facultates.

die solvatur ligatura (nisi symptoma aliquod ante solvere cogat) & vulnus consolidatū inuenietur. Quod si singulis diebus vulnus curare necesse sit, lineum pannum Balsami liquori intinctum subinde adponendo glutinabitur: etenim eius facultas est prohibere, ne materia in vulnere generetur. Presertim verò utile est in vulneribus in quibus confracta sint ossa, exentis prius iis quæ separata sint fragmentis, & reliquis intactis, quoniã Balsami facultas ea expellet, vulnusque sensim consolidabit. Mira etiam virtutis est in articulorum vulneribus, & nervorum sectionibus, omnibusque puncturis, etenim ea curat, atque à contractione liberat, ne partes inutiles fiant & motu priuentur. Altè penetrantia & cuniculosa vulnera curantur huius Balsami albo vino mixti per syringam iniectio, & post ternas deinde horas eius eductione: idem fit in vulneribus punctim inflictis, semel in die mediocriter calidum iniiciendo. Utile præterea est in contusionibus, reliquisque chirurgi operam requirantibus, modo nulla insignis inflammatio adsit: ea verò conuenientibus medicamentis sublata, balsami est usus

IN morbis chirurgi operam minimè requirentibus plurimum prodest, veluti in asthmate, haustis eius aliquot ex albo vino guttis: capitis dolorem è frigida causa prognatum lenit, lineo panno eius liquori intincto, capiti circumligato: & temporibus adpositum, omnem defluxionem cohibet, in oculos præsertim, eorumque dolores lenat; calidum adm odum cerebro impositum dolorem tollit, roborat, & paralyti remedio est. Vsi sunt eo nonnulli phthiſici, manè aliquot guttas è manu lambendo, magnūque senserunt commodum, quoniam pectus egregiè expurgat. Aliquot eius guttae ex aqua vitæ calida initio rigoris in quartanis, aut tertianis diuturnis & importunis sumta, v tiles

utiles sunt, sed etiam ante frigus eodem balsamo ferventi oleo rutaceo permixto cervices inungenda. Si quis ab orificio ventriculi ad umbilicum usque inungatur, ventriculus roboratur, & dolore liberatur, languens cibi appetentia excitatur, concoctio iuuatur, flatu discutiuntur: at longè maiore efficacia istud molitur, si aequales balsami & olei nardini cõpositi vel simplicis partes misceantur, & facilius etiam illinitur.

Longa experientia apud Indos probatum est, eos qui Hydropicorum in morem tument, si hoc balsamo aquis partibus cum unguento aperitivo mixto ventrẽ illinant, lienis regionem præsertim, magnum levamen sentire: quoslibet tumores et œdemata cuiuscunque partis corporis resolvit: omnes dolores à frigida causa promanantes etiam diuturnos tollit emplastrimodo applicatum, & continuè delatum donec sponte decidat. Eosdem effectus præbet calidè adpositum, lineoque panno, qui aqua vitæ selectissima & calefacta madeat superimposito, ubi sunt flatu sine in ventre, sine in alia corporis parte, magna est etiam efficacia in nephritico dolore, si fervens cum aliis oleis ad eum morbum utilibus mixtum illinatur: contractorum nervorum dolorem lenit, & si per summos æstus illo illinantur et fricentur, eos relaxat: parotides seu scrophulas tum cæcas tum apertas curat.

ALIAS præterea multas facultates obtinet: hic mirabilis liquor, quæ me latent: sed quas intelligere potui, uniuerso orbi notas facio, ut adeo præclaro medicamento & tam insignibus viribus prædito (quibusq. longè plures & maiores tempus deteget) quilibet uti queat.

*DONATVS sum (nisi me opinio fallat) pauxillo simili Balsamo à nostro Morgano sub meum è Londino discessum anno 1581.

DE BITUMINE FOSSILI.

Bitumē col-
laicum.

IN Collao provincia Peruana, locus quidam omnino nudus est, in quo nec ulla arbor nec planta crescit, quoniam terra bituminosa est, ex qua Indi liquorem eliciunt ad plurimos morbos curandos utilem. Eum verò hac ratione eliciunt.

Bituminis
eliciendi ra-
tio.

TERRAM in cespites scindunt, eos loco Soli exposito supra perticas aut crassiores arundines disponunt, et vasa ad excipiendum liquorem apta supponunt: nam Solis ardoribus liquefcit hoc bitumen aut succus terra inclusus, deinde remanent cespites sicci & sine pingui aliquo humore, ad focum struendum apti, quoniam eo loco & arbores et struendo igni idonea desunt: sed is ignis noxius est, ob fumi densam nigredinem, & tetrum odorem quem excitat: nihilominus alterius materiae penuria, cespitibus iam dictis utuntur.

Facultates.

LIQVOR exceptus multis morbis prodest praesertim ex frigore prognatis, nam dolores mitigat & tumores frigidos discutit: curantur eo vulnera, & reliqua egritudines quibus Caraña & Tacamahaca utiles sunt.

Rufi ad nigredinem tendentis coloris est, & grauis odoris.

Bitumen pan-
nonicum.

*LIQVIDVM huiusmodi bitumen ante biennium, in ea Pannonia, quae inter Muram & Drauum, paucis supra eorum confluens miliaribus est parte, obseruavi, cum Illustris Heros Dn. Balthazar de Batthyan, haereditarius Dapiferorum Regni Vngariae praefectus, in ditione quam istic & ultra Drauum possidet, deduceret: nigrum verò id est, graui & nares è longinquo feriente odore, dulciq̃ue sapore praeditum, palustri loco lacuna quadam nascens, quo rustici duntaxat ad inungendos currum axes, calceosq̃ue & ocreas emolliendas utuntur. At non dubium est, quin ad plurimos morbos utile esse posset, si eo vti nosset, praesertim ad frigidos tumores discutendos, & ea vitia, quibus suum bitumen prodesse noster Auctor scribit.

DE LAPIDE BEZAAR PERVANO.

TAMETSI in secundo Libro de lapide Bezaar in montanis Peru inuento egerim: quoniam tamen primus illius in ea regione observator aliquot mihi misit ex optimis qui inde adferuntur; hoc tertio libro de illis etiam agere volui. Eos autem gratitudinis ergo misit, quoniam ut ipse in ea epistola quam secundo libro inseruimus ait, meus libellus (qui peculiariter de lapide Bezaar inscriptus est,) illis veluti dux fuisset & auctor, ut istum lapidem primum observarent & agnoscerent.

Lapis Bezaar
Peruanus.

APPARET eos quos mihi misit admodum esse excellentes, cum ex colore, tum ex forma & magnitudine: ex his aliquot comminui qui ex tenuibus splendidibusque laminis eodemque colore constabant, quo qui ex India Orientali aduehuntur, atque aut in puluerem aut in granulum ut illi desinebant. Verum quidem est eos qui his selectioribus notis praediti sunt quas probatissimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus quae in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viventibus educuntur, improbi sunt, nec ulla medica facultate praediti, quoniam non aluntur iis salutaribus herbis e quarum succo ruminacione illa concreto generantur lapides, uti probe mihi demonstravit primus illorum observator, qui videre cupiens qua ratione in animalibus generarentur, suis ipsemet manibus eorum animalium anatomen fecit, & mihi deinde significavit eos gigni in receptaculo quodam fasciae modo confecto & villosa carne constante duorum palmorum longitudine, & trium fere unciarum latitudine, ipsi ventriculo parte interiore adherente, alios aliis maiores, & quodam ordine dispositos uti nodos vestem anteriore parte claudentes, hoc modo:

Lapis bezaar
quis utilis.

quis improbus.

EO receptaculo aperto eximuntur lapides, quos istic

Lapidis Be-
zar orienta-
lis & perua-
ni similis ge-
neratio.

magna Naturæ providentia ad nostram salutem & nostrorum morborum remedium generari, summa admiratione non caret.

Atque, ut intelligo, qui ex orientali India adferuntur, eadem ratione inveniuntur (de legitimis loquor, quoniam tam multi adulterini aduehuntur, ut è centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodum ipsimet Indici scriptores fatetur istis multos adulterinos conflare) & eximuntur è certo caprarum genere quæ magna ex parte rufæ sunt uti nostræ: suntque etiam selectiores qui ex animalibus in Persia montanis degentibus educuntur, quam qui ex aliis capris in Malacæ planis & campestribus uiuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præstantiam & facultates obtinent, quas Persici, quoniam Malacenses capræ ad lanienam duntaxat seruantur, cum ad eò salutiferas plantas non depascantur, uti quæ in montanis degunt. Eadem planè est ratio in occidentali India: nam quæ in montanis Peru vitam agunt, selectiores et legitimos lapides & ad medicamenta utiles habent; quæ verò in campestribus pascuntur, Malacensibus similes sunt, quæ gregatim incedunt & uiuunt uti greges qui ad lanienam seruantur: ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, sed inutiles, quoniam salubres illas montanas herbas non depascuntur, quemadmodum diximus.

Si insignes istius Peruanii lapidis facultates, omnesq.

morbos quos curasse asserunt qui ex ea regione redeunt, & mihi scribit nobilis ille vir, hic enarrare vellem: magnus liber de eo scribendus foret. Quapropter ea duntaxat proferam quæ ipse sum expertus, ut iis maior fides adhibeatur, & intrepidè uti lapide queant, quandoquidem experientia constet similes facultates possidere.

NOSTER igitur lapis Bezar occidentalis insignes Lap. Bezar
Peruani fa-
cultates. facultates obtinet: præsertim in cordis ægri- tudinibus, in quibus magnam eorum qui mihi missi fuere partem insumsi felicissimo successu, sic ut multi syncope laborantes, ea sublata, à morte liberati sint: propinari autem debet in ipso paroxysmo, aut paulo antè, manè ieiuno vètriculo, ex aqua rosacea si adsit febris, si absit, ex aqua florum mali aureæ, in puluerem tritus ad pondus quatuor granorum singulis vicibus: obseruari autem in mulieribus præsentius adferre remedium, quàm viris.

In omnis generis venenis nullum præstantius noui- Venenis. mus remedium, quoniam eos qui aut venenum hauserunt, aut à virulentis insectis præmorsi fuerant, mirum in modum iuuat. Qui aquæ stagnantis potu in qua virulenta animalia versantur ilico intumescere, sumto isto lapide bis aut ter, sanatos conspexi.

In pestilentibus febribus sæpius exhibui, & sanè ea- Pestil. febrib. rum virus extinxit, cuius rei primariam in similibus morbis curam medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, nisi extinguatur virus, inutilis erit cura, quoniam illud est quod hominem iugulat. Similiter si adsint carnis cum rubore eminentiæ quas Hispani tauardete appellant, quæ plerumque huiusmodi febres comitari solent, lapis Bezar peruanus maximam vim possidet: nam in similibus morbis maiorem eorum quos accipi partem absumsi, plurimique felici & miro successu curati sunt.

Melanchol.
humorib.

Miros autem effectus præbet in melancholicis humoribus, siue uniuersum corpus, siue eius duntaxat partem uti caput occupent, atque in Arabum lepra seu Græcorum elephantiasis: item in scabie, prurigine, erysipelate, & reliquis cutis vitiis præsens adfert remedium, quoniam ad ea sananda peculiarem facultatem habet.

Quartana.

Quartana laborantibus dedi, & licet febrim non tollat, eius tamen aufert symptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus quæ in istis febribus vulgaria sunt, magnamque ex eius usu utilitatem senserunt.

In omnibus diuturnis & importunis morbis magno successu exhibere soleo, præsertim in quibus veneni suspicio est, aut flatus adsunt: nam in similibus peculiarem vim habet: hinc fit, ut plurimum conducat eius aliquot grana purgantibus medicamentis iniicere; quoniam si medicamentum simplicia quedam venenosa continet, ea corrigit; sin minus, cor roborat & faciliorem deiectionem molitur.

CONSVETVDINIS est in orientali India bis singulis annis corpus purgare præsertim apud nobiliores: atque purgato corpore singulis diebus ieiuno ventriculo quatuor lapidis Bezaaris grana ex stillatitio rosarum liquore, aut alia ad eam rem accommodata aqua sumere: eo inuentam sibi conseruari persuadent, & omnia membra roborari, atque à morbis præseruari: eius usum non nisi salutarem esse posse certum est.

Ventris tineis.

Aduersus lumbricos et vètris tineas felici successu propinatur hic lapis: eum multis exhibui, præsertim pueris & adolescentibus eo morbo affectis, & vix credibile est quantum profuerit: solum dare soleo, vel cum sequenti puluere mixtum, hac ratione.

Puluis ad lumbricos.

R. herba lumbricorum drachmas duas, seminis san-tonici drachmam unam, cornu ceruini vsti, seminis portulacæ

malace & carlina singulorum dimidiam drachmam, lapidis bezar peruani dimidiam drachmam: reducantur omnia in tenuissimum pulverem & probe misceantur.

Miras facultates obtinet iste puluis, & experimento comprobatum est multis profuisse: datur manè ieiuno ventriculo ea quantitate que medico commoda videtur, pro eius etate qui sumere debet: eo sumto, duabus horis post, alius clystere cōfecto ex lacte & saccharo elui debet.

Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte si adhuc lactant; sin minus, sine lacte: in natu maioribus epilepsia laborantibus etiam cum magna utilitate exhibetur, per se, aut aliis rebus ad eum morbum accōmodis admixtus.

Epilepsia.

Breuiter hoc lapide uti solemus in omnibus diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuere, eoque magna cum utilitate, aut saltem sine noxa.

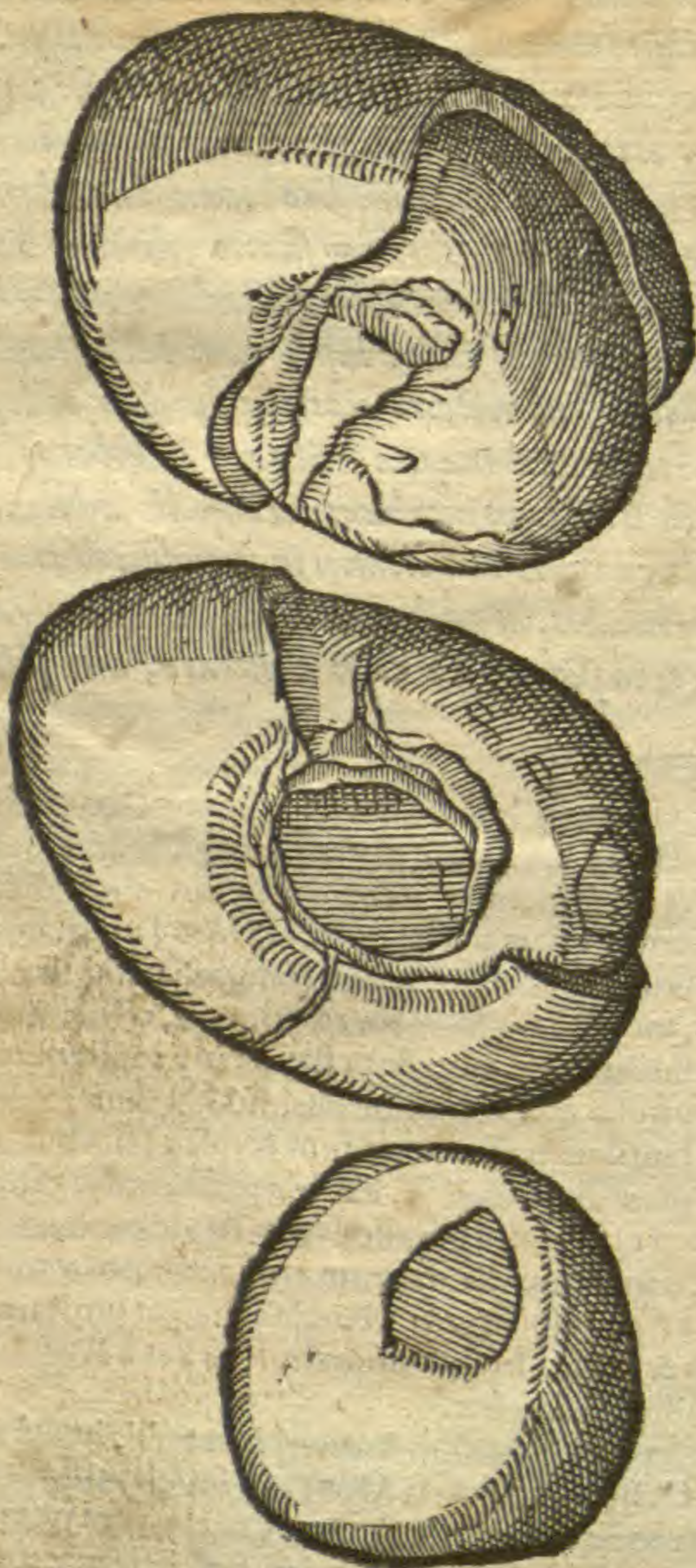
*TERNOS eiusmodi lapides habui munere Generosi Dn. FRANCISCI DRAKE, qui ferè passerini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant. Ille verò alios adseruabat, qui binas atque etiam plures drachmas penderent. Eorum autem forma nunc orbicularis, modò compressa aliquantulum, vel inæqualis, modò renis formam exprimens, color nunc nigricans, nunc subcinereus, interdum flavescens: constant que ex tunicis siue crustulis modò crassioribus, modò tenuioribus alia aliam amplectentibus, politis interdum & splendidibus, nonnunquam aliquantulum scabris, extima præsertim & reliquas complectente, ut in renum & vesicæ calculis videre licet. Sed inveniuntur etiam nonnulli quorum crusta exterior variis locis adeò altè exesa conspicitur ut secunda appareat tunica, nonnunquã etiam & tertia. Magni muneris loco hos à Regulis sibi inuicem missitari assererebat.

Lapidis Bezar
peruani varia
forma.

VERVM postquam Londino Antuerpiam redij, longè maiores à C. V. D. Benedicto Aria Montano amicis missos videre contigit. Acceperat enim Abrahamus Ortelius qui quinque fere drachmas pendebat forma orbiculari fere, sed tamen nonnullis locis compressa. Plantinus binos, alterum renis veruec-

ni forma

ni forma & propemodum magnitudine, non eum quidem integrum, sed extrema parte confractum, & laminarum situm ostendentem, atque in meditullio veluti festucae fragmentum continentem, qui vnciae vnus cum semisse, dum integer erat, pondere fuisse potuit: alterum compressa (qua parte ventriculo adhæsit) forma, sensim deinde in tuber assurgente, è multis etiam laminis seu tunicis cum crassioribus, tum tenuioribus contextum, duas vncias cum drachmis duabus et semisse pendentem. Dn. Ludouicus Perezius vnum, columellæ duas vncias aut amplius longæ forma, vncialis cum semisse aut maioris ponderis: quo longè maiorem prius acceperat, gallinacei vt referebant oui magnitudine, quem quoniam apud se tunc non haberet, conspiciere non potui.

ingens magnitudo.

Ortelij lapidem cum Plantini maiore hac tabella exprimi iussimus iusta magnitudine obseruata, quoniam integriores essent. Alterum etiam renis forma expressissemus vt tunicarum situm ostenderet, nisi ipse Plantinus formam corrupisset, eo confracto & amicis, quorum pars fui, communicato.

DE LAPIDE AD VTERI SUFFOCATIONES UTILI.

AD FERTVR è noua Hispania lapis quem uteri morbis adprimè utilem esse ferunt.

Lapis ad uteri suffocationes.

Niger est, admodum politus, ponderosus, maiore ex parte teres & rotundus.

Mirum porro est quod de hoc lapide prædicant: nam mihi affirmavit nobilis quedam & magnæ auctoritatis Matrona quæ eo usâ est, & in vmbilico gestauit adeò firmiter inherentem, quasi istic adglutinatus fuisset, ex quo præsens & certissimum sensit commodum: idem aliæ asserunt quæ simili modo isto lapide sunt usæ. Cùm uteri suffocationem imminentem præsentiant, adhibito lapide, subito leuantur: & si eum perpetuò gestent, nunquam simili morbo corripuntur. Exempla huiusmodi faciunt vt his rebus fidem adhibeam.

DE TERRÆ VARIIS COLORIBVS.

MIRVM & incundum spectaculum est terra varios colores eodem agro nascentes in Peruanis prouinciis intueri: quoniam procul aspicientibus apparent terra variorum colorum venæ, contiguæ quasi & continuo inuicem subsequentes, nunc virides, nunc ceruleæ, iam luteæ, iam albæ, iam nigrae, iam rubrae, iam alterius coloris, sic ut panni variis coloribus tincti, & Soli, ut exsiccantur, expositi videantur.

Omnes autem ista venæ, terra varij generis fodinas præbent. De nigra illud affirmare possum, eius paululum mihi ad conficiendum atramentum missum in aquam aut vinum coniectum optimi atramenti vicem præbuisse, & quoniam nonnihil cerulei admixtum habebat, magnam gratiam atramento addidisse. Rubra præstantissima & ditissima est fodina, ex qua argentum vinum tanta quantitate elicitur, ut eo integræ naues onustæ in nouam Hispaniam pretio inestimabili deuehantur.

INDIS vsui duntaxat erant ut eas certis liquoribus & resinis admiscerent, quibus sibi corpus pingerent, quod in bellum prodeuntes facere solent, ut elegantiores & ferociores etiam appareant.

Paulatim in illis prouinciis dites metallica fodina & rerum similium deteguntur: imò iam recens cretaceum montem, & aluminis sulphurisque fodinas inuenerunt.

* FRANCISCVS Gomara historiæ generalis cap. 193. horum variorum terræ colorum etiam meminit.

DE CANCRIS PERUANIS.

NOBILIS quidam vir ex Continenti rediens mihi affirmavit post diuturnas febres continuas istic in phibissim incidisse: at postquam ex quorundam cõsilio ad par-

Peruanæ terræ colorum varietas.

Terra nigra conficiendo atramento idonea.

Rubra terra argentum vinum continens.

Cancris peruanis phibissimis vtilis.

nas quasdam inter Diuitem portum & Margaretam insulas
ablegatus fuisset, in quibus plurimi nascuntur omnium
optimi cancri (solis enim ovis quae illic columba ponunt
& earum recens exclusis pullis vescuntur) ut eos coctos
solum ederet, post aliquantulum temporis quo ista victus
ratione usus fuisset, optimè conualuit: tametsi antè nihil
illi psittacorum esus, qui ad hunc morbum commendan-
tur, profuisset.

Cancros porro phthisicis valde utiles esse Auenzoar
asserit, non manifesta aliqua qualitate, sed propria qua-
dam & abdita causa.

FINIS.